

HEUVELKIND

CARL SLOTBOOM

ROMAN

HEUVELKIND

Roman

Gebaseerd op het leven van Kaspar Hauser

© 2025 Carl Slotboom

ISBN: 9789465312040

Eerste druk: september 2025

Brave New Books

www.carlslotboom.nl

carlslotboom@kpnmail.nl

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, internet of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur.

Als Kaspar Hauser niet werkelijk had bestaan,
had niemand hem kunnen bedenken.

Wim Zaal

(1935-2021)

**Alles is ontstaan uit niets
en alles zal wederkeren tot niets**

Carl Slotboom

DORP

Gehuld in stilte en gevangen in de doodsheid van alledag, rijgen de dagen zich aaneen in het ritme van voortkabbelende eentonigheid. Als de rustige golfslag van de rivier, zonder pieken, zonder dalen, smoort de loomheid elk geluid, elke echo in zijn kiem. Meedogenloos, naar eigen wetten en regels. Daar waar de hitte van de zon gaten brandt in de beklemmende stilte en waar de tijd is gestorven.

Hier vallen zelfs de doden in slaap.

In de kom het pleintje, met in het midden vier lindebomen op een grasveld. Handkarren tegen de huizen. Was die te drogen hangt. Stro, houten vaten, klompen bij de deuren, vermolmd hout, roestige scharnieren.

Kippen scharrelen over het gras.

Een haan die kraait.

Hoog boven de daken, een paar straten van het pleintje verwijderd, de kerk met zijn spits als een manende vinger wijzend naar de

hemel. Dat je oppast, want God houdt Zijn oog op je gericht. Levenswandel volgens Gods wetten. Niet buiten de paden.

De deur naar Gods huis staat altijd open. Een ieder die daar behoefte aan heeft kan ongestoord de kerk binnenlopen en even met de Heere alleen zijn. Je noden en kommer met Hem delen. Hij heeft voor al Zijn kinderen een luisterend oor en voor Hem is iedereen gelijk die Hem erkent. Men leeft volgens de wetten van de Heere, volgens het woord zoals in de Bijbel geschreven staat.

Twee keer per week in de houten bank om de Schepper te behagen en je plek in het hemelse paradijs te waarborgen.

In zonde geboren, dus altijd wel iets om voor te vrezen.

Het luiden van de klok, als de stem van de Almachtige zelf.

Leden van de kerkenraad op het grindpad. Hoofdknikje voor de kerkgangers, nauwelijks merkbaar. Dominee geeft zijn schaapjes een hand en glimlacht minzaam.

In ganzenpas door de grote houten deuren.

Zwarte, zwijgende optocht, psalmen- en gezangenboek stevig in de hand. Getik van klompen op de eeuwenoude stenen vloertegels. Houten banken, geruis van rokken, zachte stemmen. Heen en weer schuiven tot je goed zit. Je moet het tenslotte een uur volhouden. Je kijkt naar dominee en kerkenraad, die plechtig de kerk betreden.

Fledde achter het orgel, ernstig, vol overgave. Jij kunt hem niet zien, hij jou wel. Over de balustrade, steunend op zijn onderarmen, op de momenten dat hij even niet hoeft te spelen. Kent en herkent iedereen, zelfs van bovenaf en dat terwijl ze met hun ruggen naar hem toe zitten. Wel op dominee letten, dan omdraaien en inzetten. Fledde speelt, de gemeente zingt. Velen hebben geen zangbundel nodig, zijn door de wol geverfd. Gezongen wordt er uit volle borst. Er moet tenslotte een behoorlijke afstand worden overbrugd. De Hemel zal weten hoe godvrezend ze allemaal zijn.

Dominees stem schalt vanaf de kansel door de kerk.

Buiten schijnt de zon.

Gods goedheid is alom aanwezig.

Pastorie naast de kerk. Eeuwenoud, statig als een oude, voorname dame. Woonhuis van dominee. Geeft een veilig gevoel in de nabijheid van Gods huis. Zo onder Zijn vleugels kan er weinig of niets gebeuren. Redding in onmiddellijke nabijheid. Dominee is het baken waar de dorpelingen zich aan vasthouden. Afgezant van God, hoger kun je in het aardse leven niet stijgen. Hij is er zich van bewust. Je ziet het aan zijn houding en aan de manier waarop hij de dorpelingen tegemoet treedt. Altijd een vriendelijk woord, een aai over de bol van de kleintjes. Maar alles vanuit een hogere positie. Het zweeft allemaal ver boven de gewone dorpelingen. Deze vinden het best. Zijn druk met hun eigen problemen. Hebben geen tijd voor hoogdraverij.

Op de brink, tegenover de kerk, het witte huis van burgemeester. Je kunt niet weten of je snel de hulp van Hogerhand nodig zult hebben en dan is de nabijheid van de tempel des Heren een hele geruststelling.

Staat vaak voor een van de vele vensters, groot en gewichtig. Je vraagt je af of er niet bestuurd wordt: de herindeling van de dorpsweide, de zieke bomen die gekapt moeten worden, de bestrating in de hoofdstraat, onderhoud van kerk en andere monumentale gebouwen.

Je verbaast je dat hij dikwijls een ambtsketen draagt, terwijl dit toch voorbehouden is aan bestuurders van de grote steden. Onderscheiden wil hij zich, de burgervader. Onderscheiden van de gewone burger. Kijk, ik ben degene die hier de touwtjes in handen heeft. Dat een ieder daarvan doordrongen is.

Bij een gerenommeerde edelsmid in de stad heeft hij het laten vervaardigen: een heuse keten, zwaar van zilver, voorzien met wapenschild, dat overigens in geen enkel standaardwerk over heraldiek voorkomt. Desalniettemin draagt hij het pronkstuk met een zekere plechtigheid, als een vast gegeven op zijn te dikke buik. Staat hij niet voor het raam, wordt er ongetwijfeld gewerkt. Vanuit de grote kamer aan de achterkant van het huis. Lange tafel, daaromheen zeven stoelen, drie aan iedere kant. Aan het hoofd de voorname zetel van de dorpsbestuurder. Mooier en indrukwekkender dan de andere zitplaatsen.

Verschil moet er zijn.

Op het pleintje de smidse van Hurre. Hamerslagen op het aambeeld. Vuur dat aangewakkerd wordt door de grote blaasbalg. Het ruikt er naar verbrand houtskool en gloeiend metaal, dat zich vermengd met de schroeiende geur van paardenhoeven waar hete hoefijzers tegenaan gedrukt worden. Hurre, voorovergebogen, met tussen zijn knieën het been van het paard. Hoefnagels tussen zijn lippen. Je staat voor de ingang en kijkt. Je blijft kijken. Tijd is tijdloos geworden. Dat zou je ook willen. Paarden beslaan, controle hebben over een kolos van enkele honderden kilo's.

Verderop de winkel van vrouw Kraal. Je vindt er van alles en van alles te weinig. Donkere jasshort, klompen, de geur van koffie, tabak, meel en gedroogde abrikozen. Het langwerpige boek waarin opgeschreven wordt wat je uit de winkel meeneemt. Ze houdt het nauwgezet bij, haar ontgaat niets. Zaterdags loop je naar binnen. De winkelbel rinkelt luid. Je legt het geld op de houten versleten toonbank. Met haar potlood zet vrouw Kraal dan een kruis door jouw boodschappen. Je hebt betaald.

's Ochtends gaat haar man met de handkar door het buitengebied. Door weer en wind. Brandende zon, striemende regen, bulderende storm, vrieskou. Gaat bij de mensen langs. In de hoop dat zij intussen niet in het naburige Vermateren hun boodschappen hebben gedaan. Daar is de winkel groter en het assortiment uitgebreider. Je moet aan je nering denken, er moet brood op de plank. Daar heb je wat voor over, zelfs het duwen van een zware handkar.

De kroeg in een zijstraat, tussen kerk en pleintje. Sinds jaar en dag op deze plek, standvastig als een rots in de branding. Na het zingen in de kerk, moeten de kelen worden gesmeerd. De donkere toog, het zand op de grond, de lucht van verschaald bier, goedkope sigaren en pruimtabak. Groot en log beweegt de herbergier zich over zijn grondgebied. Ziet en hoort alles, houdt het voor zichzelf. Kijken, horen en zwijgen, zoals een goed kastelein betaamt. Boter bij de vis. Geen geld, geen drank, daar heeft hij slechte ervaringen mee. Heb je teveel gedronken en word je lastig, recht hij zijn rug, stroopt zijn hemdsmouwen op en zet je resoluut buiten de deur. Problemen moet je maar ergens anders veroorzaken.

Achter de kerk regeert de armoede. Smalle, bedompte steegjes en daar weer steegjes achter ... en achter ... en achter. Doolhof. Bouwvallige, onbewoonbaar verklaarde woningen, allerlei soorten en maten. Klein, groot, met of zonder tuintje. Soms een schuurtje, waar je zo fijn je rommel in kwijt kunt. Staat het ook niet in de weg. Je blijft maar proppen, totdat de berging zo vol is dat je min of meer gedwongen wordt de overtollige voorraad maar weg te gooien. Nauwe doorgangen waar zonlicht schaars is, waar het stinkt naar urine, mest en afval. Achter de voordeuren de geur van vermolmd hout, gekookte kool en ongewassen lijven.

Water druipt langs de wanden.

Tranen.

Tranen van armoede.

Het leven is hard en niet werken is geen optie. God waakt over je, maar voor het dagelijks brood moet je zelf zorgen.

De mannen hebben het land onder hun nagels en in de diepe groeven van hun handen en gelaat. Hun huid door de zon verworden tot leer. Thuis verzorgen de vrouwen het kroost in een te kleine woning, met te weinig licht en lucht.

Er wordt geboren, er wordt gestorven. Telkens aanloop. Cadeautjes of bloemen, al naar gelang de gebeurtenis. Men voelt zich verbonden met elkaar, zeker op deze momenten.

De jaarmarkt is voor iedereen.

Burgemeester laat 's morgens vanaf een houten podium luidkeels weten dat bij deze de markt is geopend. Een kinderkoor zingt een lied, waarin de Heere uit volle borst wordt geprezen. Daarna hoopt dominee dat de Schepper Zijn zegen over het feest zal uitspreken. Niets staat nu de festiviteiten meer in de weg en kan de uitbundigheid beginnen. Alle remmen los. Klein en groot vermaakt zich. Touwtrekken, blikgooien, zaklopen, dubbeltje poepen, met een lepel in je mond, met daarop een ei, proberen zo snel mogelijk aan de overkant te komen. Je vraagt je af waarom de Heere hier Zijn zegen over zou willen uitspreken.

Kooplieden, in alle vroegte van heinde en verre gekomen, bieden hun waar aan. Vlees en gevogelte, zijde en wol, kippen, varkens, geiten, boter, kaas, rieten manden. Vuurvreters, steltlopers, muzikanten, allerhande kunstenaars mengen zich tussen het publiek. Dwergen klimmen bij elkaar op de schouders en vormen

onder luid gejuich een menselijke toren. Er wordt gelachen, gegeten en bier vloeit in overvloed. Dansen bij de klanken van de trekzak. Zedig de ouderen, verleidelijk de jongeren. De deernen wiegen wellustig met hun heupen en laten de begerige blikken van de jonge mannen gewillig op zich rusten. Maar al te graag laten zij zich meevoeren op de roes van hartstocht en onbezonnenheid. Achter de kerk, in de doodlopende steegjes, wordt de liefde bedreven. Gretige handen, vochtige lippen. Slechts een ogenblik. Een ogenblik niet nadenken. Het leven is kort en geluk duurt slechts een ademteug. Overal ruikt het naar gebraden vlees, poffertjes, zoete kaneel, kruidnagel en warme honingdrank.

Laat in de avond keren de laatste feestgangers huiswaarts. Zingend en voldaan. Hangen tegen elkaar aan en schuifelen door de straten en stegen.

De volgende ochtend wordt het podium weer afgebroken en de planken opgeslagen in de schuur van Golm. Volgend jaar weer opbouwen. Wie dan leeft, wie dan zorgt. De rommel die is achtergebleven wordt wel meegenomen door de wind. Vindt vanzelf zijn weg.

Het was een mooi feest.

De rust en de eindeloze sleur keren weer terug. Het land wordt bewerkt, vrouw Kraal staat achter haar toonbank en de kastelein strooit nieuw zand op de grond van zijn kroeg. In de smidse laait het vuur en ruikt het naar paarden en heet ijzer.

Zo leeft men in het dorp, van generatie ... op generatie ... op generatie.

Morgen is net zo voorspelbaar als de dag van vandaag of gisteren. Niets nieuws onder de zon. Een ketting die zich aaneenrijgt, zonder

begin, zonder einde. Doodsheid die als een grauwe nevel in de straten en steegjes hangt.

Zeden en gebruiken worden geruisloos doorgegeven, zoals men al eeuwen en eeuwenlang doet.

Wat lang houdt moet wel goed zijn.

De mens wikt, God beschikt.

~

'Regen op komst,' zegt Golm en wijst met een smerige vinger in de richting van het weiland. Zwaluwen laag over de grond, kriskras door elkaar, duizelingwekkende snelheid, rakelings, zonder elkaar te raken.

'Ze vliegen te laag,' vindt Hurre en veegt met zijn pink een steentje van de brugleuning, dat met een zacht plonsje in de daaronder liggende vaart valt. Kleine kringetjes die alsmaar groter worden en eindigen in niets.

'Wordt ook tijd,' merkt Kaljo op, 'het land is veel te droog.'

'Daar zal ik eens even iets aan gaan doen,' zegt Golm en loopt naar beneden, zich daarbij vasthoudend aan de houten leuning.

'Wat ga je doen dan, Golm?'

'Pissen,' antwoordt deze en verdwijnt in de bosjes.

'Zijn vader piste ook altijd buiten,' herinnert Hurre, 'die had een hekel aan het privaat. Voelde zich dan zo opgesloten.'

De mannen zwijgen en staren voor zich uit. Akkers, weilanden, eindeloos groen, zover het oog reikt, koeien, schapen. Boven het lommer van oude bomen rijst de kerk van Maredijk, haar toren zacht trillend in het licht. Daarachter het dorp. Niet te zien vanaf de brug, maar je weet dat het er ligt.

Turen naar de einder. Turen naar die kerktoren aan de horizon. Hoe verder weg, hoe grijzer de tinten. Ragfijn gordijn. Bijna absolute stilte. De loomheid hangt als een sluier over het vlakke land en de hitte valt zwaar op de aarde en doet de bodem trillen. Onweer hangt in de lucht, al dagen, komt echter niet. Nu dan misschien. Nu de zwaluwen laag over de velden scheren. Aan de rand van de vaart de knotwilgen. Krom getrokken door ouderdom en wind hellen ze over het water. In hun kruinen nestelen de vogels.

De kerktoren slaat drie keer. Een kind krijst, een hond blaft. Stilte wederom.

'Zo,' zegt Golm, als hij enkele ogenblikken later weer tevoorschijn komt, 'dat zijn we kwijt.' Hij blijft onderaan de brug staan, terwijl hij zijn broek dichtknoopt. 'Ik ga op huis aan.' Hij steekt zijn hand in de lucht. 'Gegroet.'

De beide mannen hebben zich omgedraaid en staan met hun rug tegen de brugleuning. Ze kijken Golm na, die met trage passen in de richting van het dorp wandelt. Handen diep in zijn zakken, bijna tot aan zijn ellebogen. Beetje voorovergebogen. Steentjes die knarsen onder zijn klompen.

'Tja,' vindt Hurre, 'dan moesten wij ook maar eens gaan.'

Kaljo knikt. 'Net wat je zegt, Hurre, wij moesten ook maar eens gaan.'

De regen is niet gekomen. Het onweer ook niet.

De mannen keren terug van het land. Vermoeid, hun lichaam leeg van het zwoegen en voorover gebogen staan. Wroeten in de grond. Moeder aarde geeft, maar eerst zal er iets in gestopt moeten worden. Wie zaait, zal oogsten. Ze wassen zich bij de pomp of laten door de vrouw een emmer water over zich heen gooien. Ruwe handdoeken, rode striemen op hun lichamen.

Stampopot van aardappelen, uien en bonen. Een kuiltje maken. Moeder giet er dunne jus in, gemaakt van ganzenvet. Niet te veel, hebben ze de komende dagen ook nog.

Heere, dank U voor deze spijs. Dank voor al het goede dat wij ook deze dag weer mochten ontvangen. Uw goedheid zij geprezen en gedankt. Amen. Er wordt opgeschept. Onderarmen op tafel. Gegeten wordt er in stilte en met een houten lepel. Iedereen drinkt bier. De allerkleinsten krijgen koemelk.

Spoelen, afdrogen. In de kast tot morgen.

De avond is drukkend. Geopende vensters. Gedempte geluiden van binnen naar buiten. Nog hangt de warmte van de dag met intense benauwdheid in de nauwe straatjes. Kussentjes in de vensterbank, steunend op de onderarmen. Kijken naar het pleintje, naar de bomen, naar niets. Sommigen zitten voor de huisdeur. Op de stoep. Spreken zacht met elkaar, als wil men de stilte van de avond geen geweld aan doen.

Op tijd naar bed, morgen weer een harde dag.

Duisternis valt over het dorp.

ONDERAARDS GANGENSTELSEL

Onderaardse, duistere gewelven, metersdikke gepleisterde wanden, ruimtes waar je nauwelijks rechtop kunt staan. Muf en vochtig. Ondragelijke stank. Slaat op je keel en beneemt je de adem. Ratten en ander ongedierte. Schieten schichtig naar alle kanten. Overal kleine gaten in de wanden waar ze zich schuilhouden. Geen geluid dringt van buiten naar binnen. Absolute stilte. Hier en daar een getralied venster waar daglicht schaars naar binnenvalt. Ondergronds gangenstelsel. Deuren die toegang bieden tot bedompte ruimtes, waar het vocht langs de wanden stroomt en schimmels welig tieren.

~

Door de lange donkere gangen trekt de man de houten kar achter zich aan. Het licht van zijn lantaarn tekent spookgestalten tegen de wanden. Grillige, vervormde beelden, voortdurend in beweging. Dan weer klein, dan weer groot.

Laarzen, versleten hoed, een touw om zijn middel om zijn broek op te houden, een donkere cape om zijn schouders.

Hij weet waar hij moet zijn en loopt recht op zijn doel af.

Bij de massieve houten deur aangekomen zet hij zijn lantaarn op de grond. Kijkende naar de klink lijkt hij een ogenblik te twijfelen. Overleg met zichzelf. Dan steekt hij de sleutel in het slot en zet zijn schouder tegen de deur. Scharnieren kraken, de onderkant schuurt over de bodem. Een ondragelijke stank komt hem tegemoet. Even blijft hij in de opening staan. Dan pakt hij zijn lantaarn op en gaat naar binnen. De bodem ligt bezaaid met stro en uit het gat in de grond stijgt een nauwelijks voorstelbare stank omhoog. Urine en ontlasting. Wendt zijn gelaat af. Met zijn laars schuift hij het deksel over de stinkende opening. Even is hij bang te moeten kotsen, maar dan herstelt hij zich.

Hoog bovenin de wand twee kleine getraliede vensters waar overdag nauwelijks licht doorheen valt. Hij tilt zijn lantaarn omhoog, knijpt zijn ogen een weinig dicht.

Twee meter bij hem vandaan ligt de jongeman voor wie hij gekomen is. Hij slaapt, zich niet bewust van de aanwezigheid van zijn bezoek. Als een dier ligt hij in het stro. Zijn knieën opgetrokken, een hand onder zijn hoofd. De andere arm gestrekt langs zijn lichaam. Bij hem staat een kruik met water en ligt een homp brood.

De man kijkt en beseft dat hetgeen hij zo direct zal gaan doen grote gevolgen voor hem en de jongen zal hebben. Er is geen weg meer terug nu. Alles is voorbereid.

De beide soldaten die wachtlieden maakten deel uit van het complot. Ze hebben een ruime vergoeding voor hun medewerking gekregen en zullen morgen, wanneer ze worden afgelost, zeggen dat ze zijn overvallen, dat hun geweren werden afgenomen en dat ze onder bedreiging van een pistool moesten maken dat ze wegkwamen.

Het moet vlekkeloos verlopen. Hij zal, wanneer hij zijn taak heeft volbracht, onmiddellijk in de gereedstaande koets stappen die hem

over de grens zal brengen. Niemand zal hem hier ooit nog terugzien. Opnieuw beginnen, elders, ver van hier. Gewis, er zal op hem gejaagd worden. Als ze hem in hun klauwen krijgen zal hij de rest van zijn leven doorbrengen in een smerige, stinkende kerker, waar het water langs de wanden loopt, en waar het ongedierte aan zijn schamele kleding zal knagen, en hij zal verrekken van dorst en honger. Uiteindelijk zullen parasieten zich dan te goed doen aan zijn lijk en hem opvreten tot er niets meer van hem over is. Een allesbehalve aantrekkelijk vooruitzicht. Dat nooit! Vrienden weten van zijn komst. Zullen hem verbergen. Verbergen tot de kust veilig is. Niet al te lang wachten.

Onbewolkte sterrenhemel, wassende maan. Genoeg licht om het pad te vinden in het donker. Zijn missie volbrengen. Daarna, voordat de zon opkomt, zal hij reeds op weg zijn naar de grens.

Hij schopt tegen de slapende jongen.

'Wakker worden.'

Gekreun. Hij wil op zijn andere zij gaan liggen. De man belet het hem door zijn laars op zijn schouder te zetten.

'Wordt wakker.'

Hij tikt met zijn hand tegen zijn wang.

'Kom op, wakker worden!'

Langzaam opent de knaap zijn ogen. Knippert tegen het licht van de lantaarn. Stoot onverstaanbare klanken uit, dierlijk bijna. Er hangt een ondragelijke stank om hem heen en weer is de man bang te moeten kotsen. Uit zijn zak pakt hij een zakdoek en bindt die voor zijn neus en mond.

De jongen draagt een hemd, dat nagenoeg tot op de draad is versleten. Zijn broek hangt open en er zit een touw om zijn middel geknoopt, dat vastzit aan een ijzeren ring in de betonnen vloer, waardoor hij beperkt is in zijn bewegingsvrijheid. Zijn haar is lang,

vol klitten. Zijn voeten zijn zo smerig, dat de man zich afvraagt of deze ooit nog schoon kunnen worden.

Op de kar ligt een paar laarzen, bruin en versleten. Hij knielt bij de jongen en trekt hem een voor een het schoeisel aan. Deze blijft op zijn rug liggen, staart naar het plafond en verroert zich niet. Kreunt, brabbelt. Kwijl loopt van zijn mondhoek, via zijn wang op het stro.

Doordat hij niet meewerkt duurt het even voordat de man de laarzen bij de jongen aangetrokken heeft. Dan knielt hij aan zijn hoofdeinde. Steekt zijn armen onder diens oksels en probeert hem overeind te trekken.

'Zitten.'

Hij sjort net zolang tot hij zijn doel heeft bereikt en de knaap eindelijk zit en tegen hem aanhangt.

'Zo, blijven zitten, ik pak de kar.'

Als hij de jongen loslaat valt deze onmiddellijk naar rechts. Blijft op zijn zij liggen. Doet geen enkele poging overeind te komen. De man zet de kar zo dicht mogelijk naast hem neer. Weer begint hij aan hem te trekken en eindelijk lukt het hem weer te laten zitten. Dan legt hij hem op de kar. Geen enkele medewerking. Laat alles zonder weerstand over zich heen komen. Uitdrukkingsloos. Volledige apathie. In de hoek ligt een versleten deken die hij over hem heen legt. Hij haalt het touw uit de ijzeren ring en bindt daarmee de knaap stevig vast.

'Zo, nu kun je er niet afvallen.'

Hij pakt de kruik van de grond en stopt deze in de binnenzak van zijn cape en kijkt om zich heen. Naar de ruimte waarin hij zich bevindt en naar de knaap. Vastgebonden, onder een versleten deken.

'Kijk nog even goed. Je komt hier nooit meer terug.'

De jongen kijkt niet, heeft zijn ogen gesloten. Dierlijke, onbegrijpelijke geluiden.

Dan trekt de man de houten kar, met daarop de jongen, de lange duistere gang in.

Als hij de deur opent is het alsof de zwoele zomeravond hem in een klamme deken wikkelt. Om hem heen geluiden van nachtdieren. Geritsel in de struiken en het hoge gras. Voor zijn voeten schiet iets in paniek alle kanten op. Een rat, een wezel misschien. Hij zet zijn handen in zijn zij, recht zijn rug en blijft even in de opening staan, wachtend tot zijn ogen aan de duisternis gewend zijn. Vleermuizen scheren over zijn hoofd. In de verte krast een uil. Hij kijkt achterom. De jongen ligt nog steeds roerloos, zijn ogen gesloten.

De heuvel is met struiken begroeid en er staan bomen. Hun stammen zijn recht en hoog. Tekenen massief af tegen de donkere hemel. Met zijn voet duwt de man de deur dicht en drukt de begroeiing ertegenaan, zodat nauwelijks nog te zien is dat zich hier een opening bevindt, waarachter een geheimzinnig gangstelsel is gebouwd.

~

Slechts weinigen hebben toegang, en wie dat precies zijn is onbekend. Geen dorpeling weet wat zich in het binnenste van de heuvel afspeelt. Er zijn er die beweren dat er gevaarlijke krankzinnigen opgesloten zitten. Kruipen 's nachts op handen en knieën naar buiten. Stelen het vee, slachten schapen en geiten. Nemen kippen mee en roosteren deze boven het vuur aan de rand van het bos. Weer anderen zeggen dat verminkten er hun schuilplaatsen hebben. Mensen met misvormde lichamen, waterhoofden, te korte armen, geen benen, alleen maar een romp. Ook zijn er lieden die fluisteren dat er zombies wonen, gelijk de doden. Bloeddoorlopen ogen, die in het niets staren en licht geven in

het donker. Open wonden en etterige zweren. Offeren kinderen bij volle maan. Zingen angstaanjagende liederen. Dansen daarna om het vuur waarin de kinderen worden verbrand.

Bij de heuvel huist de duivel, daar is bijna een ieder het over eens. Was de jongste van Derre en Morrie enige tijd geleden niet ziek geworden toen hij het had gewaagd daar in de buurt te komen? Tot bijna aan het hek was hij gelopen. Plotseling had er een schot geklonken en vloog een kogel rakelings langs zijn hoofd. Die avond kreeg hij hoge koorts en lag urenlang te ijlen. Moeder depte hem met lappen, gedrenkt in koud water. Zijn lichaam was opgezwollen en het bed was doornat geweest. Dominee kwam, keek ernstig, prevelde iets dat niemand verstond en had vervolgens zijn handen gevouwen en een gebed uitgesproken. Vroeg, nee smeekte bijna, God om zijn erbarmen en genade. Hij had gebeden met de zieke, die dit nauwelijks waarnam, gebeden met de ouders en gebeden met de gelovigen in de kerk tijdens de dienst. Hij vertelde dat de duivel in de jongen gekropen was die hem probeerde te halen. Instemmend geknik en gemompel. Dominee kan het weten, die is bijna zoals God. Na een paar dagen leek het beter te gaan met de zieke. Hij knapte op en na twee weken was hij weer helemaal de oude. De gebeden waren verhoord. Een speciale dankdienst moest er komen en die kwam er. Het hele dorp liep uit. De kerk was tot de laatste plaats bezet. Er werd gezongen en gebeden... gezongen en gebeden... telkens weer... telkens weer. Dominee vertelde over Gods goedheid, de duivel en over de heuvel, waar je maar beter niet heen kon gaan.

Ja, dat de satan er rondwaarde, daar was een ieder inmiddels wel van overtuigd. De volwassenen en de kinderen laten het sindsdien wel uit hun hoofd daar in de buurt te komen. Bovendien wordt er met scherp geschoten.

~

De kar moet naar boven, de heuvel op, vanwaar de man het land kan overzien en gevaar aan ziet komen. Niet rechtstreeks, zigzaggen is de beste optie. Hij trekt uit alle macht, het is zwaar en hij moet alle zeilen bijzetten. Wil even stilstaan nu, een ogenblik uitrusten. Is echter bang dat hij dan de kar niet meer kan houden en deze naar beneden zal rollen. Verder maar weer. Nog tien meter, nog vijf, nog twee. Volhouden, hij is er bijna. Zijn ademhaling is hijgend en gejaagd. Zijn hart klopt in de aderen van zijn hals en bonkt tegen zijn slapen. Dan is hij eindelijk boven en laat zich uitgeput op de grond zakken. Met zijn rug tegen het lichaam van de jongen. Hij neemt zijn hoed af en veegt met zijn zakdoek langs zijn voorhoofd. Straks in de koets kan hij ontspannen. Lang uitrusten. De grens is ver weg en zijn einddoel nog verder. Wachten moet hij nu. Wachten tot middernacht, er geen mensen meer op straat zijn en iedereen slaapt. Hij heeft er rekening mee gehouden dat er landlopers ronddolen. Hier bij de heuvel zal hij ze niet tegenkomen. Hier valt niets te halen en er zijn weinigen die in de buurt durven komen. Maar beneden, aan de rand van de akkers en weilanden, daar waar struiken groeien, verschuilen ze zich. Smerige, ongewassen kerels die er niet voor terugdeinzen eerbare burgers te overvallen en hen te beroven van alles wat ze bij zich hebben. Soms, als het slachtoffer niets van waarde op zak heeft, moet hij zich uitkleden en gaat de rover er met de kleding vandoor.

Aan het touw, dat hij om zijn broek heeft geknoopt, hangt een ijzeren staaf. Even laat hij zijn hand eroverheen glijden. In geval van gevaar zal hij er niet voor terugdeinzen een eventuele overvaller daarmee bewusteloos te slaan. In de binnenzak van zijn cape zit zijn pistool. Alleen in het uiterste noodgeval zal hij hier gebruik van maken. Het schot zal mensen wakker schudden en dat is niet de

bedoeling. Nee, eerst proberen met de staaf de rover uit te schakelen.

Wachten moet hij. Wachten en vooral niet in slaap vallen.

Achter hem kreunt en rochelt de jongen.

'Heb je dorst? Wacht, ik geef je te drinken.'

Uit de binnenzak van zijn cape pakt hij de kruik met water. Dan trekt hij de knaap een stukje overeind en ondersteunt hem zodat hij niet weer achterover valt. Met gulzige slokken drinkt hij hem half leeg.

'We moeten wachten. Ga maar weer liggen.'

Straks zal de kar de heuvel af moeten. Onderaan is het dan nog tien minuten gaans tot de eerste huizen van het dorp. Met de deken zal hij de jongen in zijn geheel bedekken. Mocht hij onverhoopt toch mensen tegenkomen, zullen deze niet kunnen zien welke vracht hij vervoert.

Wachten nu.

Wachten.

Het is reeds middernacht voorbij als hij opschrikt. Hij moet even ingedommeld zijn. Luistert. Stilte alom. Hij opent het deksel van zijn zakhorloge. Een paar minuten nog. De jongen slaapt, rustig en diep. Hij ligt op zijn rug, zijn mond open. Een schurend geluid bij elke uitademing. De man staat op en rekt zich uit. Hij zet een paar passen. Zijn benen zijn stijf geworden van het lange zitten. Straks zal de zit nog langer duren, uren en urenlang. Maar dat heeft hij geweten. Geweten op het moment dat hij deze opdracht aannam.

Hij heeft de weg van de heuvel naar het dorp de afgelopen weken al een paar keer gelopen. Telkens als de zon achter de horizon was verdwenen. Hij heeft de omgeving verkend. Steeds tot de rand van de bebouwing. Ze hebben hem verteld hoe hij daarvandaan moet lopen om bij het pleintje te komen. Het grasveldje met de vier

bomen, waar op warme zomeravonden de mensen uit hun venster hangen en kijken. Er werd hem ten zeerste afgeraden het dorp in te wandelen. In een kleine gemeenschap valt elke vreemdeling op. Nieuwsgierigen zouden hem mogelijk vragen waarheen hij op weg is, of ze hem kunnen helpen, iets voor hem kunnen betekenen. Hulpvaardigheid zou hem de das om kunnen doen. Nee, hij weet de weg. Hij weet het te vinden, ook zonder er ooit geweest te zijn.

Hij buigt zich over de knaap. Deze heeft zijn ogen geopend. Staart naar boven, staart naar niets. Geen enkele uitdrukking. Het leven kan er voor hem alleen maar beter op worden, denkt de man. Het heeft te lang geduurd, er moet een einde aan komen. De jongen maakt smakkende geluiden.

'Kom hier, dan krijg je nog wat te drinken.'

Hij tilt het hoofd van de jongen op en zet de kruik aan diens mond. Water loopt langs zijn kin omlaag in zijn hals.

'Zo, en nu weer liggen.'

Hij voelt aan het touw en trekt de knoop nog eens extra aan.

Er vanaf vallen zal hij niet.

'We gaan.'

Dan trekt de man de kar de donkere nacht in.

~

Aan de rand van het bos, uit het zicht van het dorp, stapt de koetsier van de bok. Benen strekken, lange rit voor de boeg. Tegen een boom leegt hij zijn blaas. Het is doodstil en alleen het gebries van de beide paarden is te horen.

Wachten.

Wachten op zijn passagier. Hij kent hem niet en heeft ook geen idee waarom hij de man naar het opgegeven adres net over de grens moet brengen. Hem is op het hart gedrukt vooral niets te zeggen en

niets te vragen. De beloning is rijkelijk en de koetsier is bereid daarvoor zijn lippen stevig op elkaar te houden. Ja, zwijgen zal hij. Het vooruitzicht de rest van zijn leven door te moeten brengen in een vochtige kerker zal hem ervan weerhouden te praten over zijn missie. Hij zal de onbekende bij een herberg afzetten, het geld in ontvangst nemen, naar het volgende dorp rijden en daar de verloren slaap inhalen. Zijn taak zal er dan opzitten. Wat zijn passagier verder gaat doen is hem niet verteld en interesseert hem ook niet. Alles schijnt geregeld te zijn. De koetsier heeft geen idee door wie of wat. In de wagen staat een rieten mand, gevuld met brood en kruiken bier. Genoeg voor een lange nachtelijke rit.

~

Telkens houdt de man zijn pas even in, laat dan de trekstok van de kar een ogenblik los. Hij strekt zijn rug, om dan vrijwel onmiddellijk zijn weg weer te vervolgen. Achter hem ligt de heuvel met zijn onderaardse, vochtige gangenstelsel en gewelven. Voor hem het dorp. Vanaf de eerste huizen zal het slechts een paar minuten lopen zijn voordat hij het pleintje heeft bereikt. Hij blijft staan en kijkt. Kijkt en luistert. Doodse stilte. Nergens brandt licht. Geen mens te zien of te horen. Dan loopt hij verder, het dorp in. De wielen van de kar ratelen op de keien. Hij trekt hem naar de zijkant van de weg, daar waar zand ligt. Het trekken wordt zwaarder. Nog een paar minuten. Behoedzaam loopt hij door de donkere straten. Kijkt om en om. Gevaar kan op elke hoek schuilen. Een dronken dorpeling die nog rondzwalkt. Landlopers die op zoek zijn naar huizen waar ze kunnen inbreken. Zijn vrije hand omklemmt de ijzeren staaf. Hij weet precies welke straten en steegjes hij moet gaan om zijn doel te bereiken. Hij loopt aan de kerk voorbij. Aan het eind van de straat ligt de plek waar hij moet zijn. Op de hoek blijft hij staan. Houdt zijn

adem in. Kijkt links en rechts. Als hij zich ervan heeft overtuigd dat het veilig is gaat hij verder. Langzaam trekt hij de kar het pleintje op. Dan staat hij stil. Doodstil. Voorzichtig laat hij de trekstok op de grond zakken. Knielt, maakt zich zo klein mogelijk. Kijkt nogmaals om zich heen, weer naar alle kanten. Niets te zien. Dan slaat hij de deken terug zodat het gezicht van de jongen vrij komt te liggen. Deze staart nog altijd naar boven, nog altijd naar nergens en hij vraagt zich voor het eerst af wat er in de jongen omgaat. Wat hij voelt, wat hij denkt. Dan legt hij zijn hand op de wang van de knaap. Even kijkt deze hem aan.

'Ik laat je nu alleen,' fluistert de man. 'Morgen bij daglicht zullen ze je vinden en zich over je ontfermen. God zegene je.'

Op de hoek van het pleintje draait hij zich nog één keer om. Dan verdwijnt hij in de duisternis.

DE JONGEN OP HET PLEINTJE

Langzaam klimt de zon boven de daken van de huizen. Strakblauwe hemel, met niets, alleen dat blauw. Warmte hangt in de straten en steegjes. Vensters gesloten houden om de hitte te weren. Vanavond als de zon onder is maar weer openzetten. Traag op gang komen, de dag is nog lang.

Lang en warm.

Hurre opent de deuren van de smidse, hout schuurt over de keien. Trekt een streep over de stenen. Een streep over de andere strepen. In de verte blaft een hond. Geratel van karrenwielen, ganzen vliegen over, een koe die klagelijk loeit.

Een man, die met deze warmte de hele dag aan het vuur moet staan, is niet te benijden. Hurre maalt er niet om. Doet gewoon zijn werk, elke dag weer.

Als hij de deuren wijd opengezet heeft en zijn blik over het pleintje laat gaan, ziet hij iets dat hij gisteren en de dagen daarvoor niet heeft gezien. Hij knijpt zijn ogen een weinig dicht en tuurt door zijn wimpers. Lijkt op een houten kar. Is ook een houten kar. Er ligt iets op. Vanaf de plek waar hij staat kan Hurre niet herkennen wat

precies. Hij kijkt naar links, naar rechts. Misschien iemand in de buurt, de eigenaar wellicht. Hij die hem daar neergezet heeft. Niemand, geen mens. Behoedzaam loopt hij eropaf. Niet meteen te dichtbij. Van een afstand eerst maar eens kijken. Voorzichtigheid is geboden. Inmiddels zijn er meer mensen die hebben gemerkt dat er iets gaande is. Enkelen komen naar buiten. Anderen blijven voor de zekerheid binnen en bezien het tafereel vanuit de deuropening of het geopende venster. Achter Hurre heeft zich inmiddels een groepje gevormd. Mannen en vrouwen.

'Er ligt iemand op.'

'Een man.'

'Een jongen nog, als je het mij vraagt.'

Hurre draait zich naar de omstanders.

'Weet iemand hier iets vanaf?'

Men kijkt elkaar aan. Schouders worden opgehaald. Nee, niemand weet hier iets vanaf, dat is duidelijk.

'Die kar stond hier gisteravond nog niet.'

'Iemand moet hem daar vannacht hebben neergezet.'

Instemmend geknik.

'We moeten burgemeester waarschuwen.'

'En dominee.'

Een van de mannen maakt zich los uit de groep, rent in de richting van de brink. Klompen op de keien. Dan is het weer stil. Turen naar de kar. Geen enkele beweging. Krallen wil er naartoe lopen. Wordt door anderen tegengehouden.

'Wachten. Burgemeester en dominee zullen zo komen.'

Men staat, zwijgt en kijkt naar het kleine, vreemde tafereel.

'Hij beweegt niet, misschien is hij dood.'

'Wie zet hier nou een dooie neer?'

Verontwaardiging. Gemompel. Vrouwen slaan de handen voor hun mond. Sommigen draaien zich om en keren huiswaarts. Kraaien vliegen krassend over.

Burgemeester is er als eerste. Voor de zekerheid, en je kunt niet weten waarom, heeft hij zijn ambtsketen omgehangen. Dat iedereen weet dat hij het hier voor het zeggen heeft. Zo ze dat al niet weten. In de verte dominee, die onder het lopen zijn das vastknoopt.

'Wat is er aan de hand?' wil de burgervader weten.

'Daar,' zegt Hurre en wijst naar de kar.

'Ja, wat is daarmee?'

'Geen idee, die staat daar maar.'

'Er ligt een dooie op.'

'Koud gemaakt en vannacht hier neergezet.'

Hurre vindt dat het helemaal niet vaststaat dat hij dood is.

'Maar hij beweegt niet.'

Dominee heeft zich nu ook bij het gezelschap gevoegd.

'Van wie is die kar?'

Zwijgen. Niemand weet het.

'Stond daar gewoon,' zegt Hurre. 'Gisteravond nog niet.'

Burgemeester vraagt: 'Dat weet je zeker, Hurre?'

Hurre weet het zeker, de anderen ook.

'We dachten dat het beter was even op u te wachten.'

Burgemeester knikt. 'Heel verstandig.'

Dominee zegt: 'En op mij.'

'Ja, ook op jou, Wamme,' antwoordt burgemeester. 'Natuurlijk, ook op jou.'

'Wat gaat er nu gebeuren?' wil iemand weten.

'Ja,' roept een vrouwenstem vanuit een venster, 'er zal iets moeten gebeuren. Die kar kan daar niet blijven staan.'

Iedereen is het daarmee eens. Alles praat door elkaar. Niemand verstaat niemand. Burgemeester heft zijn beide armen, maant dat iedereen stil moet zijn.

'Die kar,' zegt hij, als de geluiden verstommen, 'die kar stond daar gisteravond dus nog niet.'

Men schudt het hoofd. Dat kunnen ze beamen en degenen die dat niet kunnen, schudden hun hoofd omdat de anderen dat nu eenmaal ook doen.

'Dat betekent dus dat die daar vannacht is neergezet,' concludeert dominee.

'Krek,' zegt Hurre.

'Dat dit dan duidelijk is,' aldus burgemeester. Dan maakt hij zich los uit de groep en loopt resoluut naar de kar. Een held is hij, een echte leider. De anderen volgen hem schoorvoetend, maar op afstand.

'Er ligt iemand op,' stelt de burgervader volkomen ten overvloede vast.

De anderen zijn nu ook naderbij gekomen. Kijken. Kijken naar degene die daar ligt. Deze heeft zijn ogen gesloten. Zijn mond hangt open. Zijn borstkas gaat rustig op en neer.

'Een jongeman,' zegt dominee.

'Hoe oud zal hij zijn?' vraagt Hurre zich af. 'Een jaar of zestien, zeventien, hooguit.'

'Hij slaapt,' weet een ander.

'Hij ziet er verwaarloosd uit.'

Burgemeester laat zijn blik de kring rondgaan.

'Kent iemand deze jongeman?'

Iedereen buigt zich nu over de kar. Mompelen, fluisteren, schudden het hoofd. Nee, niemand die hem kent.

Burgemeester gebiedt: 'Allemaal een stap terug. Ik maak hem wakker en we weten niet hoe hij zal reageren.' Hij wappert met

beide handen. Dat iedereen een stukje naar achteren gaat. Dan buigt hij zich over de slapende.

'Voorzichtig,' roept dominee, daarbij heftig met zijn armen zwaaiend. 'Voorzichtig, de duivel kan in hem gekropen zijn.'

Burgemeester doet onmiddellijk een paar passen bij de kar vandaan. Alle anderen volgen zijn voorbeeld.

Dominee neemt een Bijbel uit zijn jaszak.

'Misschien is het beter wanneer we eerst een gebed uitspreken. Gods zegen vragen.'

De daad bij het woord. Hij steekt zijn Bijbel in de lucht.

'God, wij weten niet wat ons te wachten staat en of wellicht de duivel in de jongeman is gevaren. Help ons Heere, help ons de satan te weerstaan. Amen.'

Op dat moment doet de knaap zijn ogen open. Knippert tegen het licht. Iedereen houdt de adem in. Niemand beweegt. Seconden verstrijken. Seconden waarin niets gebeurt en iedereen naar de jongen op de kar kijkt. Deze staart naar boven en kreunt.

'Geef hem wat te drinken,' wordt er geroepen.

'Met een droge strot kun je niet praten.'

Brikke haalt een kruik water.

De zon klimt hoger en hoger en Caantje wil de deken van de jongen trekken. Een man probeert haar tegen te houden.

Caantje sneert: 'Willen jullie dat hij stikt?' Ze wacht het antwoord niet af. 'Nou dan!'

Ze geeft een ruk aan de deken. Ziet dan het touw.

'Het arme schaap is vastgebonden,' merkt Troelie op.

'Losmaken,' beslist Caantje.

Samen met Troelie haalt ze de knoop uit het touw. Met een ruk trekken ze de deken weg. Alles lijkt volledig langs de knaap heen te gaan. Hij staart naar boven en reageert nergens op.

Burgemeester pakt de kruik met water aan, knielt bij de jongen neer, tilt zijn hoofd op en laat hem drinken.

'Een beerput is er niets bij,' zegt hij, terwijl hij zijn hoofd afwendt.

'Wat een ondragelijke stank komt er van hem af.'

'Nu hij gedronken heeft zal hij wel gaan praten,' is Hurre van mening.

Burgemeester wil nu weten: 'Wie ben je?'

Stilte. Iedereen kijkt naar iedereen en dan weer naar de jongen op de kar.

'Wie ben je?' vraagt burgemeester nogmaals en schudt hem heen en weer. Deze produceert geluiden die niemand begrijpt, terwijl speeksel in een straaltje vanuit zijn mondhoek over zijn wang sijpelt.

Schouders worden opgehaald. Ongelovige gezichten.

De knaap heeft inmiddels zijn ogen weer gesloten.

'Het zou weleens een idioot uit de heuvel kunnen zijn.'

'Uit de heuvel?'

'Ja, daar wonen dit soort mensen.'

'Dan moeten we hem terugbrengen.'

Er wordt geroepen om vrijwilligers. Niemand die zich meldt.

Burgemeester zegt: 'Laat veldwachter komen.'

'Ja,' wordt er geroepen: 'Laat veldwachter komen.'

Morrie vindt dat de arme sloeber eerst maar eens in de schaduw moet worden gezet.

'Helemaal mee eens,' beaamt Caantje. 'Te lang in de hitte is niet goed voor de mens.'

Twee mannen trekken de kar onder de bomen.

'Misschien heeft hij wel een zonnesteek,' merkt Trensje op. 'Ik zal een paar natte doeken halen, dan kunnen we die over hem heen leggen.'

Even later verschijnt veldwachter. In uniform, met aan zijn koppel zijn sabel. Iedereen doet een stap opzij, zodat de drager van orde en gezag erdoor kan.

'Ja, ja,' mompelt hij, terwijl hij naar de kar kijkt. 'Ja, ja.'

'Het is een idioot uit de heuvel.'

'Wie zegt dat?'

Niemand roert zich, niemand weet het ook zeker.

'Heeft hij gezegd wie hij is?'

'Nee,' antwoordt burgemeester. 'Tot nu toe is er geen zinnig woord uitgekomen.'

'Misschien heeft hij iets bij zich waaraan we zouden kunnen zien wie hij is of waar hij vandaan komt.'

Veldwachter loopt naar de jongen. Stoot hem aan. Geen reactie. Trensje komt met natte doeken. Legt deze op het voorhoofd van de jongen.

'Wie ben je?' vraagt veldwachter.

'Dat heeft geen zin,' merkt burgemeester op, 'dat heb ik ook al geprobeerd.'

Instemmend gemompel van de mensen op het pleintje.

Veldwachter zoekt nu in de zakken van de jongen om te kijken of hij iets bij zich heeft dat het raadsel zou kunnen oplossen. Niets. Dan rolt hij de jongen op zijn zij, zodat hij op de kar kan kijken. Hier ook niets.

'Hij kan hier niet blijven staan,' vindt hij, terwijl hij de knaap weer op zijn rug rolt. 'Ik stel voor hem zolang naar het cachot onder de kerk te brengen.'

Dominee is het daar niet mee eens.

'Bij de heuvel huist de satan en als hij werkelijk daar vandaan komt en de satan in hem gekropen is, mag hij in geen geval naar de kerk worden gebracht. Hij moet weg en wel zo snel mogelijk.'

'We brengen hem naar het cachot,' gelast burgemeester, 'en beraden ons in alle rust wat we moeten doen.'

'Het is de Heere tarten,' is het antwoord van dominee. 'Gods toorn zal neerdalen over ons en over ons dorp.'

Enkelen knikken instemmend, zijn het daarmee eens. Anderen draaien zich om en gaan schouderophalend naar binnen. Dominee pakt zijn Bijbel en leest. Leest en bidt.

'Laten we vooral rustig blijven,' vindt burgemeester. 'We weten helemaal niet zeker of hij van de heuvel komt.'

'En al helemaal niet of de duivel bezit van hem genomen heeft,' is Brikke van mening

'We kunnen niet voorzichtig genoeg zijn,' reageert dominee.

'Als hij uitgerust is zal hij wel praten. Dan weten we meer,' zegt veldwachter. 'Help hem maar even overeind.'

Zo gezegd, zo gedaan. Hangt nu tussen twee mannen in die hem onder zijn oksels ondersteunen.

'Dat is dat,' zegt burgemeester. 'En nu naar het cachot.'

Als de mannen hem los willen laten, zakt de jongen door zijn knieën.

'Volgens mij kan hij niet staan.'

'Lopen zal dan ook niet lukken.'

Dan wordt hij weer op de kar gelegd en rijden ze hem naar het cachot.

Hoog boven het dorp cirkelt de ooievaar.

IDIOOT OF BEDRIEGER

Naast de ingang van het Godshuis een stenen stoep van vier treden die leiden naar het cachot. Niet meer dan een kleine ruimte. Koud. Vochtig. Water langs de wanden. Schimmel kruipt in de hoeken. Beneemt de adem. Ratten en muizen. Poepdoos in de hoek. Een bres, een gapende opening in de oude muur.

Mannen uit het dorp hebben stro op de grond gelegd. Veldwachter komt een paar keer per dag om te kijken naar het welbevinden van de jongen. Brengt water en brood. Deur staat open. Hij heeft geen strafbare feiten gepleegd, dus waarom zou je hem opsluiten?

In het dorp doen steeds meer geruchten de ronde. Hij is idioot, van het kwade bezeten en komt uit de heuvel. Hoe hij echter op het pleintje terecht is gekomen, blijft vooralsnog een raadsel. Wie hem daar heeft gebracht weet men ook niet. Op eigen gelegenheid kan hij niet gekomen zijn, hij kan niet op zijn benen staan, en lopen al helemaal niet.

'Misschien een kijkje nemen bij de heuvel,' stelt burgemeester voor. Weinigen voelen zich geroepen. De angst voor het onbekende zit diepgeworteld bij de dorpelingen. Bovendien, heeft dominee niet zelf

keer op keer gezegd dat bij de heuvel de satan huist? Nee, niemand staat vooraan in de rij.

Burgemeester heeft het dorpsbestuur bij elkaar geroepen.

Okke, de secretaris, is in de weer met papier, ganzenveer en inktpot. Alles zal hij opschrijven. Opschrijven zodat het voor het nageslacht is vastgelegd.

'Mijne heren,' begint burgemeester, terwijl hij de beide schepenen een voor een aankijkt. Hij legt zijn onderarmen op het tafelblad, vingertoppen tegen elkaar. 'Mijne heren, wij hebben hier te maken met een idioot of met een bedrieger. Of hij is werkelijk niet goed bij zijn verstand of hij is gewoon een landloper die ons allemaal bij de neus neemt, en in het cachot op kosten van de gemeenschap gebruikmaakt van gratis voedsel en inwoning.'

'Acht dagen zit hij er nu,' merkt Wimbert op, 'en nog weten we niets. Er komt gebrabbel uit zijn mond dat helemaal niemand kan verstaan.'

'We hebben alles geprobeerd,' zegt Harmolt. 'Werkelijk alles.'

'Alles geprobeerd,' herhaalt Okke en schrijft.

'Dit kan niet voortduren,' vindt Wimbert. 'We zullen iets moeten ondernemen.'

Harmolt: 'Hij *kán* niet praten of hij *wíl* het niet.'

'Eerst moeten we erachter zien te komen of wij hier werkelijk te maken hebben met een idioot,' is burgemeester van mening.

'Dan stel ik voor dat we de geneesheer uit de stad vragen om hem te onderzoeken,' oppert Harmolt.

Wimbert is het met hem eens. 'Ja, dat is een kundig man.'

'Een heel kundig man,' voegt Harmolt toe.

'Heb je dat genoteerd, Okke?' vraagt burgemeester.

'Een kundig man,' zegt Okke.

'Nee, dat we de geneesheer vragen de jongen te onderzoeken.'

'Genoteerd,' antwoordt Okke. 'Alles genoteerd.'

Ze vinden allemaal dat er nu iets moet gebeuren. Zitten en kruipen kan hij, staan en lopen niet. Een ondragelijke stank komt je tegemoet zodra je de deur van het cachot opent. Het schijnt de jongen echter allemaal niet te deren. Alle pogingen hem aan het praten te krijgen zijn tot nu toe vruchteloos gebleven.

'Daar komt bij,' gaat burgemeester verder, 'daar komt bij dat hij zo langzaam een bezienswaardigheid aan het worden is. De jeugd vergaapt zich aan hem en gisteren is er zelfs met rotte aardappelen naar hem gegooid.'

'Dat gaat te ver,' vindt Harmolt. 'Dit moet stoppen, voordat er ongelukken gebeuren.'

'Vandaag zijn ze uit Vermateren gekomen om hem te bekijken, alsof hij een zeldzame curiositeit is.'

'Dat is zeker een half uur gaans,' merkt burgemeester op.

'Misschien is het beter de deur van het cachot maar op slot te doen. Al die nieuwsgierigheid maakt hem alleen maar nerveus.'

'Ik zal veldwachter opdracht geven af te sluiten. Vandaag nog.'

'Maar we kunnen hem daar niet tot in alle eeuwigheid laten liggen,' vindt Wimbert.

Okke schrijft: 'In alle eeuwigheid laten liggen.'

'Het dorp raakt verdeeld,' zegt burgemeester. 'Velen geloven dat hij de satan in zich heeft, anderen zeggen weer van niet. Eenheid is geboden.'

Okke: 'Eenheid is geboden.'

'Laten we een afvaardiging naar de heuvel sturen om poolshoogte te nemen.'

'De soldaten zullen schieten en hun valse honden op ons afsturen.'

'Bovendien hebben de autoriteiten destijds heel duidelijke taal gesproken.'

'Dat was toen,' verklaart de burgervader, 'en het betrof mijn voorganger. Ik ben nu de burgemeester en wij gaan naar de heuvel.' Niemand die hem durft tegen te spreken.

'We binden een witte lap aan een stok en houden deze omhoog. Men zal niet schieten op een witte vlag.'

De ganzenveer krast over het papier.

'Op een witte vlag.'

'Je hoeft niet elk woord te herhalen, Okke, schrijven is voldoende.'

'Goed, goed.'

'Veldwachter moet mee.'

'En dominee. Dominee moet zeker mee.'

'Hij zal weigeren.'

'Dat is voor later zorg,' vindt burgemeester. 'Tevens stel ik voor de stedelijke geneesheer te vragen naar hem te kijken. Hem te onderzoeken.'

'Nee,' zegt Harmolt, 'dat stelde ik voor.'

'Ja ja,' mompelt burgemeester geïrriteerd. 'Het is al goed.'

'Dat het maar gezegd is,' vindt Harmolt.

'De geneesheer,' is burgemeester van mening, 'kan wel beoordelen of wij te maken hebben met een idioot of met een bedrieger en kan ons mogelijk adviseren wat te doen met hem.'

'Als hij uit de heuvel komt, zal hij terug moeten.'

'Laten we eerst kijken wat ons daar wacht en wat de geneesheer zegt.'

'Bij de heuvel waart de duivel rond.'

'Onzin,' vindt burgemeester. 'Ouwewijvenpraat.'

'Dominee zegt het zelf.'

'Overmorgen gaan we erheen.'

'Gaan we erheen,' mompelt Okke, terwijl de punt van zijn ganzenveer over het papier krast.

~

Vrijwilligers zijn er niet te vinden.

'Niet goedschiks, dan maar kwaadschiks,' is de mening van de burgervader.

'Dit is het ongeluk over onszelf afroepen!' vindt dominee.
'Ongehoorzaamheid aan de Heere.'

'De Heere,' antwoordt burgemeester, 'heeft hem ons gezonden en nu zullen we ook onze verantwoordelijkheid moeten nemen.'

Daar is geen speld tussen te krijgen.

'Veldwachter, zoek drie mannen bij elkaar. Morgenochtend vertrekken we.'

Er is veel verzet. Vrouwen willen niet dat hun mannen zich willens en wetens in rampspoed storten en weigeren hun echtgenoten te laten gaan.

'Zo niet,' dreigt veldwachter, 'zal dit worden gezien als burgerlijke ongehoorzaamheid en zal dit dienovereenkomstig worden bestraft.'

Dat zal de vrouwen op andere gedachten brengen. Ze zullen ophouden met hun gekijf en doen wat de wet verlangt.

'Waarom ik?' willen de mannen weten.

'Burgemeester heeft het bevolen,' antwoordt veldwachter.

'Burgemeester kan wel zoveel bevelen.'

De gezagsdrager is geenszins van plan zich te laten verleiden tot welke discussie dan ook.

En zo komt het dat de volgende ochtend in alle vroegte, zich een klein gezelschap op het pleintje verzamelt. Burgemeester is er als eerste. Veldwachter en dominee lopen met elkaar op.

'Het is de duivel verzoeken. Gods toorn zal op ons neerdalen.'

'Ja, en daarom moet jij mee,' is veldwachter van mening. 'Als er iemand is die ons tegen Zijn toorn weet te beschermen, dan is dat wel Zijn afgezant op aarde.'

Golm, Kaljo en Kralle voegen zich bij hen. Omdat ze niet weten wat hun te wachten staat, hebben ze toortsen bij zich. In geval van nood steken ze deze aan en zullen ze, God mag weten wat, verjagen wat een bedreiging zou kunnen vormen.

Dominee wil eerst een gebed, de Heere om kracht en steun vragen bij deze onverkwikkelijke expeditie. Hij leest uit de Bijbel, dan wordt er gebeden. De Heere tarten, heeft hij immers gezegd, en hoe waar zouden zijn woorden kunnen zijn. Er maar het beste van hopen en vertrouwen hebben.

BORSTELS EN ZEEP

In het cachot is de jongen op handen en voeten naar de hoek van de ruimte gekropen. Zit in de nis en kijkt door de bres naar buiten. Op straathoogte. Voeten, lange, donkere rokken, klompen. Af en toe de wielen van een kar of benen van een paard, een hond, een sjees die voorbij rijdt.

De deur is afgesloten. Dit om hem te beschermen tegen de baldadige jeugd, die hem bespot en met voorwerpen naar hem gooit. Ook als bescherming tegen nieuwsgierige blikken van de dorpelingen en mensen uit de wijde omgeving. Hij wordt er alleen maar onrustig en angstig van. Nog altijd weet niemand wie hij is en waar hij vandaan komt.

Vandaag misschien duidelijkheid.

~

Kaljo houdt een stok met een witte lap in de lucht, alsof elk moment de vijand het pleintje op komt stormen. Golm en Kralle dragen toortsen.

'Laten we gaan,' zegt veldwachter.

'Als hij werkelijk ontsnapt is uit de heuvel,' zegt Brikke, die samen met Caantje een houten tobbe draagt, 'zullen we hem terug moeten brengen.'

'Hij is te smerig om aan te pakken,' vindt Caantje. 'Zo kunnen we hem niet afleveren.'

'We gaan hem schoon schrobben.'

'Als hij ontsnapt is uit de heuvel, zal hij daar smerig geworden zijn, dus maken ze hem daar maar schoon,' is de mening van veldwachter.

'En wat als de stedelijke geneesheer komt.'

'Ja, wat dan?'

'Je denkt toch zeker niet dat de geneesheer iemand wil onderzoeken die zo smerig is?'

'Dat weet ik niet,' antwoordt veldwachter, 'dat moeten we dan maar aan hem overlaten.'

'Ga die sleutel van het cachot nou maar halen, zeurpiet.'

'Daar heb ik geen tijd voor. Je ziet toch dat we op het punt staan om te vertrekken?'

Burgemeester zegt: 'Ga de sleutel maar halen, Tame.'

Deze sputtert nog wat tegen. Wil zijn belangrijkheid tonen. Gaat uiteindelijk toch. Bevel van zijn meerdere.

Als het kleine gezelschap zich op weg maakt, dragen Brikke en Caantje de houten tobbe naar het cachot. Borstels op de bodem. Stukken zeep. Ruwe grijze handdoeken. Zetten de tobbe voor de deur. Vrouwen zetten er emmers warm water bij. Vele vrouwen in het dorp weigeren mee te helpen. Heeft dominee niet zelf gezegd dat, wanneer men de duivel verzoekt, Gods toorn over het dorp zal komen? Ja, dat waren zijn woorden. In de wind slaan is de Heere tarten. Verdeeldheid onder de dorpelingen.

'Heeft de Heere ook niet Zelf gezegd,' merkt Caantje op, 'dat er geen grote gebod bestaat dan het gebod: Gij zult uw naaste liefhebben als uzelf?'

Daar heeft ze gelijk in. Maar kunnen we iemand die door de duivel bezeten is, beschouwen als onze naaste? Moeten we diegene niet ver van ons houden?

De sleutel knarst in het slot. Scharnieren piepen en de deur schuurt over de stenen vloer. Als een opgejaagd dier kruipt de jongen dichter tegen de bres. Wendt zijn gelaat af en bedekt zijn hoofd met zijn beide armen. Brikke en Caantje pakken de tobbe en zetten deze in het midden van de ruimte.

Dan worden de emmers geleegd en gaan de vrouwen weer terug om nieuw water te halen. Resoluut stapt Caantje op de jongen af.

'We gaan je wassen.'

De knaap krimpt nog meer in elkaar. Zou het liefst door de bres naar buiten kruipen. Houdt zijn gelaat afgewend.

'Je gaat in de tobbe.'

Geen reactie.

'Hij begrijpt er geen snars van,' merkt Brikke op.

'Geen probleem. We pakken hem beet, kleden hem uit en zetten hem in het water.'

'Misschien is hij wel oersterk en slaat ons tegen de vlakte.'

'De eerste vent die mij tegen de vlakte slaat, moet nog geboren worden.' Caantje steekt dreigend een vuist in de lucht.

Brikke gelooft haar onmiddellijk.

Als de vrouwen hem willen pakken begint hij hartverscheurend te krijsen en drukt zich nog meer tegen de bres.

Brikke: 'Kom op zeg, je wordt niet geslacht.'

'Laat mij maar even,' fluistert Caantje.

Ze legt voorzichtig haar hand op zijn schouder. Weer krimpt hij ineen. Ze spreekt hem zacht toe. Heel langzaam stopt hij met gillen

en wordt hij rustiger. Dan pakken de beide vrouwen hem onder zijn oksels en zetten hem op het stro. Hij kreunt en snot loopt uit zijn neus. Kleden hem uit. Broodmager is hij. Heeft links en rechts blauwe plekken en bloeduitstortingen.

'Kijk toch eens hoe hij eruit ziet,' zegt Brikke. 'Heeft waarschijnlijk nooit genoeg en fatsoenlijk te eten gekregen.'

'Gatverdamme,' moppert Caantje, 'hij is werkelijk te smerig om aan te pakken en hij stinkt een uur in de wind.'

De jongen zit ineengedoken. Kijkt verwilderd om zich heen. Lijkt niet te begrijpen wat er gebeurt.

'Er moet iemand bijkomen, wij tweeën krijgen hem nooit in die tobbe.'

'Ik ga Hurre halen, die is sterk genoeg.' Brikke draait zich om en loopt naar buiten.

Hurre staat niet te springen. Hij wil zojuist beginnen aan de ploeg, die een paar dagen geleden al klaar had moeten zijn.

'Meekomen.'

Even later tilt Hurre, geholpen door de beide vrouwen, de jongen in het warme water. Angst in zijn ogen. Waarschijnlijk nog nooit in een tobbe gezeten.

'En nu?' wil Hurre weten.

'Wachten tot wij klaar zijn, dan moet hij er weer uit.'

Hurre voegt zich in zijn lot, gaat buiten een pijp roken.

Terwijl er nieuwe emmers warm water worden aandragen, boenen en schrobben de vrouwen met hun borstels het lichaam van de jongen. Deze geeft geen kik, terwijl het er toch niet zachtzinnig aan toegaat.

'Kijk nou toch,' zegt Caantje, terwijl ze zijn bos haar beetpakt. 'Een en al klit. Dit kunnen we zo niet wassen, daar is geen beginnen aan.'

Brikke vraagt Hurre een schaar te halen.

'We knippen zijn kop helemaal kaal.'

De schaar wordt erin gezet en plukken haar vallen in de tobbe en op de grond.

'Of hij is idioot of hij heeft zolang opgesloten gezeten dat hij nooit iets heeft geleerd.'

'Heb je opgesloten gezeten?' wil Brikke weten.

'Je kunt praten als Brugman,' zucht Caantje, 'hij begrijpt er helemaal niets van.'

Eindelijk is het meeste vuil weggeboend en moet hij eruit getild worden. Hurre pakt hem onder zijn oksels en zet hem in het stro. Dan kiept hij de kuip om en met een bezem veegt hij het water in de afvoerput. De beide vrouwen legen nieuwe emmers warm water in de tobbe.

'Nu moet hij er weer in, Hurre.'

'Waar is dat allemaal goed voor?'

'Vraag niet zoveel, zet hem erin.'

In het schone water wordt hij wederom van top tot teen gewassen. Dan zit hij in het stro en drogen de vrouwen hem af. Trensje brengt schone kleding. Een hemd en broek van haar man. Troelie brengt brood en water. Hurre kiept voor de tweede keer de tobbe om en veegt het water weer in de put. Dan zet hij de lege kuip in een hoek. De vrouwen zetten de emmers ernaast.

'Voor de volgende wasbeurt,' zegt Caantje.

Dan gaan ze naar buiten. Deur dicht en op slot.

DE HEUVEL

De heuvel was niet altijd zoals hij nu is. Niet altijd de plaats waar volgens dominee de satan huist. Ooit was het een plek waar kinderen speelden en vee vredig graasde.

Vanwaar je het dorp kon zien liggen, en in de winter de rook uit de schoorstenen zag opstijgen. Waar je zag hoe het landschap zich langzaam ontvouwde: de akkers die in de zomer geel en dor lagen, of juist vol graan stonden. En 's avonds, als de lucht koperrood kleurde, zag je de eerste lantaarns achter de vensters verschijnen.

Een hoogte waar je zo heerlijk af kon rollen. Waar meisjes bloemen plukten en prille liefdes ontloken. Voor het eerst gekust en gevreeën werd. Een heuvel, zoals er zo vele waren, een oase van rust, waar bloemen bloeiden en bomen hun toppen naar de hemel reikten.

Tijdens de tachtigjarige oorlog werd het opeens tot verboden gebied verklaard. Soldaten stonden rondom en iedereen werd gesommeerd zo ver mogelijk uit de buurt te blijven. In het duistere binnenste werd een gangenstelsel aangelegd, met ruimtes die dienst deden als folterkamers en kerkers. Hier werden de ongelovigen gemarteld en de dood in gedreven. De inquisitie vierde hoogtij. Niemand waagde het in de buurt te komen. Hij of zij die zich niet aan dit gebod zou

houden, kon rekenen op een lange gevangenisstraf en uithongering, tot de dood erop zou volgen.

Na de lange oorlog, toen de vrede over het land kwam en er geen gebruik meer werd gemaakt van de ondergrondse gangen en kerkers, en de soldaten verdwenen waren, namen de mensen een kijkje en speelden er na verloop van tijd weer kinderen en werd de heuvel weer zoals hij ooit was.

Totdat een koopman uit Welga er dood werd gevonden. Hij zag er vreselijk uit. Zijn gezicht zat onder het bloed, lag helemaal open en zijn ogen puilden uit hun kassen. Zijn linkerarm lag een paar meter bij hem vandaan. Hij moest daar al enige tijd hebben gelegen. De ontbinding had al ingezet. Talloze insecten deden zich ten goede aan zijn dode lichaam. Geen mens die de man aan durfde raken. Niemand ook die het waagde hem daar weg te halen. Men besloot hem te laten liggen en de natuur verder zijn werk te laten doen. Toen een aantal weken daarna nieuwsgierige kinderen de dode koopman weleens wilden zien, lag er wederom een lijk. Ditmaal was het een zwerver. Iedereen kende hem. Hij viel de mensen lastig en men had hem al een paar keer het dorp uitgejaagd.

De schrik zat er goed in. Dominee riep van de kansel dat het bij de heuvel spookte en de satan er huisde. Dat moest haast wel, want twee doden binnen enkele weken kon werkelijk geen toeval zijn. Vanaf dat moment liet niemand zich nog in de buurt zien. De verschillende predikanten, die de gemeente in de loop der jaren dienden, waarschuwden telkenmale dat een ieder die er zou komen, door de hand van de duivel zou worden aangeraakt en tenslotte hel en verdoemenis wachtte. Geen mens, zelfs de ongelovigen niet, haalde het in zijn hoofd te twijfelen aan de woorden van dominee.

Naarmate de jaren verstreken, en hoewel elke nieuwe predikant vanaf de kansel waarschuwde voor het vagevuur dat oplaaide bij de

heuvel, verminderde de angst bij de mensen. Een enkeling durfde naderbij te komen. Men wist dat hier mensen gemarteld waren en de dood ingedreven. Ook wist men dat er kort na elkaar twee lijken waren gevonden en geen sterveling de moeite had genomen ze weg te halen. Een rondreizende speelman had de skeletten zien liggen. Vertelde daarover in geuren en kleuren. De dorpingen wilden daarna de muzikant niet meer in hun midden hebben en gaven hem te kennen het dorp voortaan te mijden.

Maar dat was allemaal alweer zolang geleden.

Door de jaren heen was de heuvel zo dicht begroeid geraakt dat de plek gewoon een onopvallende hoogte werd, zoals er zoveel waren.

Een ieder wist dat er ergens een opening moest zijn, waar ketters ooit naar binnen werden geslagen en er als lijk weer uit werden gedragen. Niemand die echter behoefte had deze ingang te zoeken. Was door de dichte begroeiing ook onbegonnen werk. Lieden die er niets verloren hadden, en dat was nagenoeg een ieder, meden de heuvel. Je kon immers niet weten en maar beter het zekere voor het onzekere nemen.

Zo ging dat, jaar in jaar uit, generatie op generatie.

~

Op een dag waren de arbeiders gekomen, met veel materieel dat op houten karren, getrokken door paarden, werd aangevoerd. In een wijde kring rondom de heuvel werden ijzeren hekken geplaatst en hadden soldaten post gevat. De omtrek werd hermetisch afgesloten. Nieuwsgierigen die in de buurt van de omheining kwamen, werden te kennen gegeven huiswaarts te keren en hun gezicht daar nooit meer te laten zien. Er zou met scherp worden geschoten en valse honden, met afgrijselijke tanden in hun kwijlende bekken, zouden er niet voor terugdeinzen een ieder te verscheuren, die het gebod in de

wind zou slaan. Op elke vraag die er werd gesteld, kwam als antwoord, dat de heuvel en de directe omgeving daarvan, op bevel van hogerhand, vanaf nu streng verboden gebied was. Burgemeester zond een afvaardiging naar het ministerie. Deze moest maar eens vragen wat dit allemaal te betekenen had. Veel wijzer kwamen de mannen niet terug. Ze werden in een achterkamertje ontvangen door twee voornaam uitziende heren, die kort van stof waren en te kennen gaven dat hetgeen bij de heuvel speelde een zaak van hogerhand was, en dat een ieder de orders die uitgevaardigd waren diende op te volgen: niet in de buurt komen. Dat dit maar even aan de burgemeester verteld moest worden. Mocht deze niet tevreden zijn met de uitleg, zou hij bij de minister worden ontboden en kon dan meteen omzien naar een andere baan. Vanaf dat moment kwam de geruchtenstroom op gang. De heuvel zou worden gebruikt voor militaire doeleinden, er zouden mensen en dieren worden geofferd, er zouden idioten en misvormden opgesloten zitten.

Dominee wist het zeker, de satan huisde er. Niemand die vroeg waar deze wetenschap op gestoeld was. Als dominee het zei, dan was dat zo.

Veertien jaar was het inmiddels geleden dat de arbeiders het gebied hadden verlaten. De meeste soldaten waren vertrokken en vanaf dat moment werd de heuvel continu bewaakt door slechts twee van hen. Met het geweer over de schouder patrouilleerden ze rondom en werden telkens weer afgelost door andere collega's. Elke week kwamen er een paar mannen die iets naar binnendroegen. In het dorp en omliggende dorpen hadden de mensen geen idee wat er speelde. Dat het geen zuivere koffie was leed geen twijfel. Daar waren de dorpelingen het wel over eens. Waarom zou er anders zo geheimzinnig worden gedaan? In het begin had een enkeling het nog gewaagd in de buurt te komen. Nadat de soldaten

waarschuwingsschoten hadden gelost, kozen de dorpelingen eieren voor hun geld. Inmiddels hadden zij afgeleerd naar de heuvel te gaan.

ONDERWEG

Drukkende hitte. Als een zware deken. Strakblauwe lucht, waar maar geen wolkje aan wil verschijnen. De horizon trilt onder de warme zon en gaat geruisloos over in het blauw van die zonovergoten hemel. Insecten buitelen over en door elkaar en in het hoge gras gonst de zomer. Biddend staat de torenvalk hoog boven het veld. Een haas rechtop, volgt iedere beweging om zich heen. Rent vervolgens in paniek alle kanten op. Vlinders fladderen van bloem naar bloem.

Koeien, loom grazend in de warme zomerzon.

In het blauw het silhouet van de ooievaar.

Voortdurend vegen de mannen met hun zakdoek het zweet van hun voorhoofd. Praten nauwelijks. Lopen gestaag door. In de verte de heuvel.

Veldwachter steekt zijn arm in de lucht. Iedereen houdt halt. Turen naar die vermaledijde hoogte. Niets te zien. Geen soldaten met geweren, geen valse honden. De ijzeren hekken staan er nog. Voor de zekerheid de stok met de witte lap maar in de lucht steken.

Dominee maakt gebruik van de pauze, pakt zijn Bijbel. Geritsel van papier. Bladert tot hij de pagina heeft gevonden die hij zoekt. Hij

leest, prevelt, mompelt. Niemand die verstaat wat hij zegt en niemand die er aandacht voor heeft. Ze vertrouwen dat God waakt over alles en iedereen, zelfs over de heuvel, ook even zonder een gebed.

'We lopen er met een boog omheen,' stelt burgemeester voor, 'zodat we alles van alle kanten kunnen bekijken.'

'En dan?' wil Golm weten.

'Dan beraden we ons wat te doen.'

'Zullen we dan maar verder gaan?' vraagt veldwachter. Wacht het antwoord niet af, begint te lopen. De anderen volgen zijn voorbeeld. Stof bij elke stap die wordt gezet. Geen zuchtje wind. Ingespannen turen. Gevaar kan overal vandaan komen. Veldwachter legt zijn hand op het handvat van zijn sabel. Heeft het riempje losgemaakt. Kan nu zijn wapen met één ruk uit de schede trekken. Misschien wel een veiliger gevoel dan het gebed van dominee.

Van alle kanten bekijken ze de heuvel, vanuit elke hoek. Groen, veel groen, bomen, struiken. Bonte pracht zover het oog reikt; kamille, korenbloemen, teunisbloemen, klaprozen. De wilde roos bloeit met zachtroze bloemen. De duindoorn is uitgebloeid en draagt zijn opvallende oranje bessen.

Daarboven die strakblauwe hemel en die zon.

Staan stil. Weer turen. Nu er niets verontrustends te zien valt, stelt veldwachter voor om de heuvel van dichtbij te gaan bekijken.

'Vreemd,' vindt Kralle. 'Jaren geleden hebben hier arbeiders gewerkt. De omgeving werd hermetisch afgesloten en door soldaten bewaakt.'

Burgemeester kijkt om zich heen: 'Nu lijkt het verlaten.'

'Terwijl een paar dagen geleden hier nog gepatrouilleerd werd,' weet Golm. 'De koters van Okke hebben dat gezien.'

'Kom.' Veldwachter maant de mannen verder te lopen.

Hoe dichterbij komen, hoe trager hun passen. Staan weer stil. Luisteren, turen, bedacht zijn op.

'Niets te zien,' zegt dominee, 'laten we teruggaan.'

Niemand reageert. Lopen verder en staan dan aan de rand van de heuvel. Takken, struiken, dicht opeengepakt.

Kralle tuurt ingespannen. 'Hier is iets.' Hij trekt de begroeiing opzij en slaat met een stok tegen het hout en groen.

'Hou daarmee op,' gebiedt dominee.

'Hier is een deur.'

De anderen zien het ook. Een ijzeren deur.

Dominee slaat zijn Bijbel weer open. Mompelt in zichzelf, zijn ogen af en toe ten hemel gericht, daar waar hij de Heere vermoedt.

Weer kijken de mannen om zich heen. Naar alle kanten. Van soldaten en valse honden geen spoor.

'Die moet open,' vindt veldwachter. 'Help eens even mee.'

Golm, die verreweg de sterkste van het gezelschap is, pakt met beide handen de klink en begint er uit alle macht aan te trekken. Zonder al te veel moeite opent zich de deur. Schuurt over het zand, laat een spoor achter. Een ijskoude, muffe lucht komt de mannen tegemoet, die onmiddellijk een paar stappen terugdoen. Gespannen turen ze naar binnen, waar het aardedonker is.

'We gaan erin,' zegt burgemeester.

'Ik weiger,' antwoordt dominee met overtuiging.

'We hebben je nodig, Wamme.'

'Nee, ik zoek het noodlot niet op.'

'Burgerlijke ongehoorzaamheid,' vindt veldwachter.

'Je kunt kiezen of delen, Wamme,' gebiedt burgemeester. 'Meegaan of een andere gemeente zoeken.'

'Dit is chantage.'

'Noem het zoals je wilt. Wij weten niet wat ons te wachten staat en hebben Gods hulp misschien heel hard nodig. Je kunt ons niet in de steek laten.' Tegen de anderen: 'Steek de toortsen aan.'

'Ik stel voor dat Kaljo hier blijft,' oppert veldwachter. 'Nu is hier geen onraad, maar we weten niet wat er nog gaat gebeuren.'

'En als er dan iets gebeurt?' wil Kaljo weten. Hij kijkt gespannen om zich heen.

'Er gebeurt niets,' antwoordt burgemeester, die zijn hand op de schouder van Kaljo legt. 'Er gebeurt helemaal niets.'

Terwijl Kaljo post vat bij de ingang en de stok met de witte lap weer in de lucht steekt, gaan de anderen naar binnen. Het ongewisse tegemoet.

Dan staan ze in een koude, lange, vochtige gang. Het ruikt onaangenaam. Stank van schimmel, uitwerpselen en verrotte kadavers van ongedierte. Moeten hun best doen om niet te kotsen. Bedachtzame stappen, schoorvoetend. Golm loopt voorop. Verlicht met zijn brandende toorts de weg die voor hen ligt. Daarachter burgemeester, dominee en veldwachter. Kralle sluit de gelederen. Ook hij heeft een brandende toorts in zijn hand. Tegen de gepleisterde wanden en het gewelf dansen angstaanjagend hun schaduwen. Als monsters, die zich over de mannen heen buigen en hen met bloederige klauwen de dood in zullen trekken.

Langzaam, heel langzaam vervolgen ze hun weg. Ondragelijke stank, slaat op hun keel en beneemt hen bijna het ademen. Niemand zegt een woord. De gang is lang, met om de paar meter een nis, een uitbouw, met daarin planken tegen de wanden. Hebben ongetwijfeld als zitbanken dienst gedaan. Links en rechts gangen die uitmonden bij deuren die openstaan. Veldwachter gaat telkens als eerste naar binnen. Hand aan de sabel. Golm licht hem bij. Stoelen, tafels, beschimmelde broodhopen, lege pullen. Rieten manden,

kisten zonder inhoud, stobalen. In een van de ruimtes staan twee britsen, waarop kledingstukken liggen. Tot voor kort moeten hier mensen hebben gehuisd. Komt overeen met hetgeen de koters van Okke hebben waargenomen.

Steeds dieper lopen ze de heuvel in. Een lange rechte gang, die tenslotte uitmondt bij weer een deur die openstaat.

Hier staan ze een ogenblik stil. Dan loopt veldwachter naar binnen. De rest volgt, Golm weer voorop.

Stro op de grond. Op sommige plekken platgedrukt alsof er iemand heeft gelegen. Een homp brood, groen uitgeslagen. Een houten deksel op de vloer. Veldwachter duwt het met zijn laars opzij. Ondragelijke stank vult de ruimte. Onmiddellijk schuift hij het terug. Bovenin de wand twee kleine getraliede openingen, waar schaars daglicht door naar binnen valt.

'Wat is dit?' vraagt burgemeester en raapt iets van de grond.

De anderen kijken naar wat hij in zijn hand houdt.

'Een houten paardje,' zegt Golm. 'Wat moeten we daar nu van denken?'

Het is ruw uitgesneden, met kromme poten en een te grote kop. De verf is afgebladderd, maar het rood van het zadel is nog vaag te zien.

Burgemeester draait het om en om. Bekijkt het van alle kanten.

'Een paardje op een plankje met vier wieltjes,' zegt Kralle.

'Die nemen we mee,' besluit burgemeester.

'Zou het kunnen zijn,' wil Kralle weten, 'dat de jongen hier gevangen heeft gezeten?'

'Mogelijk.'

'Als dat zo is zal hij dit paardje ongetwijfeld herkennen.'

Golm schijnt met zijn toorts langs de wanden. Wil weten of hij nog ergens een deur ziet. Als de mannen zich ervan hebben overtuigd dat ze alles hebben gezien, besluiten ze terug te gaan. Weer door de

lange donkere vochtige gangen. Ook nu weer kijkt Golm goed om zich heen. Geen uitgangen, geen ingangen, die ze wellicht op de heenweg niet hebben opgemerkt. In de verte zonlicht, het einde van de gang, de uitgang van de heuvel, daar waar Kaljo op hen wacht.

Vanuit de stank wordt de frisse lucht, en zelfs de hitte van de dag, bijna als een weldaad ervaren.

Kaljo wil ook zien wat er zich achter de deur bevindt. Heeft niet voor niets van het dorp tot hier gelopen, zegt hij. Golm gaat hem voor en beide mannen verdwijnen in het binnenste van de heuvel, terwijl de anderen op hen wachten.

HOUTEN PAARDJE

'Mijne heren,' zegt burgemeester, 'laten we naar binnengaan.'

Veldwachter steekt de sleutel in het slot. Piepend schuurt de onderkant van de deur over de stenen vloer. In de nis zit de jongen, kijkt door de bres naar buiten en reageert niet als burgemeester, veldwachter en Okke de ruimte betreden.

'Zou hij doof zijn?' vraagt veldwachter zich af.

'Dat zou verklaren waarom hij niet kan praten,' denkt burgemeester.

'Doofstom dus,' concludeert veldwachter.

'Moet ik dat noteren?' vraagt Okke.

Hij heeft een houten plankje op buikhoogte hangen, waar papier op ligt en in een uitsparing een inktpot staat. In zijn rechterhand een ganzenveer.

'Ja, noteren,' antwoordt burgemeester.

Okke doopt de ganzenveer in de inkt.

'Waarschijnlijk doofstom,' mompelt hij, terwijl hij schrijft.

'Vanmiddag komt de geneesheer, die zal hem onderzoeken en dan weten we meer.'

Okke, terwijl hij schrijft: 'Weten we meer.'

'Kan ook zijn dat hij idioot is. Idioot en doofstom.'

'Idioot en doofstom.'

'Hij heeft schone kleren aan,' stelt burgemeester vast, 'en zijn haar lijkt mij ook geknipt.'

'Caantje en Brikke,' antwoordt veldwachter. 'Ze wilden hem in de tobbe zetten.'

'Een hele verbetering,' vindt burgemeester.

Veldwachter bekijkt de jongen nauwkeurig. 'Het is een groot raadsel. Staat opeens op het pleintje en niemand die enig idee heeft waar hij vandaan gekomen is en wie hem daarheen heeft gebracht.'

'Lopen kan hij niet, dus moet iemand hem daar hebben neergezet,' is de conclusie van burgemeester.

'Ik heb iedereen in het dorp gevraagd,' antwoordt veldwachter 'Niemand die iets weet.'

'Of iemand houdt, om wat voor reden dan ook, zijn mond,' merkt Okke op.

Veldwachter haalt onder zijn cape het houten paardje tevoorschijn.

'Misschien kan dit enig licht in de zaak brengen.'

'Als hij dit herkent, is het duidelijk dat hij uit de heuvel komt.'

Okke schrijft: 'Uit de heuvel komt.'

Gedrieën lopen ze naar de nis waar de jongen zit. Zonder naar de mannen te kijken, krimpt hij ineen en drukt zich tegen de bres.

'Zagen jullie dat?' vraagt veldwachter.

'Waarschijnlijk niet doof,' denkt burgemeester.

'Kan dus horen,' concludeert veldwachter.

'Kan dus horen.'

'Hij heeft gewoon nooit leren praten.'

'Nooit leren praten.'

'Je hoeft niet elk woord te herhalen, Okke,' zucht veldwachter.

'Nee,' valt burgemeester hem bij. 'Schrijven is voldoende.'

'Goed, goed,' mompelt Okke.

'Geef maar hier, Tame.'

Veldwachter geeft het paardje aan burgemeester. Deze houdt het speelgoed omhoog en gaat vlakbij de jongen staan. Ze houden hun adem in. De knaap blijft naar buiten kijken. Veldwachter pakt daarop diens hoofd tussen zijn beide handen en draait het een kwartslag. Het duurt slechts enkele ogenblikken. Dan spert de jongen zijn ogen wagenwijd open en meteen daarop slaakt hij een afgrijselijke kreet, die de mannen door merg en been gaat. Hij strekt zijn armen uit om het paardje te pakken.

'Dat is dat,' zegt de burgervader, terwijl ze gedrieën toekijken hoe de jongen het houten dier tegen zijn gezicht drukt.

'Duidelijk,' is de mening van veldwachter.

'Geen twijfel mogelijk,' stelt burgemeester vast, 'hij komt uit de heuvel.'

Okke schrijft. 'Komt uit de heuvel.'

'Nu kunnen we verder met ons onderzoek,' meldt veldwachter. 'Wie heeft hem daar weggehaald en met welke reden?'

'En,' merkt Okke op, 'niet geheel onbelangrijk, wie hem daar naartoe heeft gebracht en waarom.'

'Juist, Okke, heel goed.'

'Bij de heuvel is alles verlaten. Daar worden we niet wijzer,' zegt burgemeester, 'maar mogelijk dat er vandaag of morgen iemand komt om hem op te halen.'

'We kunnen hem niet langer hier opgesloten houden,' vindt veldwachter. 'Hij heeft tenslotte geen strafbaar feit gepleegd.'

'Het zou kunnen zijn,' denkt Okke, 'dat hij tijdens zijn verblijf in de heuvel ooit ziek is geweest.'

Veldwachter vult hem aan: 'En dat men de geneesheer erbij roepen heeft.'

'Krek,' zegt burgemeester. 'Er bestaat dus een kans dat de geneesheer meer over hem weet.'

Veldwachter: 'Dan moeten we daar maar op wachten. Wachten op de geneesheer.'

'Wachten op de geneesheer.'

DE GENEESHEER

De regen wil maar niet komen. In het land diepe kloven door de aanhoudende droogte. De grond verbrokkelt als je hem opraapt. Glijdt korrelig door je vingers. Landarbeiders klagen steen en been. De aarde is te hard en te droog om te bewerken. Op de weilanden is al wat groen was geel. Afgestorven gras. Boeren zijn begonnen aan hun wintervoorraad. De dieren moeten tenslotte eten. Na de winter ongetwijfeld een tekort. De horizon zindert in de hitte van de verzengende zon. Grijs tinten, aquarel in beweging.

Verkoeling zoeken in de vaart. Springen vanaf de brug. Opspattend water. Kinderen, en mannen die zich gedragen als kinderen. Spatten elkaar nat, duwen elkaar kopje onder. Met rieten manden zitten de vrouwen in het gras. Bier en brood, soms koek, gewikkeld in vet papier. Kijken naar het water, kijken naar de jeugd en de mannen die er wel in mogen. Voorzichtig de rokken optrekken tot net boven de enkels. Het getoonde bloot kan er nog mee door. Meer is onzedelijk. Voeten in het koude nat. Biedt toch enig soelaas.

Vanaf de kansel bidt dominee om regen. Ogen stijf gesloten, gefronste wenkbrauwen. De gemeente bidt mee. Zacht gegons, gemummel, geprevel. Iedereen wil regen. De gebeden, hoe intens

dan ook, zijn tot nu toe niet verhoord. De Heere zal weten waarom hij doet zoals Hij doet. Zijn wegen ondoorgrondelijk. We moeten ons erbij neerleggen. Schikken in het lot. De regen zal heus wel komen. Vandaag of morgen, ooit.

Golm, Kaljo en Hurre op de brug over de vaart. Geliefde plek. Onderarmen op de houten leuning. Kijken naar het water, kijken naar de einder, kijken naar niets speciaals. Ontelbare zwarte, grijze vage stipjes op je netvlies. Dansen in de zonovergoten blauwe lucht. Zijn er niet, maar je ziet ze toch.

Af en toe een woord, een zin. Overwegend zwijgen en kijken. Een vis die zijn kopje boven de oppervlakte uitsteekt. Dan weer weg, de diepte in. Een meerkoet zwemt onder de brug. Keert om als hij de mannen ziet. Onnodige angst, niemand die hem kwaad wil doen. Een reiger die op veilige afstand landt. Schudt zijn verendek. Tuurt naar het wateroppervlak. Houdt de mannen in de gaten. De mannen en wat er in het water aan prooi voorbij komt.

Hurre kijkt naar zijn spiegelbeeld in het water. 'Het wordt tijd dat er iets gaat gebeuren.'

Kaljo: 'Het maakt de mensen onrustig.'

'Dominee roept te vaak en te hard dat de duivel bezit van hem heeft genomen,' vindt Golm.

Hurre vraagt: 'Hoe denk jij daar dan over, Golm?'

'Ach,' antwoordt Golm, 'wat moet ik daar nou van denken.'

'We mogen hem niet aan zijn lot overlaten,' vindt Hurre.

'De tijd zal het leren,' is Kaljo van mening.

Weer zwijgen, weer turen. Turen naar de einder, naar het verdroogde land, het gele gras. Geen zuchtje wind. Benauwde, drukkende hitte. Snakkend naar regen.

Stofwolken aan de horizon. Zand dat opwaait en zich verspreidt over het land. Dunner wordt. Komt dichterbij. Uit het grijsbruin doemt een sjees op, getrokken door twee paarden.

Golm wijst met zijn kin naar de verte. 'De geneesheer.'

'Hij is een kundig man,' is de mening van Hurre.

~

'Een paar dagen geleden stond hij op het pleintje,' zegt burgemeester, als de geneesheer uit de sjees is gestapt. 'Geen mens weet wie hem daar heeft neergezet.'

'Ook niet waar hij vandaan komt?'

'Alles wijst erop dat hij afkomstig is uit de heuvel.'

'Daar bemoei ik mij niet mee,' antwoordt de geneesheer kort. Geeft te kennen dat hij zijn vingers daar niet aan wil branden. Hij is hier om de jongen te onderzoeken, de rest moet de burgervader maar regelen.

Door het kleine getraliede venster in de deur kijkt de dokter naar de jongen. Deze zit in de nis, zijn blik naar buiten gericht.

Veldwachter zegt: 'Hij kan zitten en kruipen. Staan en lopen lukt niet.'

'Laten we naar binnen gaan,' stelt de geneesheer voor.

Veldwachter pakt zijn sleutel. Opent de deur en stapt over de drempel, gevolgd door de geneesheer, de burgervader en Okke, die protocol op zal maken.

'Zet hem op de poepdoos, anders moet ik mij telkens bukken.'

Veldwachter en burgemeester pakken de jongen onder zijn oksels. Hij schrikt en begint over zijn hele lichaam te beven.

'Hij is gewassen en verschoond,' zegt de burgervader. 'Ook zijn haar is geknipt.'

'Wat mij opvalt,' merkt de geneesheer op, 'is zijn starre blik.'

'Ja,' antwoordt veldwachter. 'Lijkt niets waar te nemen.'

De mannen staan op enkele passen afstand. Willen de arts niet voor de voeten lopen.

'Welke beweging hij ook met zijn hoofd maakt, hij blijft recht voor zich uit staren.'

'Alsof hij zijn ogen niet kan bewegen.'

Okke schrijft: 'Alsof hij zijn ogen niet kan bewegen.'

'En nog geen woord gezegd?' wil de geneesheer weten.

Veldwachter: 'Nog geen woord, alleen maar geluid. We hebben geen idee wat hij bedoelt.'

'Vreemd,' vindt de geneesheer. 'Bijzonder vreemd.'

'Is hij idioot?'

'Dat zou ik niet durven zeggen. Daarvoor zou hij in het gasthuis door specialisten onderzocht moeten worden.'

De ganzenveer krast over het papier. 'Onderzocht moeten worden.'

'Uitkleden,' gebiedt de dokter.

Burgemeester en veldwachter trekken de jongen zijn kleding uit. Deze laat het over zich heen komen. Weert zich niet. Spiernaakt zit hij daar, zoals hij door God is geschapen.

De geneesheer voelt, knijpt en klopt. Onderzoekt hem van top tot teen. Kijkt in zijn mond, ogen en oren.

'Bloeduitstortingen. Waarschijnlijk stokslagen.'

Wijst blauwpaarse plekken aan.

'Kijk,' hij prikt met zijn wijsvinger in de bovenarm van de knaap, 'pokkenvaccinatie. Dat duidt op een gegoede komaf.'

'Een gegoede komaf nog wel,' schampert burgemeester spottend en kan de verbazing in zijn stem nauwelijks verbergen.

De geneesheer doet een aantal passen terug. Kijkt van een afstand.

'Ondervoed is hij ook. Er is niet goed voor hem gezorgd, zijn conditie is slecht.'

Okke schrijft: 'Conditie is slecht.'

'Ja, Okke, we weten het.'

'Goed, goed,' zucht Okke.

'Ik schat hem tussen de zestien en achttien jaar. Hij kan niet staan en lopen, zei u?'

'Niet staan en niet lopen,' antwoordt veldwachter.

'Trek hem overeind, dan kan ik zien wat er aan de hand is.'

Veldwachter en burgemeester pakken de jongen wederom onder zijn oksels. Hangt nu als een te slappe marionet tussen de beide mannen.

'Loslaten.'

Zakt onmiddellijk door zijn knieën.

'Of,' merkt de geneesheer op, 'hij heeft nooit leren lopen, of hij is te zwak.'

Hij knielt bij de jongen neer.

'Wie ben je?'

Geen reactie, staren naar niets.

'Waar kom je vandaan?'

Hetzelfde laken een pak. Dan klapt hij plotseling in zijn handen. De jongen krimpt ineen en slaat zijn beide armen over zijn hoofd.

'Mooi, hij is in ieder geval niet doof.'

Okke: 'Niet doof.'

'En nu?' vraagt burgemeester.

Veldwachter zegt: 'We kunnen hem hier niet langer laten zitten. Hij heeft geen strafbaar feit gepleegd.'

'Zorg dat hij goed te eten krijgt. Als zijn conditie beter is zal hij misschien staan en lopen.'

'Wat moeten we met hem doen?' wil burgemeester weten als hij met de geneesheer buiten staat.

'Ik heb gedaan waarvoor u mij heeft laten komen. Mijn taak zit erop. Ik stuur u de rekening.'

Dan pakt hij de leidsels en zetten de paarden zich in beweging. Een paar minuten later verdwijnt de geneesheer in het opwaaiende stof aan de einder.

VAN DE DUIVEL BEZETEN

Het dorp gonst. Hier en daar een woord, een zin, een vraag. Geruchten zingen door de straten en steegjes. Blijven hangen en gaan een eigen leven leiden. Steeds meer en steeds vaker. Vrouwen steken hun hoofden bij elkaar. Op straat, in de portieken, in de winkel bij vrouw Kraal. Fluisteren, kijken voorzichtig om zich heen, weer fluisteren. Bezorgde blikken. Heftig knikken. Elkaar gelijk geven. Eensgezindheid.

In de kroeg zitten de mannen. Drinken hun bier en weten het zeker. Geen speld meer tussen te krijgen. Met meer volume dan de vrouwen. Vuisten op tafel. Alcohol maakt luidruchtig.

'Dominee heeft vanaf het begin gewaarschuwd.'

'Dit is geen toeval, dit is de hand van de duivel.'

'Een gezonde kerel. Valt zo dood neer.'

'De andere dag helemaal zwart. Niemand mocht hem zien.'

Gasse, oersterk, nog geen vijftig jaar, was midden op straat omgevallen als een oude boom. Had nooit iets gemankeerd. Voordat zijn lichaam de keien raakte waren zijn ogen al gebroken. Op zijn rug lag hij. Staarde naar boven, staarde naar niets. Kaljo had zijn oogleden gesloten. Een paar mannen hadden hem naar huis

gedragen. Zijn vrouw was hysterisch geworden. Hurre had een fles jenever gehaald en een glas voor haar ingeschonken. Ze werd er rustiger van. Dominee was gekomen. Had gebeden in zichzelf en met de weduwe. Kinderen hadden ze niet.

'En dan het meiske van Brank en Netje. Dat had niet veel gescheeld. Nee, bijlange na niet.'

'Het is aan de geneesheer te danken dat ze nog in leven is.'

'En dominee. Vergeet de gebeden van dominee niet.'

'Zo maar uit het niets hoge koorts. Meer dood dan levend was het arme kind.'

Hier zwijgen de mannen. Zwijgen en drinken. Ja, dit moest welhaast het werk van de duivel zijn.

'En dan die dooie koeien van Fledde. Twee op een dag.'

Weer was dominee gekomen. Dieren waren schepselen God en ook daarvoor moest worden gebeden. Andere gebeden weliswaar, maar toch. Twee dooie koeien in een stal, Gods gezant met zijn schoeisel in de stront.

Bij het weggaan had hij zich in de deuropening omgedraaid. 'Ik heb het voorzien,' had hij gezegd. 'Ik heb het voorzien.' Hoofdschuddend was hij gegaan.

'En de jongste van Derre en Morrie. Was alleen maar in de buurt van de heuvel geweest en nog dezelfde avond ziek tot op het bot.'

'Burgemeester moet een beslissing nemen.'

'En de schepenen. Vergeet de schepenen niet.'

'Er is maar één oplossing. Hij moet weg, voordat er nog meer rampspoed over ons dorp komt.'

Ja, daar zijn ze het allemaal over eens. De vrouwen die hun hoofden bij elkaar steken en de mannen in de kroeg achter hun pullen bier. Weg moet hij. Weg, en wel zo snel mogelijk. Hebben niet naar dominee geluisterd. Zijn toch naar de heuvel gegaan. Daar waar de

satan huist. Waar het kwaad welig tiert en nu onheil over het dorp en zijn bewoners brengt. Men tart God niet ongestraft.

Ja, hij moet het dorp uit, niet goedschiks, dan maar kwaadschiks. Eerst nog een nieuwe ronde en dan naar burgemeester. Dit is een mannenaangelegenheid.

Even later staan ze voor het witte huis waar de eerste burger van het dorp woont. Dat ze even willen praten en dat de burgervader maar even naar de deur moet komen. Hij komt, vermoedt al wat speelt. Ja, hij begrijpt de mannen. Hij begrijpt dat zij zich ernstige zorgen maken. Dat doet hij ook. De onrust neemt de overhand en dat mag niet gebeuren. Zeker, ze kunnen van hem op aan. Hij zal er werk van maken. Een man een man, een woord een woord. Wordt bezegeld met een handdruk. Tijd voor een nieuwe ronde. Terug naar de kroeg.

Anderhalve week later is het cachot leeg. Het dorp herademt en niemand die vraagt.

Burgemeester heeft woord gehouden.

Een man waar je van op aan kunt.

~

Zondagochtend, kwart voor tien. Zwarte optocht. Allemaal in dezelfde richting. De richting die de Heere duidt. Niemand die verdwaalt. Hoog boven de hoofden luidt de kerkklok, zwaar, plechtig en indringend.

Kerkenraad en dominee op de stoep. Gesproken wordt er nauwelijks. In stilte naar binnen. Geschuifel, gefluister, begroetingen, dan zitten. Ingetogen bespeelt Fledde het orgel. Als een warm welkom in Gods woning. Dominee loopt door het middenpad naar voren. Zijn blik strak voor zich uit gericht. Beklimt de treden van de kansel. Gekraak van eeuwenoud hout. Kijkt naar de kerkgangers. Wacht geduldig tot ieder zijn plek heeft gevonden. Slaat de Bijbel open.

'Laat ons bidden.'

Handen worden gevouwen. De blik naar beneden.

Sommigen sluiten de ogen, anderen kijken naar hun schoeisel, naar de houten voetenplank met ingesleten afdrukken, de slijtsporen in de oude stenen vloer of gewoon naar niets.

Samen bidden. Stem van dominee en het zachte, ritmische gedreun van de gemeente deinen als een rustige golfslag door de kerk.

'Onze Vader die in de hemelen zijt,

Uw naam worde geheiligd,

Uw koninkrijk kome ...'

Men kent het gebed. Het gebed dat Jezus hen leerde.

'... en de heerlijkheid, tot in eeuwigheid.

Amen.'

Zwijgen. Ieder met zijn gedachten. Alle ogen gericht naar de kansel. Wachten op de dingen die gaan gebeuren. Dominee frunnikt aan zijn toga, trekt iets recht, strijkt iets glad. Legt zijn handen op de Bijbel,

zijn steun en toeverlaat. Kijkt over de hoofden van de mensen. Kijkt naar niets speciaals.

Plotseling zijn stem door de stilte van de kerk. Galmt tegen de wanden, echoot over de hoofden van de kerkgangers. Dominee kiest zijn woorden zorgvuldig. Moet zich rechtvaardigen, naar zichzelf en zijn gemeente. Tevens de laatste twijfelaars over de streep trekken. Zij die twijfelen aan het bestaan van de boze.

'Wij handelen naar de regel van de Bijbel,' klinkt het vanaf de kansel, 'en doen dat vanuit een diep en vroom geloof. Al eeuwenlang beschermen wij ons tegen kwade invloeden die van buitenaf op ons toe komen. Wij doen dat met Gods woord en Gods hulp. Wij hoeven onszelf niets te verwijten.'

Hier zwijgt dominee. Kijkt naar de mensen beneden hem en beseft dat hij nu zal moeten duiden, wat hem en zijn gemeente niet te verwijten valt.

'Bij de heuvel heeft ooit de inquisitie huisgehouden,' gaat hij verder. 'Onschuldige mensen werden opgepakt en de duivel deed het vuur onder hun voeten ontbranden. Was het niet op dezelfde plek waar binnen enkele weken twee lijken werden gevonden? Was dit niet het werk van dezelfde duivel?

Was hij het niet die ons enkele weken geleden de vreemdeling zond en ons verleidde naar dit oord des onheils te gaan? Want wie in verleiding komt, moet niet beweren dat de verleiding van God uitgaat. Want God stelt niemand aan verleiding bloot, zoals Hij zelf ook niet door iets slechts in verleiding kan worden gebracht. Iedereen komt in verleiding door zijn eigen begeerte, die hem lokt en meesleept.'

Weer zwijgt hij een moment. Gaat dan weer verder.

'Ik zeg u, voorwaar, de duivel kroop in de vreemdeling en bracht hem naar ons dorp. Blind waren wij. Wij, die dachten dat God hem gezonden had. Wij namen hem op in ons huis, gaven hem spijs en

drank. Want zoals Jezus ons heeft geleerd: Gij zult uw naaste liefhebben gelijk uzelf.

Vervolgens gingen wij naar de heuvel, terwijl wij wisten dat op die plek de satan huist. Wij lieten ons leiden door het kwade en hebben daarmee God getart.

Heb uw naaste lief gelijk uzelf. In de naaste die wij liefhadden was de duivel gekropen en deze had het op de dochter van Brank en Netje voorzien en op de jongste van Derre en Morrie. De geneesheer heeft met Gods hulp en mijn en uw gebeden wonderen verricht. Beide kinderen voor de dood weggehaald. Helaas kwam alle hulp voor Gasse te laat, evenals voor de koeien van Fledde.'

Dominee heeft zijn punt gemaakt. De vinger op de wonde gelegd. Alles was het werk van de duivel, die een brede rug heeft en waar men zich uitstekend achter kan verschuilen. Een kapstok waar je alle ellende aan op kunt hangen.

'Wat, broeders en zusters, bleef mij anders over dan God te vragen de boze uit ons dorp te verbannen en ons weer op het rechte pad terug te brengen? Dat, beminde gelovigen, heb ik gedaan. Gebeden heb ik tot God, en voorwaar, ik zeg u: in Zijn oneindige goedheid heeft Hij mijn gebeden verhoord. Nee, wij hoeven onszelf niets te verwijten.'

De gemeente knikt instemmend: nee, werkelijk niets.

Wat er niet verweten hoeft te worden vertelt dominee niet. Is ook niet nodig. De vreemdeling is weg en met hem de satan. Niemand die vraagt waar de jongen gebleven is. Niemand die vraagt wie hem, die slechts kon kruipen, hierbij heeft geholpen.

Het was Gods wil en Gods wil alleen dat hij zou verdwijnen. Vragen zou twijfel kunnen betekenen en hij die twijfelt aan Gods handelen, is afgedwaald van het enige rechte pad. Nee, het is goed zo. Dominee heeft mooi gesproken en een ieder begrijpt het. Makke schapen zijn snel over de dam.

'God vraagt u de hele onverkwikkelijke affaire zo snel mogelijk te vergeten. Stel Hem niet teleur, doe wat Hij van u verlangt. Vergeet, broeders en zusters, vergeet.'

Dan klinkt het orgel en zingt de gemeente.

Zingt zoals het al eeuwenlang zingt.

De rust is teruggekeerd. Het leven is weer als vanouds. Met de Bijbel als richtlijn sust dominee zijn eigen geweten en dat van zijn gemeente.

Het is goed en veilig toeven onder Gods vleugelen.

DE MANNEN

De regen is gekomen. Als een grauwe sluier over het land, het dorp en het pleintje waar de vier bomen staan. De aarde dampet. Het water wordt door de verdroogde grond gulzig naar binnen gezogen. Een druppel op een gloeiende plaat. Er zal nog veel moeten vallen, voordat de bodem zich enigszins heeft hersteld. De warmte in de bedompte stegen blijft hangen. Tussen de huizen, onder de daken. Benauwd en vochtig is de lucht. Grijs wolkendek. Nog meer regen op komst. Afwachten. God vergeet de zijnen niet.

Na de regen komen de beide mannen. In een koets, getrokken door twee paarden. Heren zijn het, voorname heren. Stralen autoriteit uit. Donkere kleding, hoge hoed, handschoenen, wandelstok. Voor de woning van burgemeester wordt gestopt. De mannen stappen uit en geven de koetsier opdracht te wachten. Burgemeester in de deuropening. Het bezoek wordt naar boven geleid. De grote kamer aan de achterkant, die als raadkamer dienst doet.

De burgervader aan het hoofd van de tafel. Ieder van de heren links en rechts van hem. Kijken ernstig. Komen ook voor een ernstige zaak, gestuurd door hogerhand. Dat burgemeester daarvan goed

doordrongen is. Uiterste geheimhouding is noodzakelijk. Vragen stellen wordt niet op prijs gesteld.

Willen weten of burgemeester op de hoogte is dat er een jongeman uit de heuvel verdwenen is.

Ja, hij weet ervan.

Of hij deze jongeman ook heeft gezien en mogelijk weet waar hij nu verblijft.

Burgemeester frunnikt aan zijn boord. Lijkt opeens te krap. Zweetdruppels parelen op zijn voorhoofd.

'Wij hebben hem een paar dagen onderdak verschaft. Hij stond hier op een ochtend op het pleintje. Hij lag op een kar en niemand weet wie hem daar heeft neergezet.'

De heren kijken elkaar aan en dan weer naar de man aan het hoofd van de lange tafel.

'Wij hebben hem naar het cachot gebracht en verzorgd. Hij kon niet lopen en staan, alleen zitten en kruipen. Praten kon hij ook niet. Hij brabbelde. Niemand die hem begreep.'

Of de heren toch niet willen vertellen wat er precies aan de hand is. Wie de jongen is en wie hem naar het dorp heeft gebracht.

Nee, dat willen de heren niet.

'En waar is de jongeman nu?'

Burgemeester heeft geen idee. Alleen toestemming gegeven hem het dorp uit te brengen. Er ontstond teveel onrust onder de dorpsbewoners.

'Onrust?'

'Als een veenbrand.'

'Een veenbrand?'

'Het broeit en smeult ondergronds en voordat je het weet staat alles in lichtervlaai.'

O, bedoelt burgemeester dat.

Bovendien dacht men dat de duivel in hem gevaren was. Nee, hijzelf is daar niet zo van overtuigd, maar moet aan het welzijn van zijn burgers denken.

'Iemand heeft hem dus ergens naartoe gebracht. Wie is die persoon en waar is de jongen nu?'

'Alles,' zegt burgemeester, 'is buiten mij om gebeurd.'

'Maar wel met uw medeweten en goedkeuring.'

Dat kan hij niet ontkennen. Hij had een anonieme brief ontvangen, waarin een onbekende, uiteraard tegen een kleine vergoeding, de jongen mee zou nemen.

'Voor de rust van het dorp ben ik op dat voorstel ingegaan.'

Hij zegt geen idee te hebben wie de schrijver van de brief was en ook dat hij niet wist waar de jongen naartoe zou worden gebracht.

De heren willen de brief van de anonieme schrijver graag zien. Of burgemeester hem maar even wil pakken.

'Deze nemen wij in beslag,' zegt een van hen en bergt de brief op in de binnenzak van zijn jas.

De heren willen nog steeds niet zeggen wat er nu precies gaande is? Nee, dat willen ze nog steeds niet. Burgemeester wordt aangeraden geen vragen te stellen en te zwijgen over hun bezoek. De hele affaire maar vergeten.

Als de beide mannen weer in hun koets zijn gestapt en uit het zicht verdwijnen, is burgemeester niet veel wijzer. Wel weet hij dat het verstandig is zijn mond te houden, aangezien dit een zaak van hogerhand is, waar hij zich beter niet in kan mengen.

LATEN WE HET VERGETEN

Lang bleef de warmte hangen onder de dakpannen en het riet. Zinderde in de stenen en het hout. Uiteindelijk gaf de zomer zich gewonnen en boog het hoofd voor de herfst. De hitte verdween. De lucht werd koel en fris.

Najaarsstormen beukten over het land. Zwarte luchten waaruit gestaag de regen viel, van de vroege ochtend tot de late avond en in de nacht. Aanhoudende buien die de aarde veranderden in een sompige vlakte. Geulen waarin het water bleef staan, dat heel langzaam naar de diepte zakte. De wind sloeg tegen de huizen, joeg door de bomen, nam bladeren mee, soms takken. Straten en stegen veranderden in modderpoelen.

Nu is de winter gekomen, met rijp op het land en een dun bevroren vliesje op de vaart. Voorzichtig bewegen de eenden en meerkoetjes zich over het gladde oppervlak. Soms zakt er een door het dunne laagje en doet dan verwoede pogingen weer op het ijs te kruipen, daarbij hevig fladderend met vleugels.

Uit een kristalheldere hemel dwarrelen plotseling de eerste sneeuwvlokken. Blijven liggen en vormen een witte laag in de straten en stegen en op alles wat daar staat en ligt. Witte pluimen bij elke uitademing. Verdwijnen in het niets. Maken plaats voor nieuwe.

Op de brug over de vaart staan de mannen, zoals zo vaak. Met hun onderarmen op de houten leuning. Mist hangt als een grijze vitrage over het water en de velden. Kijken naar de mist en luisteren naar de stilte.

'De rust is weergekeerd,' zegt Hurre.

'Zo hoort het ook,' vindt Golm.

'Dominee had misschien toch gelijk,' merkt Kaljo op.

'Je bedoelt dat de jongen van de duivel bezeten was?' wil Hurre weten.

'Daar ben ik niet van overtuigd,' zegt Golm. 'Nee, daar ben ik absoluut niet van overtuigd.'

'Dominee kan het weten.'

'Laten we niet vergeten wat er met Trenie is gebeurd,' merkt Hurre op.

'Nee,' valt Kaljo hem bij, 'laten we dat vooral niet vergeten.'

'Dominee heeft de duivel wel heel erg voor in de mond,' vindt Golm.

'Dreigt met de satan uit angst dat zijn schaapjes niet over de dam komen en de kerk leeg blijft.'

'Dat zal niet gebeuren,' is Kaljo's mening.

'Nee, Golm,' geeft Hurre hem gelijk, 'dat zal niet gebeuren.'

Kraaien vliegen over. Een zwarte vlucht die verdwijnt in de eindeloosheid van de grauwe nevel.

'Op een ochtend was het cachot leeg,' zegt Kaljo. 'Dominees gebeden waren verhoord.'

'Zelf kan hij er niet uitgewandeld zijn,' vindt Golm. 'Hij kon niet op zijn benen staan en lopen lukte al helemaal niet.'

Kaljo kijkt opzij, kijkt naar Golm. 'Met Gods hulp kan veel.'

'Hoe dan ook,' antwoordt Hurre, 'dominee heeft gezegd dat we de hele affaire dienen te vergeten.'

'Alsof het nooit is gebeurd,' vult Kaljo aan.

'Misschien is dat ook maar het beste,' merkt Golm op en tuurt naar de verte, 'vergeten alsof het nooit is gebeurd.'

Als herinneringen die oplossen in de mist.

DE DUIVEL IN EIGEN PERSOON

Op het einde van de zomer, voordat de herfststormen over het land bulderden en de eerste sneeuw was gevallen, stond Trenie op de stoep van het grote witte huis. Het huis van burgemeester. Kon van louter opwinding nauwelijks uit haar woorden komen. Zweet parelde op haar voorhoofd.

'Met mijn eigen ogen heb ik het gezien!' roept ze met schrille, overslaande stem.

Groot en belangrijk staat de burgervader in de deuropening. Hij kijkt naar links, naar rechts. Voorziet problemen indien ze daar voor de deur blijft staan krijsen. Zou een oploop kunnen worden, met alle vervelende gevolgen van dien. Moet hoe dan ook worden voorkomen.

'Doe even rustig, Trenie.'

'Rustig?' roept deze opgewonden. 'Rustig?! Hoe kan een mens bij een dergelijke aanblik ooit nog rustig worden!'

'Kom binnen.'

Trenie maakt geen aanstalten, blijft stokstijf staan. Binnengaan in zo'n voornaam huis is voor een eenvoudige dorpsvrouw als zij teveel gevraagd. Nee, liever hier buiten op de stoep haar verhaal doen.

'Kom binnen,' zegt de burgervader nogmaals, nu wat gebiedender. Schoorvoetend stapt Trenie over de drempel. Haar mond valt open. Knippert veelvuldig met haar oogleden. Zoveel pracht en praal heeft ze in haar leven nog niet gezien. Een paleis bijna, met links en rechts aan de wanden schilderijen van voorname lieden. Ongetwijfeld verre en minder verre familieleden van burgemeester. Kostbare Chinese vazen in een vitrinekast. Prachtig porselein en fijn beschilderd aardewerk. Dikke tapijten aan de wand. Ze kan haar ogen niet afhouden van zoveel moois.

'Kom mee,' zegt burgemeester en gaat haar voor de trap op. Voorzichtig zet Trenie haar voeten op het rode pluche. Durft nauwelijks te lopen. Boven gekomen opent burgemeester een deur en laat haar voorgaan. Kijkt wederom haar ogen uit. In het midden van de kamer staat een lange tafel, met aan weerszijden zes stoelen, drie aan elke kant. Ook hier weer schilderijen aan de wanden. Een sierlijke Boheemse kristalvaas op een marmeren voetstuk en dikke, diepblauwe velours gordijnen van een kwaliteit die de gewone dorpelingen zich beslist niet kunnen veroorloven.

'Ga zitten.' Burgemeester wijst op een van de zes stoelen.

Dat durft ze nauwelijks.

'Ga zitten, Trenie.'

Ze laat zich uiterst voorzichtig zakken. Op het puntje. Ze moet moeite doen er niet vanaf te vallen. Heerlijk zacht is het zitgedeelte. Moet welhaast erg kostbaar zijn geweest. Burgemeester neemt ook plaats. Op zijn eigen stoel, aan het hoofd van de tafel.

'Zo,' zegt hij, terwijl hij zijn handen gevouwen voor zich legt, 'vertel mij nu eens in alle rust wat er is gebeurd.'

'In alle rust?' Weer slaat haar stem bijna over.

'In alle rust,' antwoordt burgemeester.

'De duivel.' Hier stokt haar stem. Ze houdt haar lippen stijf op elkaar. Burgemeester wacht. Veel te lang voor zijn gevoel. Hij heeft

om de donder nog meer te doen en niet zo heel veel zin naar bakerpraatjes van hysterische dorpsvrouwen te luisteren.

'De duivel,' zegt burgemeester om het gesprek weer op gang te brengen. 'Wat is daarmee? Met de duivel, bedoel ik.'

'De duivel heb ik gezien. De duivel in eigen persoon!'

Hier is de burgervader even stil van. Tenslotte is deze vrouw de eerste die hem komt vertellen oog in oog met de duivel te hebben gestaan. Dat komt niet alle dagen voor. Daar moet een ogenblik over nagedacht worden. Maar goed, eerst maar eens laten vertellen.

'Vertel, Trenie.'

'Het was middernacht voorbij. Ik lag wakker. Ik heb een slechte nachtrust moet u weten.'

Burgemeester vraagt zich af waarom hij dat moet weten.

'Ga verder, Trenie.'

'Plotseling hoorde ik wat op straat. Het leek op het geluid van paardenhoeven. Ik ben opgestaan en heb door een kiertje in de gordijnen naar buiten gekeken. Ik krijg het koud als ik er nog aan denk. Kijk!' Ze ontbloot haar linkerarm. 'Kijk, kippenvel.'

Burgemeester ziet niets.

'Paardenhoeven dus.'

'Er kwam een paard en wagen aanrijden en stopte voor het cachot. Op de bok zat een man, helemaal in het zwart gekleed. Hij droeg een hoed en ik kon daardoor zijn gezicht niet zien.'

'Bovendien was het donker.'

'Niet helemaal, het was volle maan.'

'Ga verder.'

'De man stapte van de bok en ging het cachot binnen. Ik was in de veronderstelling dat de deur op slot zou zijn. Was dus niet het geval. Heeft u water?'

'Je wilt iets drinken?'

'Ik krijg een droge strot van de opwindung.'

Burgemeester staat op en opent een kast. Hierin staat een karaf water en glazen. Trenie drinkt het glas in één teug leeg. Met de mouw van haar blouse veegt ze langs haar mond.

'Na een paar minuten kwam de man weer naar buiten. Over zijn schouders lag een mens.'

'Een mens?'

'Ik vermoed dat het de idioot uit de heuvel was.'

'De geneesheer heeft hem onderzocht en niet kunnen vaststellen dat hij idioot is.'

'Hoe dan ook,' gaat ze verder, 'hij lag op de schouder van die man. Deze heeft hem toen op de wagen gelegd. Toen hij op de bok stapte, keek hij in mijn richting. Hij moet gevoeld hebben dat ik daar stond. Hij keek mij aan en plotseling lichtten zijn ogen op.'

'Zijn ogen lichtten op?' vraagt burgemeester, die het niet helemaal begrijpt.

'Als twee steenkolen. Vuurrood!'

'Vuurrood?'

Trenie helt over de tafel in de richting van burgemeester, die onwillekeurig gaat verzitten.

'Ik keek recht in de ogen van de duivel. Ik schrok me kapot!'

Burgemeester niet minder. Niet zo zeer van hetgeen Trenie vertelt, als wel van haar buitengewoon felle toon. Hij moet zich even herstellen. Hij staat op en schenkt een glas water in.

'Is het mogelijk dat je het allemaal hebt gedroomd, Trenie?'

'Om de dooie dood niet!' roept ze vinnig. 'Zijn ogen schoten vuur en op dat moment wist ik het: deze man is de duivel in eigen persoon. De duivel die de idioot kwam halen. O, God, ik moet naar dominee. Hij moet mij helpen.'

'Even rustig, Trenie. Even rustig nou.'

'Naar de donder met uw even rustig!' roept de vrouw opgewonden, terwijl ze opstaat. 'Ik heb de duivel gezien!' Ze slaat met haar vuist

op tafel. 'En het enige dat u weet te zeggen is dat ik rustig moet blijven!'

Burgemeester begint er genoeg van te krijgen. Hysterische dorpswijven die elkaar, sinds de jongen opgedoken was, het hoofd op hol jagen met hun geroddels, achterklap en spookverhalen. Nu beweert er zelfs één de duivel te hebben gezien. Ouwewijvenpraat. Bovendien heeft hij zo zijn twijfels bij het bestaan van een duivel. Dominee moet maar eens goed aan de tand worden gevoeld. Elke week die bangmakerij, die vanaf de kansel over de hoofden van de dorpsbewoners wordt uitgestort, komt hem zo langzaam zijn strot uit.

Trenie staat nog altijd en kijkt verwilderd naar de burgervader.

'Ga zitten, Trenie.'

'Ik moet naar dominee. Hij is de enige die mij kan helpen.'

'Zitten!' gebiedt burgemeester bars.

Van zoveel autoriteit schrikt ze en doet wat haar wordt opgedragen. Hij moet even heel goed, maar vooral snel nadenken. Natuurlijk, hij is ervan op de hoogte dat iemand afgelopen nacht de jongeman uit het cachot heeft gehaald en God weet waar naartoe heeft gebracht. Hij had tenslotte zelf toestemming gegeven. Hij moest wel, kon niet anders. De onrust onder de dorpsbewoners begon immers vervelende vormen aan te nemen.

Vanaf de komst van de knaap heeft hij een slecht gevoel gehad. Niemand die weet wie die sloeber daar op het pleintje had achtergelaten. Er deden inmiddels allerlei geruchten de ronde en die moesten de kop worden ingedrukt.

De jongen moest weg en wel zo snel mogelijk.

~

'Hij wordt vannacht opgehaald.'

'Opgehaald?' vraagt veldwachter.

'Vanavond sluit je de deur van het cachot niet af.'

'Opdat degene die hem komt halen naar binnen kan?'

'Juist.'

'Door wie wordt hij opgehaald?'

'Geen vragen stellen, Tame.'

'Maar de mensen zullen toch merken dat hij niet meer in het cachot zit?'

'Natuurlijk zullen ze dat merken.'

'En dan? Wat zeg ik als ze willen weten waar hij is gebleven?'

'Dan zeg je dat je geen idee hebt wat er is gebeurd.'

'U vraagt nogal wat van mij.'

'Ik heb geen zin meer elke dag weer geconfronteerd te worden met een of andere zwerver uit de heuvel, door wiens aanwezigheid het hele dorp op zijn kop staat. Ik heb er schoon genoeg van. De rust moet terug.'

'Dat ben ik met u eens.'

'Mooi. En dan nog wat: dit blijft onder ons. Geen woord, met helemaal niemand.'

'Dat kan ik helaas niet beloven. Ik ben iemand die eerlijkheid hoog in het vaandel heeft en wanneer mensen mij vragen dan zal ik er niet omheen kunnen draaien.'

'Ja, Tame, dan ben ik genoodzaakt om te zien naar een andere veldwachter.' Hier zwijgt burgemeester een ogenblik. Geeft zijn werknemer even de tijd hierover na te denken. 'Ik hoop dat ik duidelijk ben geweest, Tame.'

Deze moet even iets wegslikken. Die vadsige dikzak, met zijn pronkerige ambtsketen op zijn volgevreten pens, verwacht dat hij,

man van orde en gezag, smoesjes verzint. De dorpingen iets op de mouw gaat spelden. Aan de andere kant wil hij zijn baan niet verliezen. Veldwachters genoeg en binnen de kortste keren zou een andere gezagsdrager hier dienstdoen.

Kiezen of delen dus.

'Ik ben duidelijk geweest, Tame?' vraagt burgemeester nogmaals. Nu wat indringender.

'Heel duidelijk, burgemeester.'

Hij had het allemaal zo mooi bekokstoofd, de burgervader. Aangeschoten kerels waren aan zijn deur geweest. Boerenkinkels, die stonken naar verschaald bier en pijptabak. De jongen moest het dorp uit, riepen ze, teveel onrust. Gasse dood omgevallen, twee koeien van Fledde levenloos in de stal, de dochter van Brank en Netje door de geneesheer voor de dood weggehaald, en niet te vergeten de jongste van Derre en Morrie. Ja, de knaap moest weg en wel zo snel mogelijk.

Hij had ze toegezegd maatregelen te zullen nemen. De mannen hadden hem de hand geschud. Vertrouwden hem op zijn woord.

Kort daarop had hij een schrijven ontvangen. Iemand bood aan de jongen op te halen en het dorp uit te brengen. Wie die iemand was stond er niet bij. Waar hij naartoe gebracht zou worden evenmin. Wel hoeveel het kostte. Mocht burgemeester het hier mee eens zijn, dan had hij alleen maar te zorgen dat over enkele dagen, wanneer het volle maan zou zijn, het geld in een envelop naast de poepdoos in het cachot diende te liggen. De anonieme briefschrijver zou de jongen dan op komen halen en daarmee zou de rust in het dorp terugkeren.

Burgemeester laat dominee bij zich komen.

'Het gaat over de jongen.'

'Hij moet hier weg. Hij is gestuurd door de satan en wie weet wat voor onheil hij nog allemaal over ons uit zal storten.'

Burgemeester denkt dat het met de satan wel losloopt, maar heeft geen zin in ellenlange discussies.

'We kunnen hem moeilijk terugbrengen naar de heuvel, of ergens buiten het dorp achterlaten. Hij kan niet op zijn benen staan en verstaanbaar kan hij zich ook niet maken. Nee, ik ben geen onmens.'

'Waar moeten we dan met hem naartoe?'

Burgemeester geeft dominee de brief.

'Van dit aanbod moeten we gebruik maken,' zegt deze, als hij de brief heeft gelezen en hem over de tafel terugschuift. 'De jongen moet verdwijnen.'

'Hoe zal het dorp reageren als hij er plotseling niet meer is?'

'Laat dat maar aan mij over,' antwoordt dominee.

'We moeten er geen ruchtbaarheid aan geven. Ik heb geen zin in nog meer onrust.'

'Het moet dus onder ons blijven.'

'Krek, zo is het.'

'U regelt dat de jongen wordt opgehaald. Ik leg het aan de gemeente uit. Hoe gaan we dat betalen?'

'Uit de gemeentekas kan niet. Misschien kan de kerk hier een goede daad verrichten. We bevrijden het dorp tenslotte van de satan en dat mag wat kosten.'

Zelf gelooft burgemeester niet dat de satan in de jongen huist, maar hij moet nu eenmaal het geld bij elkaar zien te krijgen. Stroop om de mond smeren dus.

Dominee pakt de brief en laat zijn blik er nogmaals over gaan.

'Het is geen al te groot bedrag. Ik kan het opvoeren onder bijzondere uitgaven. Geen haan die daar verder naar kraait.'

'Als jij mij het geld geeft, Wamme, regel ik de rest.'

Burgemeester had de koe bij de horens gevat. Op de avond van de volle maan lag een envelop met daarin de gevraagde som in het cachot bij de poepdoos.

Alles had gladjes kunnen verlopen, ware het niet dat Trenie uitgerekend vannacht voor het raam heeft gestaan en de hele operatie heeft gadegeslagen. Dat kwam nu heel erg slecht uit. Welke idioot komt nu midden in de nacht met een paard en wagen het dorp ingereden? Dat is vragen om problemen. Dat had anders gekund en had anders moeten.

~

'Luister, Trenie,' gaat burgemeester verder. 'Ik ben bang dat alles een boze droom is geweest.'

Trenie wil iets zeggen, burgemeester snoert haar de mond.

'Je hebt het dus gedroomd en het lijkt mij niet verstandig dit hele verhaal aan de grote klok te hangen. Je zou je belachelijk kunnen maken.'

'Ik ga naar dominee.'

Dat kon geen kwaad, die zat in het complot en zou haar kunnen overtuigen dat ze hier verder niet over diende te praten. Desnoods moest hij haar maar dreigen met de satan, hel en verdoemenis.

'Dominee is de enige met wie je over je droom mag praten, verder met helemaal niemand.'

'Het was geen droom. Ik ben niet gek.'

'Dat heb ik ook niet beweerd. Desondanks zwijg je over deze hele geschiedenis. Geen woord, tegen wie dan ook. Dit is een bevel. Als

je je hier niet aan houdt, zullen de gevolgen niet mals zijn. Hebben wij elkaar goed begrepen, Trenie?'

Ze moet even nadenken. Een bevel van burgemeester kan ze onmogelijk naast zich neerleggen. Daar zouden problemen van kunnen komen.

'Ja, burgemeester.'

De hand van burgemeester verdwijnt in de binnenzak van zijn jas. Hij haalt er een paar bankbiljetten uit en legt die voor de vrouw op de tafel.

'Hier, dat kun je misschien wel gebruiken.'

Trenie, die nog nooit zoveel geld heeft gezien, is met stomheid geslagen. Ze grist de biljetten van tafel en stopt ze in de mouw van haar blouse.

'Mondje dicht, Trenie.'

'Dag, burgemeester.'

Vijf dagen later vinden burens haar. Met geopende mond en uitpuilende ogen bungelt ze met een touw om haar nek op zolder. Op de grond liggen de bankbiljetten die ze van burgemeester heeft gekregen.

RARITEITENKABINET

Bonte optocht op weg naar het kleine houten podium in een verlaten weiland. Uitgelaten menigte, vrolijk, joelend, zingend. Mannen, vrouwen, kinderen. De kleinsten aan de hand bij moeder. De grotere tezamen in groepjes, op afstand van de volwassenen. Willen niet voortdurend van hun ouders te horen moeten krijgen wat wel en niet mag. Vinden zichzelf te groot voor voortdurende terechtwijzingen. Bij elkaar voelt stoer en veilig.

In de verte op het land was bedrijvigheid geweest. Er werd iets gebouwd. Mannen met ontbloot bovenlijf. Dichte wagens, paarden. Huizen op wielen. Wagens met tralies ervoor. Een kameel en een ezel, vastgebonden aan een paal.

Of burgemeester er misschien van weet?

Ja, hij had vergunning verleend aan een directeur met zijn reizend rariteitenkabinet. Mocht een voorstelling op het weiland geven. De volgende ochtend afbreken en vertrekken.

Twee dwergen waren door het dorp gegaan. Een gemuilkorfde bruine beer aan een touw. Liep gewillig mee, kreeg af en toe een

stukje brood, gedrenkt in honing. Een van de dwergen sloeg op een grote trom die voor zijn lichaam hing.

Boem, boem, boem!

'Komt dat zien!' had de andere dwerg geroepen.

Bewoners waren uit hun huizen gekomen. Voorbijgangers bleven staan. Kinderen liepen zingend achter de dwergen aan.

'Komt dat zien!'

Nu is nagenoeg het hele dorp uitgelopen. Behalve de jaarmarkt is er nooit enig vertier in het dorp. Dus allemaal op weg naar het weiland. Een wat gezette vrouw achter een tafeltje. Overdadig geschminkt, kleurige kleding, overal veren. Als je betaalt mag je naar binnen. Niet dringen, er is plaats genoeg voor iedereen. Binnen, is gewoon op een afgezet stukje weiland. Een kleine houten verhoging, met achterop een rood gordijn. Het doet je denken aan de jaarmarkt in het dorp. Het podium vanwaar burgemeester elk jaar de feestelijkheden opent en dominee om Gods zegen vraagt.

Schuifelen, een goede plek zoeken, de kleintjes vooraan op de grond in het gras. Spanning. Nieuwsgierig naar de dingen die gaan gebeuren.

Weer die dwergen en weer die trom. Blijven voor het podium staan. Voor het rode gordijn. Boem, boem, boem! Dan gaan ze ieder naar een kant en openen het doek.

De directeur verschijnt. In pandjesjas, witte handschoenen, gekleurd hemd en hoge hoed. Zijn gezicht is wit geschminkt, rouge op zijn wangen. Hij wacht tot de menigte zijn zwijgen overneemt. Dan zijn stem, luid en dragend.

'Hooggeëerd publiek!' roept hij, terwijl hij met een zwierig gebaar zijn hoed afneemt en een buiging maakt. 'Hooggeëerd publiek! Welkom! Welkom bij een voorstelling, die uniek genoemd mag worden en zijn weerga op deze aarde niet kent! Applaus!'

Hij klapt daarbij in zijn handen. Langzaam en indringend. Moedigt de mensen aan hetzelfde te doen. Een paar toeschouwers volgen zijn voorbeeld. De meesten wachten af, willen eerst wat zien.

'De hele globe zijn wij over gereisd, hooggeëerd publiek. Van noord naar zuid, van oost naar west. Keizers, sjeiks en maharadja's vochten om onze voorstelling bij te mogen wonen. Met goud werden wij overladen. Op handen werden wij gedragen! En vandaag bent u, hooggeëerd publiek, getuige van deze unieke gebeurtenis. Wij laten u genieten van ...'

Hier stopt hij. Zijn blik glijdt over de menigte.

'Ja, hooggeëerd publiek, u kunt beter vragen: waar laten wij u niet van genieten? U kunt het zo gek niet bedenken, of wij vertonen het! Achter dit gordijn,' terwijl hij een handgebaar naar achteren maakt, 'achter dit gordijn, hooggeëerd publiek, bevindt zich een wondere wereld. Een wereld die u nog nooit van uw leven hebt aanschouwd.'

Dan wordt het doek opengeschoven. Op een kruk zit de genuilkorfde beer, vastgehouden door een van de dwergen.

'Zie hier, onze levensgevaarlijke bruine beer Timo. Ik heb dit roofdier, met gevaar voor eigen leven, gevangen in de wouden van Roemenië. Verscheurt met één klap van zijn klauwen een paard, hooggeëerd publiek. Allé hup, Timo!'

Daarop maakt de beer een koprol en gaat weer terug op zijn plaats. Stukje brood als beloning.

'Geef een warm applaus voor onze Timo!'

Er wordt geklapt, vooral door de kleintjes vooraan in het gras.

'Heeft u weleens een kalf met twee koppen gezien?'

Wacht het antwoord niet af. Gaat onmiddellijk verder. 'Nee, dat heeft u niet. Vandaag kunt u dit wereldwonder aanschouwen.' Dan komt een van de dwergen op. Hij draagt iets, dat onder een doek verborgen zit.

'Heren,' gaat de directeur verder, 'let op de dames. Menige vrouw is reeds in onmacht gevallen bij de aanblik van deze gruwelijke speling der natuur.'

Daarop trekt hij met een ruk de doek weg. De dwerg houdt een glazen stolp, met daarin een doorschijnende vloeistof, in zijn handen. Een embryo van een kalf met twee koppen. De dwerg komt naar voren en toont de misgeboorte aan het publiek. Sommige vrouwen wenden hun gezicht af. Worden misselijk.

'Dit, hooggeëerd publiek, is een uniek exemplaar. Zo is er geen tweede op deze aarde.'

Dan verdwijnt de dwerg weer achter het gordijn. De directeur doet een paar passen opzij. Twee jongleurs verschijnen en gooien ballen en zilveren ringen in de lucht, die ze dan weer opvangen. Een man met ontbloot bovenlijf spuugt metershoge vlammen.

'Ik verzoek u allemaal om te draaien, hooggeëerd publiek.'

Op het weiland loopt de kameel rondjes. Op zijn rug een aapje. Het beestje heeft een felrood hesje aan en een mutsje op zijn kop.

'Het schip der woestijn! Ik kreeg deze kameel van een sjeik in Saoedi-Arabië. De man was zo enthousiast over onze voorstelling, dat hij mij een hele kudde aanbood. Een hele kudde en een harem, hooggeëerd publiek. Stelt u zich dat eens voor.' De man lacht hartelijk om zijn eigen grap. 'Bescheiden als ik ben, heb ik gekozen voor maar één kameel.'

Dan verschijnt de ezel, die de kameel met het aapje begint te volgen. Na een paar keer in een cirkel te zijn gelopen, zakken de dieren door hun voorpoten en maken een buiging voor het publiek. Het aapje neemt zijn muts af en buigt eveneens, terwijl hij in zijn handjes klapt.

Allerlei opgezette dieren worden door de dwergen ten tonele gevoerd. Uitheemse vogels, kleine roofdieren en tenslotte een hond en een kat. Het publiek vergaapt zich, heeft zoiets nog nooit gezien.

'En nu, hooggeëerd publiek, zijn we toegekomen aan de laatste twee bezienswaardigheden en ik kan u vertellen ... u zult uw ogen niet geloven!'

Weer gaat er een gordijn open. Op een verhoging zit op een stoel een dikke vrouw, die zeker tweehonderd kilo weegt.

'Dit, hooggeëerd publiek, is Suzanna. Suzanna, de dikste vrouw ter wereld. Kan niet gewoon lopen, moet door sterke mannen worden ondersteund en een speciale takel hijst haar 's avonds in bed en 's ochtends er weer uit.'

De toeschouwers zijn sprakeloos. Hoe is het mogelijk?! Ze gapen de vrouw ongegeneerd aan.

Een man loopt naar voren, gaat vlak voor de vrouw staan en knijpt haar onverwachts in haar kuit. Ze haalt bliksemsnel uit en slaat hem op zijn vingers.

'Handen thuis, hufter, alleen kijken.'

De menigte lacht. Lacht schaamteloos.

'Wie denk je wel dat je bent, dik, vet mokkel?!' roept de man tegen de vrouw, die alweer stoïcijns voor zich uit staart. Heeft dit ongetwijfeld vaker meegemaakt, wordt er verder niet warm of koud van. Kleine terechtwijzing en verder gaat de show.

'Ik zal jou eens over je tengels slaan.' Hij doet een paar passen in haar richting. Mannen om hem heen houden hem tegen. Dat hij zijn vervelende mond houdt. Hebben betaald voor de voorstelling en niet om een halfdronken kerel een scène te zien maken. Het dreigt uit de hand te lopen. Er wordt geduwd en getrokken. De directeur geeft daarop de dwergen een teken dat ze het doek moeten sluiten. De dikke dame verdwijnt achter het gordijn, zeer tot ongenoegen van het mannelijke publiek, dat onmiddellijk begint te fluiten en te schreeuwen.

'Rustig, mensen, rustig,' roept de baas boven het rumoer uit. 'Rustig alstublieft, rustig nou!'

Vrouwen manen de mannen tot stilte. Makkend doen ze wat er wordt gezegd.

Nu doet de baas een paar passen naar voren, staat nu vlak voor het publiek. Buigt zich een weinig voorover. Zwijgt een ogenblik, alsof hij een groot geheim gaat onthullen.

'En dan nu, hooggeëerd publiek, de sensatie van onze show! U zult getuige zijn van een bezienswaardigheid die op de hele wereld nog nimmer werd vertoond!'

Enkele vrouwen pakken hun kind bij de hand en doen een stapje naar achteren. Kijken naar het gesloten gordijn.

'Wat wij u nu gaan laten zien, zult u uw leven lang niet meer vergeten!' Dan geeft hij de dwergen een teken, die daarop het gordijn opentrekken.

Op het kleine podium staat een kooi die er voorheen nog niet stond. Met tralies, ijzeren, roestige stangen. Daarin zit, ineengedoken, met zijn rug naar het publiek een manspersoon. Iedereen is opeens doodstil, zelfs de mannen die zo-even nog joelden. Vrouwen trekken hun kinderen dicht naar zich toe.

De directeur pakt een stok en wijst naar de man in de kooi.

'Een raadsel, hooggeëerd publiek, een enigma dat zijn weerga niet kent. Ik vond hem in de bossen van Hongarije. Met mijn blote handen heb ik hem gered uit het hol van bloeddorstige wolven die hem hadden opgevoed. Geen mens weet wie hij is, geen mens weet waar hij vandaan komt. Spreken kan hij niet, lopen evenmin. Hij beweegt zich op handen en knieën voort, ja, als een wolf.' Dan steekt hij de stok door de tralies en port daarmee in de zij van de man.

'Omdraaien, de mensen willen je zien!'

De man in de kooi verroert zich niet, blijft ineengedoken zitten.

'Omdraaien heb ik gezegd,' brult de directeur en laat zijn stok met kracht neerkomen op de rug van de gekooide, die ineens krimpt en hartverscheurend begint te kermen.

'Omdraaien!' Weer slaat hij met de stok. Hard en meedogenloos. Vrouwen slaan hun handen voor hun mond. Kijken vol ontzetting. Enkelen pakken hun kinderen bij de hand en lopen terug in de richting van het dorp.

'Hou daarmee op!' roept iemand in het publiek. 'Hou daar onmiddellijk mee op!'

'Als je je als een beest gedraagt, zul je als een beest worden behandeld!' Weer landt de stok op de schouders en rug van de man. Dan stapt Golm naar voren. Groot en dreigend.

'Geef hier!' Hij pakt de stok, breekt hem op zijn bovenbeen doormidden en gooit de twee stukken tussen het publiek. Iedereen joelt en juicht. Dan zet hij zich schrap en draait met een ruk de kooi naar de toeschouwers. Een golf van afgrijzen gaat door de menigte. In de kooi zit de jongen uit de heuvel.

MORGEN LEER IK JE LOPEN

Bij de smidse hebben ze zich verzameld. Golm heeft ze bij elkaar geroepen. Op ze ingepraat. Geappelleerd aan hun jarenlange vriendschap. Enigszins huiverig waren ze in eerste instantie wel, maar wilden hem ook weer niet teleurstellen. Daarnaast waren ze ook wel nieuwsgierig wat er nu precies aan de hand was en hoe het allemaal zo had kunnen gebeuren.

Onheil had de knaap over het dorp gebracht, volgens dominee. Gasse, die zomaar levenloos was omgevallen, de beide zieke kinderen die voor de dood werden weggehaald, de dooie koeien van Fledde en niet te vergeten Trenie. Opgeknoopt had ze zichzelf. Satanswerk? De aanblik was afschuwelijk geweest. Buren hadden haar gevonden. Hadden haar gezocht, nadat ze haar een paar dagen niet hadden gezien. Ze stonden aan de grond genageld. Frede had tenslotte het touw doorgesneden, terwijl Caantje en Troelie haar vasthielden. Ze hadden haar op de houten planken van de zolderbodem gelegd. Koud en stijf was ze geweest. Haar mond hing open, haar gezicht opgezwollen. Dominee was gekomen. Had voorgelezen uit de Bijbel en gebeden.

'Die jongen moet weg,' was hij van mening. 'Weg en wel zo snel mogelijk, voordat nog meer rampspoed over ons komt.'

'Ik zal kijken wat ik kan doen,' had burgemeester gezegd.

~

Hurre heeft ieder een ijzeren staaf gegeven. Massief genoeg om iemand zijn hersens mee in te slaan.

'Doen we er wel goed aan?' wil Kaljo weten. 'Dominee heeft immers gezegd dat kwade geesten bezit van de jongen hebben genomen.'

'Hij heeft ook gezegd dat hij heeft gebeden en dat God zijn gebeden had verhoord,' antwoordt Golm.

'Het cachot was leeg,' zegt Hurre, 'we hebben het zelf gezien.'

Ja, dat hadden ze. Gezien en niets gevraagd. Dominee zei dat het Gods werk was geweest en twijfelen aan Gods werk is een doodzonde.

Golm slaat een paar keer met de staaf op zijn handpalm. 'Volgens dominee heeft God ervoor gezorgd dat de jongen uit het dorp verdwijnt.'

'Krek,' beaamt Hurre, 'dat waren zijn woorden.'

'En wordt dan door God in een kooi gestopt, waar hij als een beest wordt behandeld en stokslagen krijgt. Dit kan toch nooit de bedoeling zijn?'

'Gods wegen zijn ondoorgrondelijk,' antwoordt Kaljo.

'Die van dominee ook,' zegt Golm. 'Maar ik kom er nog wel achter wat hier gespeeld wordt.'

De schemer daalt over het dorp. De zon is verdwenen achter de kerk. De hemel kleurt oranje, rood en geel. In de verte op het weiland is de rust weergekeerd. Nadat Golm vanmiddag de kooi had omgedraaid en iedereen met afgrijzen was vervuld, kwam de

voorstelling voortijdig ten einde. De mensen hadden zich omgedraaid en waren gegaan.

Een deel omdat de aanblik van de getergde jongen pijn deed, de anderen omdat het kwade weer was teruggekeerd.

'We hebben de kar nodig,' zegt Kaljo.

'Staat in de smederij.' Hurre opent de deur. Het vuur is uit, maar de warmte is blijven hangen. Achterin de ruimte staat de kar, de kar waarop de jongen destijds naar het dorp is gebracht. De deken en het touw liggen er nog op.

'Laten we die ook maar meenemen,' stelt Golm voor. 'Die zouden we nodig kunnen hebben.'

Kaljo trekt de kar uit de smidse, Hurre doet de deur dicht.

'Laten we gaan.'

'Ja, laten we dat maar doen.'

Gedrieën lopen ze het dorp uit in de richting van het weiland, waar enkele uren geleden het rariteitenkabinet zijn voorstelling heeft gegeven, maar waar het nu stil is. Golm loopt voorop, de anderen volgen hem. Nog steeds niet helemaal zeker of hun missie wel zo'n goed idee is.

'Hoe leggen we dit aan burgemeester uit?' vraagt Kaljo zich af.

'En aan veldwachter en dominee,' vult Hurre aan.

'Laat dat maar aan mij over,' antwoordt Golm. 'Dat regel ik wel. De heren hebben heel wat uit te leggen.'

'Als ze daartoe bereid zijn,' zegt Kaljo.

'Dat zijn ze,' is Golm van mening. 'Daar bestaat geen enkele twijfel over.'

Ze naderen nu de plek waar vanmiddag de voorstelling heeft plaatsgevonden. Het kleine podium is inmiddels afgebroken en in delen op een platte wagen gelegd. Burgemeester had toestemming

gegeven voor slechts één voorstelling. Morgen moeten ze verdwijnen. Dat de enige voorstelling voortijdig was geëindigd, had niemand voorzien.

Golm stopt aan de rand van het weiland, de anderen volgen zijn voorbeeld. De beide dwergen zitten voor hun wagen en kijken naar de drie mannen, die niets anders doen dan daar maar staan. Na enkele ogenblikken gaat een deur open en de directeur van het reizend gezelschap komt naar buiten.

Golm geeft zijn vrienden een teken. 'Kom op.'

'Mijne heren, wat kan ik voor u betekenen?' vraagt de directeur, terwijl hij een paar passen in de richting van de mannen doet.

Golm neemt het woord. 'Laten we meteen met de deur in huis vallen. De jongeman in de kooi.'

'Ja, wat is daarmee?'

'Waar komt hij vandaan?'

'Dat heb ik vanmiddag tijdens de voorstelling al gezegd. Ik heb hem gevonden in Hongarije in het hol van een wolf.'

Golm doet een stap naar voren. Hij is twee keer zo groot als de man voor hem, die onwillekeurig een stap terugdoet.

'In Hongarije,' zegt Golm.

'Jawel, in Hongarije.'

'In het hol van een wolf.'

'Zoals ik vanmiddag al zei.'

'Hoelang is dat geleden?' wil Kaljo weten.

'Beste man, ik ben de hele wereld over gereisd, je denkt toch zeker niet dat ik precies weet waar ik allemaal ben geweest en wanneer dat was.'

'Je liegt,' reageert Golm bars.

De directeur kijkt hem vol verbazing aan.

'Ik lieg nooit, mijnheer.'

'Nu wel, merkt Hurre op, 'nu wel.'

Ze zien dat de man tegenover hen onzeker wordt.

'Wat komen jullie doen?'

'De jongen halen,' zegt Golm.

'De jongen halen?'

'Ja,' vult Kaljo aan, 'daar zijn we voor gekomen.'

'Ben je niet goed wijs? De jongen is mijn eigendom.'

'Gevonden in het hol van een wolf.'

'Ja, dat heb ik al gezegd, ik blijf niet herhalen.'

'En toen heb ik gezegd dat je liegt,' antwoordt Golm.

'Mijne heren, ik verzoek jullie te gaan.'

Inmiddels zijn de beide dwergen naderbij gekomen. Slaan van een afstand het tafereel gade. Er gaan meerdere deuren open. Mannen en vrouwen voegen zich bij hun kleine collega's.

'Deze heren,' zegt de baas tegen zijn mensen, 'deze heren zijn gekomen om onze hoofdattractie te halen.'

Men kijkt elkaar aan. Ongelovige blikken. Gemompel onderling. Een paar mannen lachen schamper.

'De jongen,' zegt de directeur, terwijl hij zich weer naar het drietal wendt, 'de jongen behoort mij toe en is voor ons de belangrijkste bron van inkomsten.'

'Je mishandelt hem,' zegt Hurre. 'Je slaat hem met een stok.'

'Ja, als hij weigert zich om te draaien naar mijn publiek, dat tenslotte is gekomen om iets bijzonders te zien, help ik hem een handje. Verder heeft hij hier een best leven.'

'Waar is hij nu?' wil Kaljo weten.

'Daar waar hij hoort, in zijn kooi.'

'En dat noem je een best leven?'

'Een mens hoort niet opgesloten te worden in een kooi,' vindt Hurre.

'Dit is geen mens, dit is meer wolf dan mens.'

Plotseling grijpt Golm de man bij zijn hemd en trekt hem hardhandig naar zich toe.

'Zo, nu is het uit met die onzin.'

'Ik vertel geen onzin.'

Golm verstevigt zijn greep.

Iedereen komt dichterbij. Hurre en Kaljo heffen hun armen, laten de ijzeren staven zien.

'Voor de draad ermee, waar heb je die jongen vandaan?'

'Ik blijf mezelf niet herhalen.'

Dan geeft Golm hem met zijn vrije hand een slag in het gezicht.

'Voor de laatste keer, waar heb je de jongen vandaan?!'

'Goed, goed,' haalt de man bakzeil, 'ik heb hem gekocht van een duister figuur en er veel geld voor betaald.'

'En dan speld je iedereen een verhaal over wolven en Hongarije op de mouw?'

'Ik heb een bedrijf, mijnheer. Ik moet aan mijn inkomsten denken.

Mijn publiek wil bedrogen worden en ik help ze daarbij een handje.'

'We gaan naar binnen.' Golm stoot de man voor zich uit in de richting van diens woonwagen. De menigte sluit zich schoorvoetend aan. Golm draait zich om. 'Wij praten alleen met hem, jullie blijven buiten.' Om zijn woorden kracht bij te zetten, trekt hij hun werkgever nog dicht naar zich toe en verstevigt zijn greep.

'Doe wat hij zegt,' zegt deze. 'Ik regel dit wel.'

Golm duwt hem het trapje op en werkt hem naar binnen. Hurre en Kaljo volgen. Kaljo doet de deur dicht.

Hurre drukt de man op een stoel. 'Vertel ons over de jongen.'

'Goed, goed.'

'En de waarheid. Geen verhalen over wolven en verre landen.'

De man haalt diep adem, kijkt het drietal voor hem een voor een aan. Hij heeft geen keuze.

'Op een avond kwam een vent naar me toe en zei dat hij een sensatie voor me had. Nu heb ik altijd belangstelling voor iets bijzonders, ik moet tenslotte een bedrijf draaiende houden en als je

af en toe niets nieuws te bieden hebt, blijft je publiek op den duur weg. Ik werd dus nieuwsgierig en vroeg wat het voor bijzonderheid was die hij me aanbood. "Een jongeman, die niet kan lopen en niet kan praten. Waarschijnlijk een idioot." Ja, zo zei hij het. "Wat moet ik met een idioot?" vroeg ik hem.

"Verzin er een mooi verhaal bij, een verhaal dat de mensen prikkelt en je zult zien dat ze in drommen zullen komen om hem te bekijken."

'Toen heb je dat verhaal van Hongarije en die wolven verzonnen,' zegt Golm.

'Er moet brood op de plank, mijnheer. Brood voor mij en mijn personeel.'

'Dat begrijpen we,' zegt Kaljo. 'Maar niet ten koste van een mens. Een mens dat jij opsluit in een kooi en dat door jou wordt mishandeld.'

'Zoals gezegd, hij krijgt een paar stokslagen als hij ...'

'Zich niet omdraait om zich aan je publiek te laten zien,' onderbreekt Hurre hem. 'Ja, dat had je al gezegd.'

'Wie was die vent die je de jongen heeft verkocht?'

'Geen flauw idee, ik had hem nog nooit gezien.'

'En waar was dat?'

'Bijna twee dagen gaans van hier. Maar waarom willen jullie hem perse meenemen?'

'Deze jongen stond maanden geleden op het pleintje hier in het dorp,' antwoordt Golm. 'Hij lag op een kar en niemand wist wie hij was en waar hij vandaan kwam. Hij heeft een aantal dagen in het cachot gezeten en op een dag was hij verdwenen en niemand kon vertellen waar hij was gebleven.'

'Als ik dat had geweten was ik hier nooit naartoe gekomen.'

'Weet alles maar eens van te voren,' zegt Kaljo.

'Maar wat willen jullie dan van hem?'

'Hem bevrijden uit zijn ellendige situatie.'

'Hij is van mij, ik heb betaald.'

'Men koopt geen mensen,' vindt Kaljo.

'Om ze vervolgens in een kooi op te sluiten,' vult Hurre aan.

'We nemen de jongen mee,' zegt Golm.

'Over mijn lijk!'

'Als dat moet, dan moet dat.'

'En mijn geld? Ik heb voor hem betaald.'

'Kom overmorgen om precies twaalf uur naar het dorp, ga naar de burgemeester en hij zal je het bedrag geven dat jij voor de jongen hebt betaald.'

'Maar, Golm,' wil Hurre weten. 'Hoe kun je nu ...?'

'Burgemeester gaat betalen, neem dat maar van mij aan. Zo,' wendt Golm zich tot de man, 'en dan breng je ons nu naar de jongen en zeg tegen je mensen dat ze zich rustig houden. Zo niet dan steken we de hele boel hier in de fik.'

De man heeft geen keuze, ziet dat ze menen wat ze zeggen. Hij gaat voor. Buiten gaat iedereen opzij en laten hun baas en de drie vreemde heren door. Hurre pakt de kar en trekt deze achter zich aan. Achter de woonwagen van de dwergen staat de kooi. De kooi met daarin de jongen uit de heuvel.

Als ze teruglopen naar het dorp is de duisternis al gevallen.

De jongen ligt op de kar. Vastgebonden met de deken over zich heen, zoals ze hem destijds hebben gevonden op het pleintje.

Hij had de mannen wezenloos aangekeken.

Er was helemaal niets veranderd.

'Wat doen we met hem?' wil Kaljo weten.

'Ik neem hem mee naar huis,' antwoordt Golm.

Wannie, zijn vrouw, heeft in een zijkamer stro op de grond gelegd.
Hurre en Kaljo leggen de jongen erop.
'Morgen ga ik naar burgemeester,' zegt Golm.
Dan gaan de beide anderen huiswaarts.

'Hier,' zegt Golm en tilt het hoofd van de jongen iets omhoog. 'Hier, drink.' Hij houdt hem een kruik met water tegen zijn mond. De jongen drinkt gulzig.
'Zo, en nu eerst slapen.
Morgen leer ik je lopen.'

DE DUIVEL, HEL EN VERDOEMENIS

'Ik heb gebeden tot de Heere en de Heere heeft mijn gebeden verhoord. Hij heeft ons bevrijd van de jongen in wie de duivel was gevaren.'

'Krek, zo is het,' zegt veldwachter.

'En niet anders,' voegt burgemeester toe.

Om de grote tafel in het witte huis. De burgervader aan het hoofd. Links van hem veldwachter en dominee. Daar tegenover zit Golm. Onderarmen op tafel. Kijkt de mannen een voor een aan. Deze wachten af. Wachten op wat hij gaat zeggen.

Deze buigt zich langzaam iets naar voren. Kijkt het drietal nogmaals elk afzonderlijk aan. Neemt daar ruimschoots de tijd voor. Burgemeester frunnikt aan zijn boord. Veldwachter trommelt met zijn vingers op de bovenkant van zijn pet die op tafel ligt. Dominee, gesterkt door zijn geloof, is de enige die de zaak vol vertrouwen tegemoet lijkt te zien.

'De Heere heeft ons van hem verlost. Hij heeft ons verlost van de duivel. Laten wij Hem danken.'

Dominee opent zijn Bijbel. Vouwde zijn handen.

Golm heft zijn rechterarm en met zijn vlakke hand geeft hij een oorverdovende klap op het tafelblad. Als een donderslag bij heldere hemel. Van de schrik veren de anderen omhoog.

'Geleuter!' buldert hij. 'Niets dan geleuter!'

Die komt binnen. Even is het doodstil in de grote kamer aan de achterzijde van het witte huis. De drie heren kijken elkaar aan. Verschrikt, verbaasd. Dan richten ze hun ogen weer op Golm.

'Niets anders dan gewauwel! Gezwets!'

Dominee is de eerste die reageert. Ook hij buigt zich over de tafel. Buigt zich naar de man tegenover hem. Pikt met zijn wijsvinger in zijn richting.

'Jij durft de beslissing van de Heere in twijfel te trekken?!'

'Hou toch op met die flauwekul. De Heere heeft hier helemaal de hand niet in gehad!'

Burgemeester die bang is dat de zaak escaleert loopt naar de kast. Schenkt een glaasje jenever in. Alleen voor Golm, de anderen drinken thuis maar, de centen groeien hem niet op zijn rug. Zo'n vetpot is dit ambt nu ook weer niet.

'Drink op, Golm, daarna praten we verder.'

Golm die niet vies is van een borrel en zeker niet wanneer het gratis wordt aangeboden, zet het glas aan zijn lippen en slaat de drank in één keer achterover. Met de rug van zijn hand veegt hij langs zijn mond.

'Je hebt gehoord wat dominee zo-even heeft gezegd,' zegt burgemeester en gaat weer zitten. 'Hij heeft gebeden, de gebeden zijn verhoord en de Heere heeft ons verlost van het kwade. Daar hoeven we toch niet aan te twijfelen?'

'Dat doe ik nou juist wel.' Golm zakt tegen de rugleuning van zijn stoel. Maakt een ontspannen indruk.

'Vertel,' moedigt de eerste burger van het dorp hem aan. Ook hij leunt achterover. Vouwt zijn handen over zijn dikke buik. 'Wij zijn een en al oor.'

'Ten eerste,' begint Golm, 'is de jongen uit de heuvel helemaal niet van de duivel bezeten.'

'Dat kun jij helemaal niet weten,' is veldwachter van mening. 'Dominee heeft er tenslotte voor gestudeerd.'

'Zo is het,' beaamt deze.

'Dat kan wel zijn, maar die bakerpraatjes van de duivel, hel en verdoemenis, waar dominee te pas en te onpas de gemeente mee bang probeert te maken, gaan er bij mij niet in.'

'Bang maken?!' reageert dominee fel. 'Bang maken?! Wat weet jij daar nou van?!'

'Het is mooi dat jij dat gelooft, Wamme, maar voor mij zijn het sprookjes. Niet meer en niet minder. Verzonnen om ervoor te zorgen dat de schaapjes toch vooral naar de kerk blijven komen.'

Hier moet dominee toch even slikken. Slikken en even bijkomen van een dergelijke uitspraak.

'Verzonnen? Wil jij beweren dat dit allemaal verzonnen is?!'

'Ja, dat beweer ik.'

'Dit is Godslastering! Pure blasfemie!' Hij slaat met zijn vuist op tafel. Het lege glaasje maakt een klein sprongetje.

'Heren, heren,' probeert burgemeester de gemoederen te sussen.

'Laten we hier als volwassen mensen over praten.'

'Deze boerenkinkel waagt te twifelen aan Gods wetten!'

'Dat heb ik niet gezegd, dominee. Ik heb gezegd dat jouw verhalen over de duivel, hel en verdoemenis door de mensen zijn verzonnen, om ze bang te maken, zodat ze toch vooral de kerk blijven bezoeken.'

'Gods toorn zal over je komen!'

'Ik vraag mij werkelijk af hoe jij allemaal weet wat God precies van plan is.'

'Daar heeft dominee voor gestudeerd,' zegt veldwachter.

'Krek, zo is het,' beaamt burgemeester, die zich diep in zijn hart ook afvraagt waar dominee zijn wijsheid vandaan haalt.

'Vertel mij nou geen verhaaltjes. Vertel mij nou niet dat het de Heere is geweest die de jongen uit het cachot heeft gehaald.'

'Wie anders?' wil dominee weten.

Uitdagend kijkt Golm de drie mannen aan.

'Dat weten jullie maar al te goed.'

'Vertel jij ons dan maar eens wat wij zo goed weten,' zegt burgemeester. 'Daar zijn wij wel heel erg benieuwd naar.'

De beide anderen knikken instemmend.

Golm buigt zich wederom over de tafel. Nu in de richting van burgemeester. Deze voelt zich allerm minst op zijn gemak. Wat weet Golm en wat gaat hij zo meteen vertellen?

'Jij kunt je ongetwijfeld het bezoek van Trenie nog wel herinneren, nietwaar?'

Dominee en veldwachter kijken elkaar aan. Dan naar Golm, dan naar burgemeester.

De hersenen van de man aan het hoofd van de tafel draaien op volle toeren. Dat hysterische wijf heeft gepraat. Ik heb het haar nog zo verboden. Heb haar zelfs geld gegeven.

'Ga verder,' zegt burgemeester en probeert zijn stem zo rustig mogelijk te laten klinken.

'Kort voor haar dood heeft Trenie haar verhaal gedaan.'

'Haar verhaal? Welk verhaal?'

'Niet doen alsof je het niet weet, burgemeester.'

Deze voelt zich betrap en trekt nerveus met zijn mondhoek. Even de boot afhouden nu. Laat Golm eerst maar eens vertellen.

'Zoals ik dus al zei, heeft Trenie haar verhaal gedaan.'

'Bij wie?'

'Dat doet er niet toe. In ieder geval heeft ze verteld wat ze die nacht heeft gezien. De nacht dat het volle maan was en de jongen uit het cachot verdween.'

'Wat heeft ze dan gezien?' wil dominee weten.

'Er schijnt iets flink mis te zijn met jullie geheugen. Maar ik ben de beroerdste niet. Ik zal jullie wel even op het goede spoor zetten. Die nacht kon Trenie niet slapen en hoorde iets op straat. Ze is voor het raam gaan staan en zag een paard met daarachter een wagen. Een man, geheel in het donker gekleed, ging het cachot binnen en kwam niet veel later terug met de jongen over zijn schouders. Legde hem op de wagen en het hele spul verdween in de duisternis. Dat Trenie ervan overtuigd was dat ze de duivel in eigen persoon had gezien, is ouwewijvenpraat. Daar kan ik alleen maar om lachen.'

'Is zij de enige die dit tafereel heeft gezien?' wil veldwachter weten.

'Of zijn er meer mensen?'

'Dat weet ik niet.'

'Ga verder,' maant burgemeester.

'Dat cachot was altijd afgesloten. Ja toch, veldwachter? Daar zorgde jij toch voor?'

'Eh ... ja, dat klopt.' Erg overtuigend klinkt het niet. Golm merkt dat en de anderen merken dat Golm het doorheeft.

'Nu vraag ik mij maar steeds af waarom uitgerekend die nacht de deur niet op slot was.'

'Ik moet het vergeten zijn.'

'En heel toevallig als jij vergeten bent af te sluiten, komt er midden in de nacht een vent met paard en wagen en is de volgende dag de jongen verdwenen.'

'Het kan verkeren,' reageert dominee laconiek.

'Op de ochtend na deze nacht,' gaat Golm verder, 'staat Trenie hier bij burgemeester op de stoep en vertelt haar verhaal. Omdat ze

ervan overtuigd is dat ze de duivel in eigen persoon heeft gezien, zegt ze dat ze naar dominee gaat. Volgens haar was hij de enige die haar kon helpen.'

'Ze is niet bij me geweest.'

'Omdat dominee in het complot zat had burgemeester ...'

'In het complot? Wil jij beweren dat ik in een complot zat?!'

'Ik maak mijn zin af. Omdat dominee, zoals ik al zei, in het complot zat, had burgemeester er niets op tegen dat Trenie naar hem toeging. Ze zal haar reden hebben gehad dat ze dit uiteindelijk niet heeft gedaan. Wel heeft burgemeester haar op het hart gedrukt er toch vooral met niemand over te praten. En om haar over te halen dat ook daadwerkelijk niet te doen, heeft hij haar geld gegeven. Geld dat we vonden op de zolder waar ze zich heeft verhangen.'

'Mogelijk was dat haar eigen geld,' denkt veldwachter. 'Spaargeld misschien.'

'Onzin! Trenie was straatarm. Waar moet zij nou geld vandaan hebben gehaald?!'

Golm wendt zich nu naar dominee.

'Kijk, Wamme, jouw onzinnige verhaal dat de Heere ervoor gezorgd heeft dat de jongen uit het dorp verdween, is hiermee toch wel ontkracht. Jullie hebben de jongen laten verdwijnen. Jullie en niemand anders. Tame heeft het cachot niet afgesloten. Burgemeester geeft Trenie geld op voorwaarde dat ze haar mond houdt en dominee probeert de gemeente wijs te maken, dat hij heeft gebeden en dat de Heere ervoor heeft gezorgd dat op een ochtend het cachot leeg was.'

'Van dat geld weet ik niets,' reageert veldwachter kortaf. Wast onmiddellijk zijn handen in onschuld.

'Jij hoeft niet alles te weten, Tame,' antwoordt burgemeester. 'Jij hebt gewoon je werk te doen, dat is alles.'

'Dat verwacht ik ook van jou, burgemeester,' zegt Golm.

Burgemeester moet even iets wegslikken. Knippert een paar keer met zijn oogleden.

'Durf jij te beweren dat ik mijn werk niet naar behoren doe?!'

'Heb ik niet beweerd.'

'Daar lijkt het anders wel op.'

'Het feit is dat jullie de jongen uit de heuvel hebben mee gegeven aan die vent met paard en wagen, die hem uiteindelijk heeft verkocht aan een louche eigenaar van een rondreizend circus, die hem opsloot in een kooi waar hij tentoongesteld werd aan het publiek. Hij kreeg stokslagen en werd als een beest behandeld. Jullie zouden je diep moeten schamen een weerloos mens zo te behandelen.'

Burgemeester schuift op zijn stoel heen en weer. Is hopeloos door de mand gevallen.

'Ik had geen idee waar hij naartoe gebracht werd, en als ik had geweten dat hij bij iemand terecht zou komen die hem mishandelde, had ik uiteraard geen toestemming gegeven hem uit dat cachot te halen. Dat moet je me geloven.'

'Dat geloof ik.'

'Ik had geen andere keus. De jongen zorgde voor te veel onrust in het dorp en dat kan ik als burgemeester niet gebruiken. Ik moet aan het welzijn van de dorpingen denken.'

'Dat siert je, maar er waren misschien wel andere mogelijkheden geweest.'

'Die waren er niet,' vindt dominee. 'De duivel had bezit van de jongen genomen.'

'Ik heb je al laten weten wat ik vind van deze bakerpraatjes. Ik herhaal het niet nog een keer.'

'Van dat geld weet ik niets,' merkt veldwachter nogmaals op.

'Ja, Tame, dat had je al gezegd.'

'Dat het maar duidelijk is.'

'Dat is het. Bovendien heb ik dat geld voor Trenie uit eigen zak betaald.'

'Maar het geld om de jongen af te halen kwam op kosten van de Kerk,' zegt dominee.

'Het geld vliegt hier over de tafel, nu ik dat zo hoor. Eerst betaalt de Kerk om de jongen op te halen en dan betaalt burgemeester Trenie opdat ze haar mond houdt.'

'Uit eigen zak, zoals ik al zei.'

'De onrust is ontstaan,' gaat Golm verder, 'nadat jij van de kansel riep dat de jongen door de duivel was bezeten.'

'Gasse die dood omviel,' antwoordt dominee. 'Die twee zieke kinderen, de dode koeien van Fledde.'

'Toeval, meer niet. Gewoon een vervelend toeval. Jij hebt daar de duivel, hel en verdoemenis bijgehaald en de mensen alleen maar bang gemaakt. Er was eerst helemaal niets aan de hand. Totdat jij begon.'

'Het is duidelijk, Golm,' grijpt burgemeester in, die kennelijk genoeg heeft van de hele discussie en de bijeenkomst wil beëindigen, 'het is duidelijk. Bovendien vraag ik mij af waarom je hierheen bent gekomen om oude koeien uit de sloot te halen. De jongen is al maanden weg.'

'Ja, door jullie toedoen. Niet door de Heere zoals dominee ons wil doen geloven.'

Deze wil iets zeggen, maar Golm gaat onverstoord verder.'

'Gisteren hebben bijna alle inwoners van ons dorp de voorstelling bezocht van het rariteitenkabinet. Jullie hebben uiteraard al gehoord wie wij daar aantreffen in een ijzeren kooi en hoe de gekooide daar werd behandeld. Ja, toch?'

'Wij hebben destijds onze plicht gedaan tegenover de Heere en tegenover de dorpelingen,' is de mening van dominee.

'Sindsdien is de rust weer teruggekeerd en dat is een groot goed,' vult veldwachter aan.

'Jullie hebben je plicht gedaan?' schampert Golm. 'Een arme sloeber verkopen aan een barbaar, die hem slaat met een stok? Is dat jullie plicht tegenover de Heere en de dorpingen? Laat de Heere het maar niet horen!'

'In ieder geval is de jongen nu weg,' sluit burgemeester af.

'Nee, dat is hij niet.'

'Niet?'

Verbazing bij de drie mannen.

'Ik heb de jongen gisteravond bij dat onmens weggehaald.'

Dat hij dat samen met Hurre en Kaljo heeft gedaan zegt hij niet. Wil zijn vrienden niet in de problemen brengen.

'En waar is hij nu?' wil dominee weten.

'Bij mij thuis en daar blijft hij voorlopig.'

Burgemeester protesteert: 'Dat gaat zomaar niet.'

'Dat zullen we nog weleens zien. Als jullie proberen de jongen weg te halen, zou er mogelijk een hoop onrust in het dorp kunnen ontstaan. En je hebt net zelf gezegd dat jij dat als burgemeester niet kunt gebruiken. Jij moet aan het welzijn van de dorpingen denken. Ja toch?'

'Ga verder.'

'Dit gesprek hier blijft onder ons. Van mij in ieder geval geen woord. Mochten jullie het mij en de jongen toch lastig maken, zal ik mijn mond niet houden en zal ik laten weten dat het niet de Heere is geweest die de jongen uit het cachot heeft bevrijd, zoals dominee ons geprobeerd heeft wijs te maken, maar dat jullie hem gewoon hebben verkocht.'

'Dit klinkt naar chantage.'

'Is het ook, maar daar moeten jullie maar mee leren leven.'

'En wat verwacht je van ons?' wil burgemeester weten.

'Dat heb ik zojuist gezegd, mij en de jongen met rust laten. Zo niet, dan denk ik dat de dorpelingen het niet op prijs zullen stellen dat dominee hen heeft voorgelogen.'

'Voorgelogen? Wie? Ik?'

'Ja, door te beweren dat de Heere ervoor gezorgd heeft dat de jongen was verdwenen, terwijl jij heel goed wist hoe de vork aan de steel zat. Ook zullen de dorpelingen niet blij zijn wanneer ze horen dat er nogal nonchalant met het geld van de Kerk wordt omgesprongen. Geld dat zij elke zondag in de collectezak stoppen.'

'Die jongen is dus bij jou thuis,' zegt veldwachter. 'En wat vertellen we nu in het dorp?'

'Op de eerste plaats is dat de taak van dominee.'

'Van mij?'

'Jij gaat ons zondag vanaf de preekstoel vertellen dat jij je destijds hebt vergist en dat de jongen helemaal niet bezeten is. Je gaat deze arme sloeber van alle blaam zuiveren.'

'En als ze mij niet geloven?'

'Als ze al geloven in een God die ze nog nooit hebben gezien en de duivel die zich ook nog nooit aan hen heeft vertoond, zullen ze zeker geloven aan een dominee die in levende lijve voor hen staat. Aan jou dus de schone taak de gemeente te overtuigen.'

'Chantage,' vindt dominee, 'niets anders dan chantage.'

'Ja, dat had ik al toegegeven. Maar we zijn er nog niet.'

'Ik vind het eigenlijk meer dan genoeg,' vindt burgemeester.

'Morgen om precies twaalf uur komt de directeur van dat gezelschap naar je toe. Hij heeft destijds de jongen gekocht van de man die hem uit het cachot heeft gehaald. Nu ik de jongen heb meegenomen, wil die man natuurlijk zijn geld terug. Maar jullie smijten graag met de centen, dus zal dit allemaal geen probleem zijn.'

'En hoe hoog is dat bedrag?'

'Ik heb het voor je opgeschreven.'

Golm pakt een verfrommeld papiertje uit zijn zak. Strijkt dat met zijn hand glad en schuift het in de richting van de burgemeester. Deze kijkt, schuift dan het papiertje door naar de beide anderen.

'En waar haal ik dat geld vandaan?'

'Jullie wisten destijds ook hoe er betaald moest worden, dus verzin nu ook maar wat.'

'Ik wist niets van dat geld.'

'Dat heb je al twee keer gezegd, Tame,' zucht burgemeester.

'Ik wil dat het duidelijk is,' antwoordt veldwachter. 'Dat daar geen misverstand over bestaat.'

'Het is duidelijk. Overduidelijk zelfs.'

'Wat ben je van plan met de jongen, Golm?'

'Ik ga een mens van hem maken.'

Daarop staat hij op. Maakt nog een kleine buiging naar de heren en verdwijnt dan door de grote zware deur.

Even is het doodstil. Iedereen met stomheid geslagen. Kijken elkaar aan en staren dan voor zich uit.

Burgemeester is de eerste die zijn spraak terugvindt.

'Wat vind je van zo'n boerenkinkel? Denkt hier de zaak te kunnen chanteren.'

'Het is kiezen of delen,' concludeert veldwachter.

'Als hij zijn grote mond opentrekt en als een roepstoeter door het dorp bazuïnt welke rol wij destijds hebben gespeeld, ontstaat er grote onrust,' is de mening van dominee. 'Dat staat als een paal boven water. Het is een man met een sterke overredingskracht.'

Ja,' voegt de burgervader toe, 'veel dorpingen zijn het altijd nogal snel met hem eens. Hij krijgt het dorp wel achter zich, met alle gevolgen van dien. Voor ons dan wel te verstaan.'

'Ik heb alleen de deur van het cachot opengelaten. Meer heb ik niet gedaan. Ik ben hier slechts zijdelings bij betrokken.'

'Nog één woord en ik zoek een andere veldwachter!'

'Ook dat is chantage.'

'Mijne heren, de vergadering is hierbij gesloten. Ik zal zorgen dat morgen het geld klaar ligt voor de directeur en jij Wamme bewerkt zondag de gemeente.'

'En ik?' wil veldwachter weten.

'Jij? Jij hoeft alleen maar je mond te houden.'

LEUGENS

Het duurde niet lang voordat iedereen wist dat de jongen weer terug was. De jongen uit de heuvel.

Midden in de nacht was hij destijds uit het cachot gehaald. Bij volle maan. Een man, een paard en een wagen. Bij het aanbreken van de ochtend ging al snel het gerucht dat het gevang leeg was. Er waren er die gingen kijken. Anderen waagden zich er niet aan. Niet te dicht in de buurt komen daar waar mogelijk de satan huist. Je weet immers nooit wat er gebeurt. Voorzichtigheid geboden.

De moedigen lieten zich niet weerhouden. Nieuwsgierigheid kan groter zijn dan angst.

De deur bleek inderdaad niet afgesloten te zijn. Een paar mannen staken hun hoofd naar binnen en zagen met eigen ogen dat de jongen verdwenen was.

Ondanks de waarschuwing van burgemeester en het geld dat hij haar had gegeven, kon Trenie haar mond niet houden. Aan iedereen die het maar wilde horen had ze verteld wat ze die nacht had gezien. Er waren dorpelingen, voornamelijk vrouwen, die haar op haar woord geloofden: Trenie had oog in oog gestaan met de duivel in eigen persoon. Er waren er ook bij die haar begonnen te mijden.

Wie weet was de duivel ook in haar gekropen. Anderen weer haalden hun schouders op. Trenie vertelde wel vaker spannende verhalen. Dat ze zich had verhangen gaf echter wel te denken. Had misschien dan toch de satan zijn hand hierin gehad? Twijfel alom.

Hoe groot was de schok geweest toen ze de jongen, nadat hij maanden geleden uit het dorp was verdwenen, in de kooi bij het reizend theatergezelschap hadden gezien.

Velen hadden met afgrijzen toegekeken hoe hij met een stok werd geslagen. Dat was te veel van het goede. Hij mocht dan idioot zijn, door de duivel bezeten, hij was op de eerste plaats toch een mens. Toen ze hem zo ineengedoken in die kooi zagen zitten en hij zo honds werd behandeld, kregen ze medelijden met de arme sloeber. Vrouwen hadden hun kinderen bij de hand genomen, hun mannen voor zich uit geduwd en waren huiswaarts gegaan. De voorstelling was daarmee voortijdig ten einde. De dwerg had nog een paar keer op de trom geslagen, teneinde het publiek te enthousiastmeren voor de rest van het programma. Het was immers nog niet afgelopen. Het had allemaal niet geholpen.

Een enkeling had twee dagen later de circusdirecteur bij burgemeester naar binnen zien gaan.

Niemand die wist wat hij daar te zoeken had.

Nu gonst het door het dorp.

De mannen in de kroeg achter hun pullen bier, op het land, in de stallen, verbazen zich. Begrijpen het niet. Burgemeester die woord houdt en ervoor zorgt dat de jongen verdwijnt. Golm, die tegen alles indruist en hem weer terughaalet, en de bestuurder van het dorp, die dit allemaal oogluikend toelaat. Waarom, vraagt men zich af. Heeft hij misschien iets te verbergen?

En veldwachter? Moest hij er niet voor zorgen dat het cachot was afgesloten? Trenie heeft toch duidelijk gezien dat de vreemdeling die nacht zonder meer de deur kon openen.

En dominee? Welke rol heeft hij gespeeld bij de verdwijning van de jongen en mogelijk bij zijn terugkeer? Volgens hem waren zijn gebeden verhoord en was het de Heere geweest die het dorp had bevrijd van de vreemdeling uit de heuvel. Maar daar tegenover stond het verhaal van Trenie.

De vrouwen op straat, in de portieken en in de winkel van vrouw Kraal, steken de hoofden bij elkaar. Kijken om zich heen. Fluisteren. Konkelen. Er wordt gezegd dat Golm flink heeft huisgehouden bij het reizend gezelschap.

'Hij schijnt nogal tekeer te zijn gegaan.'

'Ja, er zijn harde klappen gevallen.'

'Dat kun je wel aan Golm overlaten. In zijn hart is hij een goedmoedige kerel. Doet geen vlieg kwaad. Maar als bij hem de maat vol is, berg je dan maar.'

Verhalen worden aangedikt. Na verloop van tijd weet niemand meer wat waar en niet waar is.

Maar zoals altijd gaat het leven verder.

Er moeten worden geschrobd, de was moet worden gedaan, het eten moet op tafel, het land moet worden bewerkt en de koeien gemolken.

Zondag naar de kerk. Maar eens afwachten wat dominee te vertellen heeft. Hij heeft inmiddels ook gehoord dat de jongen is teruggekeerd en tijdelijk bij Golm woont.

Hoe zit dat nu dan met de duivel?

Ja, afwachten wat dominee te vertellen heeft.

~

Geschuifel in de banken. Het kraken van oud hout. Geruis van rokken, klompen op de stenen vloer. Gemompel, gefluister, kinderstemmen. Zon die door de hoge ramen naar binnen schijnt. Stofdeeltjes dansen in de lichtbundels. Alle denkbare kleuren. Fledde speelt op het orgel terwijl de dorpelingen hun plaatsen innemen.

Psalm 12: "Ai, help ons, Heer, de vromen zijn verdwenen ..."

De kerk tot de laatste plaats bezet. Zelfs zij die het niet zo nauw nemen met het kerkbezoek zijn gekomen. Dominee heeft wat uit te leggen. Hoog van de kansel geroepen dat de jongen door satan bezielde was, maar nu heeft de vertegenwoordiger van de Heere zich nog niet uitgelaten over het feit dat de knaap weer terug is in het dorp. Hij is op straat al een paar keer aangesproken. Mensen willen weten wat er speelt. Of hij dat kan vertellen. Ja, dat kan hij wel en dat zal hij ook. Zondag in de kerk. Daar geeft hij tekst en uitleg. Een mooie gelegenheid om ook zijn afgedwaalde schaapjes binnen Gods muren te krijgen. Want nieuwsgierigheid is de mens eigen. Ze zullen komen, massaal. Daar is hij van overtuigd.

Als hij met de kerkenraad via het middenpad Gods woning betreedt, verstommen de geluiden. De leden van de raad nemen plaats in de voor hen bestemde bank. Dominee loopt langzaam het trapje op dat naar de kansel leidt. Het kraken van eeuwenoude, houten treden. Zijn vingers glijden langs de gladgesleten leuning. Op zijn plaats aangekomen vouwt hij zijn handen. Legt ze op de opengeslagen Bijbel. Dan glijdt zijn blik over de aanwezigen. Hij neemt daar ruimschoots de tijd voor. Precies zoals hij had verwacht, de kerk zit vol, voller dan op andere zondagen. Dominee glimlacht vergenoegd. Hij is tevreden. Zeer tevreden zelfs.

Hij heeft zich voorbereid. Weet wat hij deze ochtend gaat zeggen. Heeft het een en ander uit te leggen. Maar zal het overtuigend genoeg zijn? Kan hij zichzelf schoonpraten? Moet met heel goede argumenten komen en deze helder onderbouwen. Duidelijkheid is daarbij van het grootste belang. Geen ruimte laten voor misverstanden.

'Laat ons bidden.

Onze Vader die in de hemelen zijt ...'

Spreekt elk woord, elke zin met nadruk uit. Zacht gedreun van de gemeente.

'Amen.'

Zwijgen. Alle ogen gericht naar de kansel, naar dominee. Deze trekt zijn toga recht. Kijkt naar de gelovigen beneden hem. Neemt een slokje water. Zet het glas langzaam weer neer. Verwijderd een denkbeeldig pluisje op zijn mouw. Weer kijken. Kijken naar de mensen, kijken over de hoofden, kijken naar niets. Dan zijn stem.

'Beminde gelovigen.'

Hier zwijgt hij een ogenblik. Nog een keer iets corrigeren aan zijn toga. De mensen beneden wachten. Wachten op hetgeen hij te vertellen heeft.

'Op een zonnige ochtend was hij er opeens: een vreemdeling, die kon praten noch lopen. Waar kwam hij vandaan? Wie was hij? Wie had hem naar ons dorp gebracht?'

Weer zwijgt dominee. Neemt nog maar eens een slokje water.

'Maar, beminde gelovigen,' gaat hij dan verder, 'dat was alles slechts bijzaak. Voor later zorg. De hulpeloze vreemdeling moest worden verzorgd, dus namen wij hem op in onze gemeenschap. Namen hem op als een van ons. Want zoals Jezus ons leerde: heb uw naasten lief gelijk uzelf. Dat deden wij, beminde gelovigen, wij gaven hem onze liefde. Deden wat Jezus van ons verlangde.'

Hier wacht dominee weer een ogenblik.

Beneden in de banken wordt naar elkaar gekeken. Gekeken en instemmend geknikt. Ja, zij deden wat Jezus hen had geleerd.

'Hoe groot echter,' gaat de man op de kansel verder, 'was de schok toen na verloop van tijd onze gemeenschap door rampspoed werd bezocht. Gasse, die zomaar midden op staat neerviel. De levenloze koeien van Fledde en de beide zieke kinderen die de dood in de ogen hebben gekeken. Dit kon alleen en alleen het werk van de boze zijn. De boze die wij in onze woning haalden door de vreemdeling onderdak te verlenen.'

Weer een slokje water. Zwijgen, kijken.

'In dit huis heb ik samen met u gebeden. Wij hebben gebeden en de Heere gevraagd ons van de duivel te verlossen, die in de jongen was gevaren. De jongen uit de heuvel.

Het was de Heere die onze gebeden heeft verhoord. Hij was het die ervoor heeft gezorgd dat de knaap in het holst van de nacht verdween.'

Weer even een kleine pauze. De gelovigen kijken elkaar aan. Kijken naar elkaar, dan weer naar de predikant boven hen. Gemompel. Gefluister. Ja, dat het de Heere was die de jongen gehaald had, zei hij al eens eerder. Hij heeft er toen tevens bij gezegd dat de mensen deze onverkwikkelijke geschiedenis zo snel mogelijk dienden te vergeten.

Waarom? Waarom vergeten? Ruikt dit niet enigszins naar de bekende doofpot? Het onder het tapijt schuiven van iets waarvan men nog niet weet wat er weggemoffeld wordt?

Heeft Trenie niet verteld dat de jongen door een vreemde kerel werd opgehaald? Een in het zwart geklede man die in het holst van de nacht door een niet afgesloten deur zich zonder meer toegang tot het cachot kon verschaffen?

Een merkwaardige zaak. Meer vragen dan antwoorden.

De mensen worden er onrustig van. Dominee merkt het. Moet iets doen, iets zeggen om de gemoederen te bedaren. Hij kijkt naar Golm. Deze zit ontspannen op zijn plek. Van hem hoeft hij geen actie te verwachten. Heeft hij in het gesprek in de kamer van burgemeester niet zelf gezegd dat hij zijn mond zal houden, mits dominee gaat vertellen dat hij zich heeft vergist, en dat de jongen allerm minst bezeten is en dat hij die arme sloeber van alle blaam dient te zuiveren? Daarmee heeft die boerenkinkel hem danig in de tang. Dit is nog nooit voorgekomen. Een ongeletterde die het gewaagd had hem de les te lezen. Ongehoord. Maar hij zal eieren voor zijn geld moeten kiezen. Daar is ook burgemeester heel duidelijk in geweest. Geen onrust in het dorp.

De dorpingen waren geschokt toen ze zagen dat de jongen, gezeten in een kooi, werd geslagen. Nee, zij mogen niet weten dat burgemeester, met goedvinden van veldwachter en hem, de knaap uit het cachot liet halen en daar ook nog voor heeft betaald. Trenie heeft de knuppel in het hoenderhok gegooid en nu moet hij de kolen uit het vuur halen. Daar kwam nog bij dat een enkeling had gezien dat de baas van het reizend gezelschap de volgende dag bij burgemeester naar binnen was gegaan? Ook daar wordt over gesproken in het dorp.

Ja, hij moet verder. Heeft nog steeds iets uit te leggen.

'Bem inde gelovigen ...'

Dan komt Kralle overeind. Roept in de richting van de kansel.

'U zegt maar steeds dat de Heere de jongen destijds heeft opgehaald.'

Dominee weet even niets te zeggen. Een dorping die het waagt in Gods huis het woord te nemen. Nog nooit vertoond.

Een van de leden van de kerkenraad staat op. Vraagt of Kralle wil gaan zitten. Nee, dat wil Kralle niet. Hij is nog niet klaar.

'Dominee,' gaat hij verder, 'het was beslist niet de Heere die midden in de nacht de jongen op die wagen heeft gelegd en met hem naar dat circus is gereden.'

Waar haalt deze pummel de brutaliteit vandaan?! De woorden van hem, de dominee van deze gemeente, in twijfel te trekken.

Gemompel gonst door de kerk. Enkele kerkgangers vinden dat Kralle de Heere tart door zo te spreken tegen zijn dienaar. De meerderheid is het met hun dorpsgenoot eens. Laat dominee dat nou maar eens uitleggen. Troelie trekt Kralle naar beneden.

'Je hebt je punt gemaakt, Kralle. Nu dominee weer.'

'De man die in die nacht de jongen heeft opgehaald,' zegt deze, 'was gestuurd door de directeur van het circus.'

Een keiharde leugen. Een leugen die zijn weerga niet kent, maar geen mens, behalve Golm, veldwachter en burgemeester, die dit kan weerleggen. Als dominee naar Golm kijkt ziet hij een spottende glimlach om diens lippen. Het reizend gezelschap is elders neergestreken, ver van het dorp verwijderd, en men zal het wel uit het hoofd laten hier ooit nog te verschijnen. Bij hen kan dus niet worden geïnformeerd of de woorden van dominee al dan niet op waarheid berusten.

Burgemeester verbaast zich erover hoe vindingrijk zijn dominee is. Hoe hij zonder blikken of blozen zijn schapjes voor kan liegen. Eigenlijk zou hij de man uit zijn ambt moeten ontheffen, een andere predikant naar het dorp moeten halen. Aan de andere kant zou het best mogelijk zijn dat dominee uit de school klapt en de burgervader alsnog aan de schandpaal nagelt. Nee, als de gemeente de woorden van de man op de kansel gelooft, dan verder geen actie ondernemen. Maar even horen wat hij nog meer te vertellen heeft.

'Het is de Heere geweest,' gaat dominee verder, 'die Golm naar de circusdirecteur heeft gestuurd. Het is de Heere geweest die Golm heeft bevolen de jongen terug te halen.'

Daar is de gemeente even stil van. Verbaasde blikken. Gemompel. De Heere en Golm? Golm, waarvan bekend is dat hij geen aanhanger van de Heere is. Uitgerekend hij wordt door de Almachtige eropuit gestuurd? Hier moet even over nagedacht worden. Iedereen kijkt naar de uitverkorene. Deze zit ontspannen in zijn bank. Glimlacht minzaam om zich heen.

Weer staat iemand op. Dit is volslagen krankzinnig, gaat werkelijk alle perken te buiten.

Dit keer is het Frede die ongevraagd het woord neemt.

'De Heere laat Golm de jongen terughalen naar het dorp? Maar hij is toch bezeten?'

Weer gemompel en instemmend geknik.

'Dat heeft u zelf gezegd.'

Dit moment heeft dominee gevreesd. Vanaf deze plek geroepen dat de duivel in de jongen was gevaren en dan nu beweren dat het de Heere is geweest die Golm de opdracht heeft gegeven om hem terug te halen. Tegenspraak alom. Desondanks blijft hij overtuigd dat de jongen het kwaad in zich heeft. Hij wil er echter verder zijn vingers niet aan branden. Dit is een zaak van de Heere. Hij moet het maar oplossen. Voorlopig de gemeente wijsmaken dat er niets aan de hand is met de knaap uit de heuvel. Ook dit heeft hij voorbereid. Weet wat hij moet zeggen. Hoopt dat er niet nog meer vervelende vragen worden gesteld door die boerenkinkels beneden hem.

'De Heere heeft ons op de proef gesteld,' gaat hij verder. 'Zoals hij Abraham op de proef stelde. Hij zeide: "Neem toch uw zoon, uw enige die gij liefhebt, Isaäk, en ga naar het land Moria en offer hem daar tot een brandoffer, op een der bergen die ik u noemen zal."

Dat heeft de Heere met mij, met u gedaan. Hij heeft ons op de proef gesteld. Hij zond ons de vreemdeling en wij geloofden dat hij van de duivel bezeten was. Dat wij dat geloofden was niet het werk van de Heere, maar van de satan zelf. Wij, beminde gelovigen, zijn

afgedwaald van het juiste pad door het kwade te volgen. De Heere beval de baas van het reizend gezelschap een duister figuur in te huren die de jongen op moest halen. Juist, beminde gelovigen, de man die midden in de nacht met de knaap verdween.'

'Hoe kan het dat de deur van het cachot niet was afgesloten?' wil Caantje weten.

Nog iemand die zich ermee gaat bemoeien. Het wordt steeds vervelender. Absurd gewoon.

'We zijn allemaal mensen, beminde gelovigen, en maken fouten. Veldwachter is vergeten de deur af te sluiten. Een menselijke fout dus.'

'De Heere liet hem dus weghalen,' zegt Kralle, die voor de tweede keer is opgestaan.

'Dat klopt.'

'Om hem vervolgens in een kooi op te sluiten en hem stokslagen te geven.'

Het gemompel wordt luider.

'Dominee, verklaar u nader.'

Steeds die vervelende interrupties. Hier moet heel snel een einde aan komen.

'Nee, dat was niet de Heere, dat was de duivel zelf. Hij was het die bezit van de circusdirecteur had genomen.'

Die man tovert werkelijk van alles uit zijn hoge hoed, denkt burgemeester. Eerst de Heere, dan opeens weer de duivel. En dat alles zonder blikken of blozen.

'Dus,' zegt Kralle. 'De Heere heeft hem weggehaald en naar dat circus gebracht. Toen Hij zag dat de duivel bezit van de eigenaar had genomen, heeft Hij Golm opdracht gegeven de jongen weer terug te halen.'

Dominee moet toegeven dat Kralle in een paar woorden het hele gebeuren knap heeft samengevat. Dat hij daar zelf niet opgekomen is.

'Krek, zo is het.'

'Maar is die jongen nu wel of niet bezeten?'

'Natuurlijk niet,' antwoordt dominee met een stalen gezicht.

'Natuurlijk niet, anders zou de Heere hem ons niet terugbrengen.'

'Eerst wel bezeten, nu weer niet,' roept Trensje. 'Daar wordt toch geen mens meer wijs uit.'

'En de vergelijking met het offer dat Abraham moest brengen vind ik ook erg ver gezocht,' zegt Caantje.

Dat vindt de man op de kansel ook, maar hij moest toch wat zeggen om de dorpelingen te overtuigen. Elke zondag geloven ze klakkeloos wat hij vertelt en nu gaan ze vervelende vragen stellen en trekken ze zijn woorden in twijfel. Met dank aan burgemeester, veldwachter en niet in de laatste plaats aan die klep van Trenie.

'Gelovigen, de satan heeft ons op het verkeerde spoor gezet. De Heere heeft ons weer terug op het juiste pad gebracht.'

'En Gasse dan die dood neerviel,' wil Brikke weten.

'Ja,' vult Troelie haar aan, 'en de koeien van Fledde en de twee doodzieke kinderen. Hoe zit het daarmee?'

'De Heere heeft mij laten weten dat dit allemaal op toeval berust. Louter toeval.'

De verbazing bij burgemeester wordt steeds groter. Nu heeft de Heere ook al hoogstpersoonlijk contact met hem opgenomen en gezegd dat het allemaal toeval is. Alles valt en staat met de juiste verbindingen in het leven. Hoe is het mogelijk? Waar haalt die man al die onzin zo snel vandaan?

Niemand die het nog begrijpt. Dominee ziet het. Ziet het aan de gezichten. Afsluiten nu.

'Laat ons bidden.'

Voordat er weer iemand opstaat en vervelende vragen gaat stellen. Hij vouwt zijn handen en begint hardop te bidden. Een dankgebed naar de Heere. Daar moet de gemeente het maar mee doen. Over een paar dagen is de storm gaan liggen en praat niemand er meer over.

'Amen.'

EEN VERDUIVELD KUNDIG MAN

Het is gegaan zoals dominee had voorspeld. De storm was gaan liggen en het leven ging weer gewoon zijn gang. De rust was weergekeerd. Zondags weer in zwarte optocht naar de kerk. Zingen met begeleiding van het orgel, samen bidden, luisteren naar de preek. Zoete koek, maar wie maalt erom?

Het was een vreemd verhaal geweest dat dominee had afgestoken. Daar waren de meesten het wel over eens. Een verhaal waar men niet veel van begreep. Maar twijfelen aan zijn woorden, was zoiets als twijfelen aan de Heere Zelf en daar waagde, een enkeling daargelaten, niemand zich aan. Dominee zou het wel weten. Hij had er tenslotte voor gestudeerd.

Op alle vragen die men Golm stelde, gaf deze als antwoord dat dominee gesproken had en dat hij er niets aan wilde toevoegen. Als ze meer wilden weten, moesten ze zich maar bij dominee melden.

De jongen woonde bij Golm. Af en toe informeerde deze of gene eens naar zijn welbevinden en Golm zei dan dat het uitstekend met hem ging. Te zien kregen ze hem niet. Er waren sinds hij weer terug was in het dorp geen vreemde dingen gebeurd. Er was weliswaar

iemand gestorven, maar die was al langer ziek en had bovendien de leeftijd om dood te gaan. Nee, niets om je zorgen over te maken. Er was ook geen vee omgevallen en tot nu toe waren alle kinderen kerngezond gebleven. Het verhaal dat de satan de jongen in zijn macht had, was door dominee ontkracht. Wel vreemd dat hij er een tijd geleden nog zo van overtuigd was geweest. Maar goed, hij kan het weten. Ze moesten het maar laten rusten. Er verder maar niet over nadenken. Geen aandacht meer aan besteden.

Burgemeester was in zijn nopjes. Dominee had zich, om deze woordspeling maar eens te gebruiken, verduiveld kundig uit de affaire gekletst. Weliswaar met harde leugens, maar de gemeente had het uiteindelijk klakkeloos aangenomen. Hij, de burgemeester van dit godvergeten nest, was buiten schot gebleven. Evenals veldwachter. Die had volgens dominee gewoon een fout gemaakt. Niet meer en niet minder. Kan de beste overkomen.

Ja, burgemeester was dik tevreden. Dat moesten de beide heren ook maar zijn. Niet meer over praten. De smeulende resten, zo die er nog waren, zouden vanzelf uitdoven.

Dan was alles weer bij het oude.

BIJDEHAND

De jongen ligt languit in het stro. Kijkt wezenloos naar boven. Reageert niet op Golm, noch op zijn woorden. Deze knielt bij hem neer. Knoot zijn hemd los. Trekt hem overeind. Begint hevig te trillen en bedekt met beide armen zijn hoofd.

'Rustig maar, ik doe je niets. Ik wil alleen maar even naar je kijken.'
Overall rode striemen, blauwe plekken. Op zijn rug, zijn schouders.

'We hebben je net op tijd bij die barbaar weggehaald. Vandaag of morgen had die kerel je doodgeslagen. Ik zal Wannie vragen een kruidenzalf te bereiden. Daar zal ze je dan mee insmeren. Wannie weet alles van kruiden. Het zal je goed doen.'

Hij gaat tegenover hem zitten.

'Hoe heet je?'

Geen enkele reactie.

'Ik, Golm.' Hij prikt met zijn wijsvinger tegen zijn borst. 'Golm.'

De jongen blijft de man tegenover hem aanstaren.

'Nog een keer. Ik, Golm ... Golm.'

Beide mannen kijken elkaar aan. Na enkele ogenblikken gaat de mond van de jongen langzaam open.

'Gom,' klinkt het vanachter uit zijn keel. 'Hom.'

'Ja!' roept Golm enthousiast. 'Ja, heel goed. Golm.'

'Gom. Gom.'

'Het is niet te geloven. Wekenlang stamel je wartaal en het eerste de beste woord dat ik je voorkauw zeg je zomaar na.'

'Gom.'

'Ik heb die drie grappenmakers beloofd dat ik een mens van je zal maken en ik zal je eens wat vertellen: dat gaat me lukken.'

Amicaal stoot hij de jongen met zijn vuist tegen de borst.

'Ja, dat gaat me lukken!' roept hij met overslaande stem. Onmiddellijk krimpt de jongen ineen.

'O, neem me niet kwalijk. Je schrikt nogal snel, hè?'

Golm wacht een ogenblik. Legt zijn hand op de schouder van de jongen, die daardoor lijkt te kalmeren.

'Maar nu moet jij eerst nog een naam hebben.'

'Gom.'

'Maar wacht, wie zegt dat je die niet hebt. Let op.'

Weer prikt Golm met zijn wijsvinger tegen zijn borst.

'Golm. Golm.'

Dan prikt hij met zijn vinger tegen de borst van de jongen. Geen reactie. Nog een keer. Weer niets.

'Ze zullen je toch wel een naam hebben gegeven?'

'Gom, Gom.'

'Ja dat is mijn naam, dat klopt, maar ik wil jouw naam weten en als je die mij niet kunt zeggen zal ik er een moeten verzinnen. Wat vind je van eh ...?'

Moet nadenken. Diep nadenken.

'Ja, daar zeg je wat. Dat is nog niet zo eenvoudig. Namen genoeg, maar het moet wel een naam zijn die bij je past.'

Namen verzin je niet elke dag en zeker geen naam voor een knaap van een jaar of zestien.

'Wat denk je van eh ... Kasmó? Geen idee waar ik het vandaan haal, maar het klinkt wel mooi, vind je ook niet?'

Weer prikt hij met zijn wijsvinger tegen zijn borst.

'Golm. Golm.'

Dan doet hij hetzelfde bij de jongen. Ook hij wordt tegen zijn borst geprikt.

'Kasmó ... Kasmó ...'

De jongen kijkt hem aan.

'Mo.'

'Je leert snel. Idioot ben je dus niet. Maar goed, ik heb je beloofd dat ik je zal leren lopen. Vandaag gaan we daarmee beginnen. Zet je maar schrap.'

Golm begint aan de jongen te trekken. Werkt niet mee. Zo stijf als een plank. Begint weer over zijn hele lijf te beven.

'Kom op, overleind.'

Na enkele ogenblikken staat de jongen op zijn benen. Hangt als een zoutzak tegen Golm aan.

'Eens kijken of je werkelijk niet kunt staan.'

Golm laat de knaap los. Deze valt onmiddellijk naar voren. Wordt door Golm opgevangen.

'Nee, dus. Let op, ik ga achter je staan.'

Terwijl hij de jongen stevig vasthoudt, schuifelt Golm voetje voor voetje naar de achterkant. Dan pakt hij de jongen onder zijn oksels en trekt hem tegen zich aan. Hij tilt hem een klein stukje van de grond en laat hem weer op zijn voeten terugkomen. Optillen en weer terugzetten, optillen en weer terugzetten.

'Je moet voelen dat je voeten hebt.'

Optillen en weer terugzetten. Optillen en weer terugzetten.

'Voel je wel?'

Weer opnieuw ... en opnieuw ... opnieuw ...

Met eindeloos geduld herhaalt Golm deze handeling. Na een kwartier is hij bekaf en de jongen niet minder.

'Zo, dat is het even voor vandaag. Morgen gaan we verder. Nu eerst eten.'

Golm, die nog steeds achter de jongen staat, zet zijn linkervoet tegen de linkerhak van de knaap en duwt deze naar voren. Dan doet hij hetzelfde met zijn rechtervoet. Links, rechts, links, rechts. Pasje voor pasje komen ze vooruit.

'Over een paar dagen kun je zelf lopen, dan hoef ik je niet meer te helpen.'

Samen met zijn vrouw Wannie, zet hij de jongen op een stoel aan tafel. Hij zit kaarsrecht, staart uitdrukkelingsloos voor zich uit. Reageert nergens op.

Wannie schept op. Houten borden, houten lepels. Stampapot van aardappelen, wortels en uien.

'Zo,' zegt Golm, 'eten.'

De knaap reageert nog altijd niet. Kijkt wezenloos voor zich uit.

'Ik denk dat hij nog nooit aan een tafel heeft gezeten.'

'Het enige dat ik hem tot nu toe heb zien eten is brood.'

'Misschien moet je het voordoen, Golm.'

'Goed idee,' vindt Golm. Hij haalt zijn lepel door de stampapot. Dan brengt hij hem naar zijn mond en eet.

'Nu jij.'

Geen enkele reactie.

'Hij weet niet hoe het moet,' denkt Wannie.

Dan pakt Golm de lepel van de jongen, neemt een schep stampapot en brengt hem naar de mond van de knaap. Deze houdt zijn lippen stijf op elkaar.

'Mond open.'

Hij duwt met de lepel tegen de lippen van de jongen. Dan gaat langzaam zijn mond open en schuift Golm de lepel naar binnen. Vrijwel onmiddellijk daarop trekt de knaap een vies gezicht en spuugt het eten over tafel.

'Geef hem maar brood,' stelt Wannie voor, terwijl ze met een doek de smurrie wegveegt. 'Dat eet hij wel.'

Ze heeft gelijk.

'Ik denk dat hij nooit iets anders heeft gegeten,' zegt Golm. 'Alleen maar brood.'

'Hoe heet hij eigenlijk?'

'Dat weet niemand en daarom heb ik hem Kasmó genoemd.'

'Hier, Kasmó.' Wannie zet een kruik water voor hem neer.

Plotseling pakt hij haar pols. Met kracht en houdt stevig vast.

'Moeder.'

Opeens is er doodse stilte. Beiden kijken de jongen met verbazing aan. Dan kijken ze naar elkaar, Golm en Wannie, en weer terug naar de jongen. Wannie is de eerste die haar stem weer hervindt.

'Heb jij ... heb jij hem dat woord geleerd, Golm?'

'Nee. Nee, ik heb hem dat woord niet geleerd.'

De knaap heeft inmiddels de pols van Wannie losgelaten.

'Waar heb je dat woord vandaan, Kasmó?'

Stoïcijns blijft deze voor zich uit staren.

'Zeg dat nog eens,' zegt Wannie.

Blijft in dezelfde houding zitten, geen enkele reactie.

'Kom, zeg dat nog eens,' dringt Golm aan, terwijl hij de jongen bij zijn schouder heen en weer schudt.

Deze blijft zwijgen, pakt de waterkruik en drinkt hem in één teug leeg.

'Zou hij zijn moeder hebben gekend?' wil Wannie weten.

'Hoe moet ik dat weten.'

'Je hebt gelijk, dat weten we ook niet.'

Samen kijken ze naar de jongen.

Golm zegt: 'Ik ben hier wel van geschrokken.'

'Ik niet minder.' Ze pakt de lege kruik en zet hem in de afwasteil.

'Wat ben je met hem van plan?'

'Ik ga een mens van hem maken. En geloof me, hij is bijdehand genoeg. Dat gaat me lukken. Ik ga hem woorden en zinnen leren.'

Daarop pakt hij de hand van de jongen. Knijpt erin en zegt: 'Hand ... hand.'

De jongen kijkt hem aan. Dan: 'Hand.'

'Zo moet dat dus. Niet teveel in een keer, maar langzaam opbouwen. Maar als eerste leer ik hem fatsoenlijk lopen. Ja, hè?' wendt hij zich naar de jongen. 'Ik leer je lopen.'

'Lopen.'

'Wat zei ik. Hartstikke bijdehand.'

EEN MAN, EEN WOORD

De late zomerzon weerkaatst in het water van de vaart. Glijdt over het land, de akkers, de velden. Brandt niet meer zo heftig als een paar weken geleden. Toch hangt de warmte nog in de smalle stegen, tussen de huizen, in het vermolmde hout van de sponningen, onder de dakpannen en het riet. Is zo snel niet verdreven. Nog is het land droog. Diepe kloven in de aarde. De grond is hard en als je een kluit in je handen neemt verbrijzelt het tot mul zand.

Wachten op de herfst, wachten op regen. Zal nog even duren. De najaarstrek is begonnen. Ganzen, spreeuwen, tuinfluiters. De massale uittocht laat nog even op zich wachten. De kerkklok van Maredijk, zwaar en log, slaat gaten in de beklemmende stilte. Knotwilgen, voorover gebogen als oude mannen. In de holtes van hun stammen huizen steenuil, muis en marter. Wortels die zich diep in de oever krampen. Daar waar pad en salamander leven. Men zegt dat wanneer de wilgen geknot zijn, 's nachts heksen en kruidenvrouwen uit het duister tevoorschijn komen. Als schimmen, witte wieven, spookgestalten. Verzamelen zich rond de oude bomen. Dansen hun macabere dans. Zingen hun angstaanjagende liederen.

Binden van de twijgen hun bezems en manden. Verdwijnen als de nacht plaatsmaakt voor de dageraad. Lossen op in de nevelen van de nieuwe dag.

Bruinachtige rietpluimen, koninginnekruid met oudroze bloempjes, de grote lisdodde met zijn typische bruine sigaar aan het uiteinde. Kraaien cirkelen boven het weiland.

Tegen het blauw van de hemel zweeft de havik.

Op de brug over de vaart staan de mannen. Zoals zo vaak. Geliefde plek. Onderarmen op de houten leuning. Kijken uit over het water, over het land. Zien wat ze altijd zien. Koeien, schapen, de molen, de kerk aan de einder. Eenden vliegen luid snaterend over. Verdwijnen uit het zicht. Dan is het weer stil. Luisteren naar die stilte. Luisteren naar niets.

Een steentje op de leuning. Golm tikt er met zijn vinger tegenaan. Valt naar beneden. Klein kringetje. Nog meer kringetjes. Worden steeds groter. Lossen op in het stilstaande water van de vaart. Insecten buitelen over elkaar. Libellen, waterjuffers, muggenlarven, staalblauwe schrijvertjes.

'De mens heeft een zondebok nodig.'

De beide anderen, Kaljo en Hurre, kijken elkaar aan. Kijken dan weer naar het land, de einder, de oude bomen in de verte. Denken na over hetgeen Golm zojuist heeft gezegd. Zwijgen. Wachten tot er meer komt. Komt niet meer. Ook Golm zwijgt.

De eenden komen terug. Strijken neer aan de oever. Laten zich soepel in het water glijden.

Kaljo vraagt: 'Dominee?'

'Mensen willen overal een verklaring voor hebben,' antwoordt Golm, 'en als die er niet is dan zoeken ze een stok om mee te slaan.'

'De jongen,' zegt Kaljo.

'Dominee jaagt de mensen al jarenlang de stuipen op het lijf met hel en verdoemenis.'

'En met de duivel,' vindt Hurre.

'Ja, die heeft hij voor in zijn mond,' is Kaljo van mening. 'Bij elke preek komt hij opdagen.'

'Wil je de mensen in de kerk houden, moet je ze bang maken,' antwoordt Golm. 'Bange mensen komen naar Gods huis.'

'Jij gelooft niet in de duivel, Golm?' wil Hurre weten.

'Ik weet niet eens of ik wel in God geloof.'

'Ook ik heb vaak mijn twijfels,' zegt Kaljo. 'Ja, dat heb ik.'

'De jongen uit de heuvel was voor dominee aanleiding om ons het kwaad nog maar eens even flink onder de neus te wrijven.'

Kaljo zegt: 'De dood van Gasse, de dooie koeien van Fledde en die zieke kinderen.'

'Krek, zo is het,' geeft Golm hem gelijk. 'Dus was de jongen de stok waarmee werd geslagen.'

'Eerst wel bezeten, dan opeens niet meer.'

'Heeft mij ook verbaasd, Hurre,' merkt Kaljo op. 'Ja, heel erg verbaasd zelfs.'

'Blijft de vraag waarom dominee omsloeg als een blad aan de boom,' vraagt Hurre zich af.

'En burgemeester? Waarom heeft hij niet ingegrepen toen wij de jongen weer naar het dorp hebben gehaald?' wil Kaljo weten.

'Waarom niet?'

De beide mannen kijken naar Golm. Deze staart naar beneden, naar de vaart onder hem.

'Een man een man, een woord een woord,' zegt hij na enkele ogenblikken en spuugt in het water. Weer kringetjes die alsmaar groter worden.

'Leg uit, Golm.'

'Ik heb een gesprek gehad met burgemeester, dominee en veldwachter.'

'Die indruk kregen wij al,' zegt Kaljo.

'Ik heb toen gezegd dat de inhoud van het gesprek onder ons zou blijven. En daar houd ik mij aan.'

Weer zwijgen. Kijken over het land. Kijken naar de eenden. Die steken hun kop onder het wateroppervlak. Als willen ze niet horen wat de mannen hoog boven hen te bespreken hebben.

'Dat siert je, Golm,' vindt Hurre.

Kaljo knikt instemmend. Ook hij waardeert de houding van Golm. Geheimen bewaren is niet iedereen gegeven.

Hurre zegt: 'Eerst was hij idioot, toen bezeten. Opeens was hij weg en nu is hij er weer en ook de duivel is verdwenen. Daar wordt een mens toch geen wijs meer uit?'

'Laten we het er maar op houden dat Gods wegen ondoor-grondelijk zijn,' vindt Kaljo.

'En de wegen van dominee een doolhof,' antwoordt Golm. 'Een doolhof waarin hij vandaag of morgen hopeloos zal verdwalen.'

ALLES WEER BIJ HET OUDE

Bij het scheiden van de zomer waren de gemoederen weer bedaard en nu is morgen weer net zo voorspelbaar als de dag van vandaag of gisteren en hangt de doodsheid als vanouds als een grauwe nevel in de straten en steegjes. Het dorp is weer het dorp dat het eens was: gelijk een voortkabbelende beek. Geen pieken, geen dalen. Niets nieuws onder de zon.

De heuvel ligt er verlaten bij en de ijzeren hekken hangen als vermoeide, oude mannen tegen elkaar aan of zijn omgevallen.

Af en toe durft zelfs een enkeling naderbij te komen, om met eigen ogen te aanschouwen dat er inderdaad geen soldaten meer patrouilleren, er niet meer wordt geschoten en ook de honden verdwenen zijn.

De jongen woont bij Golm en niemand die vraagt wat zich achter zijn voordeur afspeelt.

Hij, Hurre en Kaljo staan als vanouds op de houten brug over de vaart. Staren in het water, turen naar de einder, de wolkenloze hemel, de kerk van Maredijk en zwijgen.

Alles is weer bij het oude en dat is een rustgevend gevoel.

BULDERENDE STORMEN

De herfst daalt met geweld over het land, met bulderende stormen die de loszittende dakpannen op de schamele woningen omhoog tillen, laten klepperen en angst inboezemen bij de kleintjes, wanneer die 's avonds, gelegen op hun stromatrassen, in het donker staren.

De wind giert door de smalle straten en stegen, door de verrotte sponningen van de huizen, door de kieren bij de deuren, de scheuren in de muren, de portieken.

Regen striemt als zweepslagen tegen de ruiten. Gutst door de straten die in modderpoelen veranderen.

De bomen op het kleine pleintje, het pleintje waar eens de jongen vastgebonden op een kar lag, hebben het zwaar te verduren. In één nacht hebben ze nagenoeg al hun bladeren verloren. Als in een draaikolk wervelen ze in gele, bruine en rode kleuren over de keien.

De deuren van de smederij klappen onophoudelijk tegen de muren van het pand, maar Hurre maalt er niet om en zolang er niemand komt klagen laat hij het begaan.

Over de velden raast de herfststorm zonder genade. Grauwe wolken trekken over. Regen hangt als een grijze sluier over de akkers en weilanden en onttrekt zelfs de kerk van Maredijk aan het zicht. De

knotwilgen aan de vaart buigen en kreunen onder het geweld van de wind. Krom getrokken door de elementen, weerloos onder een loodgrijs, dreigend wolkendek. Het riet aan de oever verkleurt reeds, goudgeel en bruin en de lange, slanke zilvergrijze pluimen zwiepen heen en weer, soms bijna tot tegen het wateroppervlak. Vogels buitelen door de grauwe lucht, hebben moeite koers te houden. Sommigen klieven recht tegen de wind in, koppig en moedig alsof ze de elementen willen tarten. Boerenwaluwen schieten laag over het land, daar waar de storm minder bijt. Verzamelen zich en maken zich op voor de grote najaarstrek.

Doch in het geweld van regen en wind schuilt, tussen de nevels door, de ongrijpbare schoonheid van de natuur, zoals al eeuwen en eeuwenlang.

NIEUWE BEWONERS

Toen de storm enigszins was gaan liggen en de regen was opgehouden, werd op de brink, bij het grote huis, tegenover de pastorie, daar waar de linden staan, huisraad naar binnen gedragen. Mannen waren gekomen. Met drie platte wagens, voortgetrokken door paarden.

De dieren, nog dampend van de reis, schudden hun natte manen en stampvoetten ongeduldig op de keien. Forse Brabantse trekpaarden, gewend om lange afstanden te lopen met zware ladingen achter zich. Hun flanken trilden nog na van de inspanning, hun bruin-rossige vachten glommen dof van het natte zand en de opgedroogde modder.

Onder dekens stonden en lagen de bezittingen van de nieuwe eigenaar. Tapijten, meubels, kasten en allemaal van de fijnste kwaliteit. Boeken en schilderijen. Nog meer boeken, nog meer schilderijen. De dekens werden opgevouwen op de platte karren gelegd en de mannen begonnen alles naar binnen te dragen. Sterke kerels waren het. Moeiteloos sjouwden ze af en aan. Loodzware kasten. Tafels, stoelen, bureau. Dikke tapijten. Schilderijen in vergulde lijsten, dozen vol met boeken.

Het huis had al enige tijd leeggestaan. Kijkers waren er geweest. Mensen uit het naburige Heeswoude. Ze waren door het pand gelopen. Hun voetstappen galmden door de lege kamers. Ze hadden goedkeurend geknikt, geklopt op wanden, ramen geopend, weer gesloten en waren vervolgens vertrokken. Niemand die ze ooit terugzag.

Na een paar weken opnieuw belangstellenden. Nu anderen dan de eerste keer.

De mannen op de brug hadden ze aan zien komen. Stofwolken aan de horizon. In het grijs doemde een sjees op.

'Ik heb gehoord dat er iemand naar het huis op de brink komt kijken,' zei Golm.

'Dat zullen ze zijn,' was Kaljo van mening en wees met zijn vinger naar het opwaaiende stof aan de einder.

'Ja,' antwoordde Hurre, terwijl hij zijn ogen een weinig dichtkneep, 'je zou wel eens gelijk kunnen hebben, Kaljo.'

Een sjees, getrokken door één enkel paard. Kwam steeds dichterbij. Een eenspan, twee mensen, een man en een vrouw.

Enkele dorpsbewoners hadden gezien hoe de wagen voor het grote huis was gestopt, de man en de vrouw uitstapten en door de imposante groene deur naar binnen waren gegaan.

Daags daarna draait in de winkel van vrouw Kraal het roddelcircuit op volle toeren. Niemand weet het zeker, maar een mening hebben ze allemaal, de dorpsvrouwen die de hoofden bij elkaar steken en zeggen dat het een voorname heer was die het huis had bekeken.

'Moet bijna een geleerde zijn,' denkt Morrie. 'Hoe hij eruit zag. Lange jas, hoge hoed en een rijk versierde wandelstok.'

'Zo ziet een gewone burgerman er niet uit,' vindt Caantje.

'En niet zo maar een wandelstok. Nee, een stok met een zilveren knop.'

'Zo'n huis kan niet iedereen betalen,' is Troelie van mening. 'Je moet goed in de slappe was zitten.'

'Hij schijnt het huis te hebben gekocht,' weet vrouw Kraal te vertellen, terwijl ze meel afweegt en in papieren zakjes schept.

Hier kijken de vrouwen van op. Dit wisten ze nog niet.

'Gekocht, vrouw Kraal?' wil Troelie weten.

'Een hoogleraar uit de stad.'

'Wat zei ik? Een geleerde,' zegt Morrie.

'En filosoof,' vult vrouw Kraal aan.

'Een hele mond vol,' vindt Caantje.

'Wat zoekt zo'n man in een gat als dit?'

'Rust misschien,' denkt vrouw Kraal.

'Zou kunnen,' zegt Morrie. 'Hier gebeurt nooit wat.'

Caantje: 'Behalve een jongen op een kar.'

'En de jaarmarkt. Vergeet de jaarmarkt niet.'

'Daar hoef je niet voor op het dorp te komen wonen.'

'We zullen het zien,' zegt vrouw Kraal.

Als een lopend vuurtje gonst het door het dorp. De mannen in de kroeg, de vrouwen in de winkel van vrouw Kraal en de mannen op de brug over de vaart. Allemaal weten ze het: het grote huis is verkocht. Aan een hoogleraar, wat in hemelsnaam dat ook moge zijn.

Nu is de storm gaan liggen en sjuwen sterke kerels alles naar binnen wat op de karren staat en ligt. Tot er niets meer te sjuwen valt. Dan nemen de mannen plaats op de bok en langzaam verdwijnen ze met de paarden en de wagens in het stof aan de einder.

~

Het huis is bewoond, eindelijk weer bewoond. Twee weken nadat de mannen de huisraad naar binnen hebben gedragen, betrekken de hoogleraar professor Duijmbeek en diens huishoudster Hieme hun nieuwe onderkomen.

Bedachtzaam loopt de nieuwe eigenaar van kamer naar kamer. De oude vloer kraakt onder zijn schoenen.

Donkere meubels, zware gordijnen in diepe kleuren en kasten vol boeken. Schilderijen aan de wanden. Geur van stof en oud hout. Hoge plafonds en ruime vertrekken.

In de hal zwart-witte marmeren tegels. Een donkere lambrisering van gepolijst eikenhout langs de wanden, die zijn bekleed met bordeauxrode damastbehang. Een rijkelijk gesneden mahoniehouten kapstok. Hoge hoeden, mantels, wandelstokken. Een vergulde spiegel. Een kristallen kroonluchter aan het plafond. Het ruikt er naar boenwas, gemengd met een vleugje vochtigheid van de buitenlucht.

Een brede trap met een donkerrode loper naar de bovenverdieping. Even legt de man zijn hand op de bruine leuning, dan loopt hij verder.

In een van de kamers een zwaar, eikenhouten bureau. Papieren, boeken, marmeren presse-papier, inktpot met daarin ganzenveren. Een hoge leren stoel, armleuningen en een ietwat doorgezakte zitting. Boekenkasten tegen de wanden.

Voor een van de hoge ramen blijft hij staan en werpt een blik op de binnentuin, waar het onkruid welig tiert. Verwilderde rozenstruiken verdringen elkaar, hun dorre takken vol stekels. De oude appelboom buigt zwaar onder de laatste, schrale vruchten, hun bladeren rood en goudkleurig. Spinrag hangt tussen de takken, druppels dauw

glinsteren als kleine juwelen. Een merel fladdert op uit het natte gras, terwijl een roodbruine kat behoedzaam tussen slakken en gevallen eikels sluipt. Een roestige kruiwagen ligt half verscholen achter een hoop afgevallen bladeren, en een stenen put, begroeid met mos, staat als een stille getuige in het hart van de tuin. De geur van vochtige aarde en rottend blad mengt zich met het scherpe aroma van wilde kruiden, die hier en daar tussen de verwaarloosde begroeiing verschijnen.

Veel werk, denkt de man, heel veel werk. Als hij een raam opent vliegen kraaien verschrikt op en verdwijnen achter de daken van de huizen.

Intussen pakt Hieme zwijgend de laatste dozen uit. Serviesgoed, schoteltje na schoteltje, glas na glas. Borden en schalen in de hoge kast. Behoedzaam en voorzichtig.

Het huis is weer bewoond, eindelijk weer bewoond.

Buiten slaat de wind tegen de houten luiken. Boven de daken pakken donkere wolken zich samen. Geur van regen hangt in de lucht. Onweer misschien.

'Ik zeg u, het is een waanzin, je reinste waanzin.'

'Ik weet het, Hieme, ik weet het.'

'Wat haalt u zich allemaal op de hals?'

'Dat kan ik nu nog niet voorspellen.'

'Maar waarom begint u er dan aan?'

'Weet je, Hieme, soms moet je risico's nemen in je leven, ook al lijken ze op het eerste gezicht waanzinnig. Later zal dan blijken of je de goede keuzes hebt gemaakt.'

'U weet dat er geruchten de ronde doen dat ...'

'Ach ja, geruchten,' onderbreekt de professor zijn huishoudster. 'Je weet hoe snel het gaat met geruchten. Iemand zegt een woord, een

ander maakt er een zin van en voordat je het weet is het gerucht geboren.'

'Waar rook is, is meestal ook vuur, professor.'

De man glimlacht flauwtjes. Dan staat hij op. Bij de deur draait hij zich om.

'We zullen zien, Hieme, laten we het afwachten.'

EEN TELG UIT EEN ADELLIJK GESLACHT

De regen kwam, het onweer ook. De hemel kleurde loodgrijs, maar als je goed keek, een bonte pracht. Hollandse meesters konden dat: kijken naar de grijze lucht en die in kleuren weergeven. De kastanjabomen voor het huis van burgemeester lieten hun vruchten vallen. Sommige nog in hun groene stekelige huls, andere als bruine glimmende balletjes. In de verte rommelde het, bliksem aan de grauwe hemel. Onweer was nog ver weg, zou spoedig naderbij komen.

De nieuwe bewoner van het huis tegenover de pastorie schudt zijn cape uit, die met kleine, zilveren druppels is bedekt. Spatten uiteen op de stoep.

In de gang achter de grote bruine deur zijn voetstappen te horen. Na enkele ogenblikken staat burgemeester groot en imposant in de deuropening. Hij gebaart de man naar binnen te komen en hem te volgen. Samen in de grote kamer aan de achterkant van het huis. De regen slaat met geweld tegen de ruiten. Druppels glijden langzaam naar beneden, als trage tranen en vormen kleine plasjes

op de vensterbank. In de verte is het gerommel te horen van het nu snel naderbij komende onweer.

Er worden beleefdheden uitgewisseld en burgemeester wil weten of de professor zich al enigszins thuis voelt in het dorp.

'Meer dan dat,' antwoordt deze.

'Een hele overgang van de grote stad naar een gehucht als dit.'

'Ik heb er lang genoeg gewoond en gewerkt. Nu ik niet meer werkzaam ben, is dit dorp en de omgeving een weldaad.'

'Hier gebeurt maar bitter weinig.'

'Alleen een jongen op een kar.'

'Alleen een jongen op een kar,' antwoordt burgemeester. 'Er was even flinke onrust in het dorp, maar de storm is uiteindelijk gaan liggen.'

'Ik heb gehoord dat de jongeman bij een van de dorpingen woont. Klopt dat?'

'Ja, bij Golm.'

'Hoe is het met hem? Met de jongen bedoel ik.'

'Ik ga af en toe kijken. Het schiet allemaal niet op. Hij is nog net zo verwilderd als toen wij hem vonden. Hij durft geen stap op straat te zetten en als er iemand op bezoek komt, zoals ik bijvoorbeeld, verstopt hij zich. Onlangs heeft Golm hem mee naar buiten genomen. Onmiddellijk begon hij te gillen en te krijsen en wist niet hoe snel hij rechtsomkeert moest maken.'

'Zijn verblijf bij Golm werkt dus niet in zijn voordeel.'

'Golm doet zijn best, maar weet eigenlijk geen raad met hem.'

'De hele geschiedenis met deze jongen heeft zelfs de stad bereikt en de universiteit waar ik doceerde. Het heeft mijn belangstelling gewekt.'

'Het is een vreemde zaak,' zegt burgemeester, 'een heel vreemde zaak. Hij komt uit de heuvel, zover is duidelijk. Wie hem daar ooit naartoe heeft gebracht en waarom is ons niet bekend. Ook weten we

niet wie hem op die kar heeft gelegd en op het pleintje heeft neergezet. Hij kon lopen noch praten toen we hem vonden.'

'En nu?'

'Hij kan, dankzij de inzet van Golm, inmiddels lopen, zij het moeizaam, stram en houterig. Praten doet hij ook, al is het beperkt. Hij kan zich enigszins verstaanbaar maken, maar een echt gesprek is niet mogelijk.'

Burgemeester leunt achterover, vouwt zijn handen op zijn buik.

'Maar vertel, wat is het doel van uw bezoek?'

'Maar natuurlijk, neemt u mij niet kwalijk. Zoals u weet was ik hoogleraar aan de universiteit. Ik doceerde klassieke talen en geschiedenis. Tevens ben ik filosoof en in die hoedanigheid heb ik mij verdiept in het gedrag van mensen. Zoals ik u al zei had ik op de universiteit van de jongen gehoord. Ik begon me voor hem te interesseren en vroeg me af wat er in hem omgaat, hoe hij denkt, hoe hij voelt.'

'Eigenlijk willen we dat allemaal wel weten.'

'Ondanks de goede bedoelingen van Golm, komt hij, als ik uw verhaal zo hoor, niet veel verder en blijft hij een wildeman.'

'Daar komt het wel op neer.'

Duijmbeek legt zijn onderarmen op tafel en vouwt zijn handen.

'Ik wil u een voorstel doen.'

'En dat is, professor?'

'De jongen komt bij mij wonen.'

Hier moet de burgervader even slikken. Dit had hij allerminst verwacht. Hij staart uit het raam. Het onweer komt steeds dichterbij en aan de loodgrijze hemel zijn de eerste lichtflitsen boven de daken van het dorp te zien.

'U wilt de jongen in huis nemen?'

'Ik heb tijd en ik heb ruimte. Hij krijgt een eigen kamer en ik zal mij intensief met hem bezig gaan houden.'

'Kunt u dat wat nader toelichten?'

'Ik begrijp dat de jongen het gedrag vertoont van een klein kind. Ik wil hem lesgeven, hem leren praten, schrijven en zijn doen en laten bestuderen. Bovendien wil ik weten wat zijn achtergrond is en wie hem naar dit dorp heeft gebracht.'

'Ik ben bang dat u zich in een wespennest begeeft, professor.'

'Hoe bedoelt u?'

'Een paar weken nadat de jongen hier op het pleintje was neergezet, kwamen twee mannen op bezoek. Voornamen waren het. Ze wilden informatie over de jongen, maar mijn vragen weigerden ze te beantwoorden.'

'U weet niet wie die heren waren?'

'Geen idee, ook dat weigerden ze te zeggen. Dat ze door hogerhand waren gestuurd was duidelijk. Ze raadden me dringend aan om hun bezoek te verzwijgen en de hele zaak te vergeten.'

'Was dat in de periode dat de jongen rondtrok met het reizend rariteitenkabinet?'

Burgemeester verbaast zich dat de man tegenover hem dat ook al weet. De wereld is kleiner dan hij altijd voor mogelijk heeft gehouden.

'Ja, dat was tijdens die periode. Maar waarom interesseert u zich speciaal voor deze jongeman?'

'U weet misschien dat er geruchten de ronde doen.'

'In een dorp als dit doen voortdurend geruchten de ronde, professor. Ik lig daar eerlijk gezegd niet wakker van.'

'Die beide heren zijn niet voor niets hier geweest, dunkt mij.'

'Nogmaals: geen idee wat ze kwamen doen. Ik heb ze overigens nooit meer teruggezien. Maar wat wordt er zoal verteld?'

'Men fluistert dat de jongen een telg is uit een adellijk geslacht.'

'Een telg uit een adellijk geslacht?' Burgemeester kan zijn verbazing nauwelijks verbergen.

'Dat wordt beweerd.'

Hier moet de burgervader hartelijk om lachen.

'Wacht maar tot u hem hebt gezien, professor.'

'Er wordt zelfs beweerd,' vervolgt deze, 'al is dat uiteraard slechts een gerucht, dat hij zou afstammen van ons vorstenhuis.'

Buiten barst het onweer in alle hevigheid los.

DE WINTER

Een ijle nevel kruipt in de vroege ochtend als een grijze deken over de akkers, blijft hangen in de straten en steegjes en kondigt de eerste tekenen van de winter aan. De lucht is scherp en zuiver als pas geslepen kristal en in de koude lijkt elk geluid verder te dragen. De hemel kleurt helder in rode, gele en roze tinten. Rook stijgt traag uit de schoorstenen loodrecht omhoog en bij veel huizen zijn de luiken gesloten tegen de opkomende kou. Kraaien vliegen over. Het klapwieken van hun vleugels verbreekt meedogenloos de serene stilte. In de verte blaft een hond. De torenklok slaat.

In de winkel van vrouw Kraal geurt het naar versgebakken brood, specerijen en wollen mantels van de vrouwen die bij elkaar staan en de laatste nieuwtjes uitwisselen. Terwijl vrouw Kraal de bonen afweegt, die Morrie bij haar heeft besteld, gaat haar man op pad: horen en brengen. Horen wat de klant wil hebben en vanmiddag dan brengen. Zijn hoofd diep in de kraag van zijn jas, zijn handen wrijvend tegen de kou. Bij elke ademhaling een witte pluim, die verdwijnt in het niets. Maakt plaats voor een nieuwe ... en wéér een nieuwe.

De kastelein veegt de vloer aan en legt een nieuwe voorraad houtblokken naast de kachel. Vanmorgen heeft hij een nieuwe fust bier uit de kelder gehaald. Met een hamer slaat hij de spie uit het vat en sluit het aan op de tap.

In de stallen wordt het vee verzorgd. Mest wordt opgeslagen op de mestvaalt om in het voorjaar over het land te worden uitgereden. Kleine reparaties worden uitgevoerd: de kapotte voerbak wordt hersteld, bot gereedschap geslepen, de scheefgezakte staldeur opnieuw in de scharnieren gehangen.

In de smidse, waar het geluid van de hamer op het zware aambeeld klinkt, ligt het gereedschap dat de boeren hebben gebracht en dat gerepareerd dient te worden. Vrouwen stoppen en herstellen kleding, zitten achter het weefgetouw, breien sokken, verzorgen het huis en kinderen. Gooien nieuwe blokken hout in de kachel.

Langzaam, bijna schoorvoetend, komt dan de eerste sneeuw en bedekt alles wat staat en ligt met een witte laag. Daken, bomen, struiken, de handkar op het pleintje, de stenen put op het erf, het ijzeren hek.

Zo glijdt de winter bijna geruisloos het dorp binnen.

~

Het is in deze winter, dat op een stille ochtend, terwijl de sneeuw in vlokken neerdaalt op het land, drie mannen op weg zijn naar het huis van Golm en Wannie: burgemeester, veldwachter en professor Duijmbeek. Diep verscholen in de kragen van hun jassen, zich beschermend tegen de snijdende noordwester wind. Behoedzaam, om niet uit te glijden, zetten ze hun stappen in de versgevalen sneeuw die kraakt onder hun schoenen. De kale takken van de bomen gaan gebukt onder het gewicht van het winterse geweld.

Voor een van de huizen klappert een houten, bijna vermolmd hek op het ritme van de wind. Een dof, regelmatig geluid dat echoot door de stilte van de ochtend. Zwijgend lopen de mannen op hun doel af, dat als een silhouet in de verte opduikt. Enigszins scheefgezakt, met uit de schoorsteen een rookpluim die traag oplost in de nevel.

Aangekomen bij het huis slaan ze de sneeuw van hun hoeden en capes. Veldwachter loopt als eerste door het ijzeren hek dat scheef in zijn scharnieren hangt. De beide andere mannen volgen. Na een korte klop zijn enkele ogenblikken later voetstappen op de houten planken achter de deur te horen.

'Kom snel binnen,' zegt Wannie, 'dan blijft de kou buiten.'

Op de stoep stampen de mannen de sneeuw van hun schoenen en lopen achter de echtgenote van Golm aan naar de kamer. Deze zit aan tafel, met naast zich de jongen.

Wanneer hij de drie mannen ziet, springt hij verschrikt overeind en wil de kamer ontvluchten.

Golm grijpt hem bij zijn arm en trekt hem weer op de stoel.

'Blijf maar rustig zitten, er gebeurt helemaal niets.'

Dan pakt de jongen de hand van Golm en hoewel hij hevig beeft, lijkt hij langzaam tot rust te komen.

Schaars daglicht schijnt door de kleine, beslagen vensters, waar ijzige sneeuwvlokken tegenaan blijven plakken en langzaam smelten tot glinsterende druppels die langs het glas omlaag kruipen. De olielamp op de tafel werpt grillige schaduwen tegen de wanden.

'Burgemeester heeft gevraagd of ik mee wilde gaan,' zegt veldwachter. 'Je weet nooit hoe hij zal reageren.'

'Hij doet geen vlieg kwaad,' antwoordt Golm.

Professor Duijmbeek pakt een houten stoel met een rieten zitting en gaat tegenover de jongen zitten. Ellebogen op tafel, zijn handen gevouwen onder zijn kin, kijkt hij de knaap langdurig aan. Deze blijft strak voor zich uit staren. Geen enkele uitdrukking op zijn gezicht.

'Hij is wat overdonderd door jullie bezoek,' zegt Golm. 'Een tikje uit zijn doen van zoveel mensen.'

'Begrijp ik,' antwoordt Duijmbeek, 'begrijp ik heel goed.'

'Heb je hem verteld wat er gaat gebeuren, Golm?' vraagt burgemeester.

'Dat heb ik.'

'Begreep hij dat?'

'Geen idee. Hij kan nauwelijks praten en ik weet niet wat hij wel en niet snapt.'

Veldwachter vraagt: 'Hij is niet agressief?'

'Ik zei al dat hij nog geen vlieg kwaad doet.'

'Niet dat de professor problemen krijgt, dat zouden we niet willen natuurlijk.'

'Ik kan niet in de toekomst kijken,' antwoordt Golm. 'Maar ik voorzie geen moeilijkheden.'

'Wat kunt u over hem vertellen?' vraagt Duijmbeek.

'Toen ik hem bij dat circus heb weggehaald was hij totaal verwilderd. Hij zat opgesloten in een kooi en werd behandeld als een beest.'

'En hij bood geen weerstand toen u hem meenam?'

'De jongen niet,' lacht Golm, 'de baas van het reizend gezelschap des te meer.' Met zijn kin wijst hij naar de knaap naast hem. 'De arme sloeber heeft de eerste dagen wezenloos in het stro gelegen. Ik had me echter voorgenomen om een mens van hem te maken.'

'Een nobel streven,' vindt Duijmbeek.

'Allereerst wilde ik hem leren lopen.'

'En, is dat gelukt?'

'Hij kan lopen, maar vraag niet hoe. Het is houterig en het lijkt alsof alle spieren vastzitten.'

'Toen we hem vonden kon hij niet eens staan,' merkt burgemeester op.

Veldwachter zegt: 'Hij heeft dus vorderingen gemaakt.'

'En praten?' wil Duijmbeek weten. 'Hoe is het daarmee?'

'Nauwelijks, zoals ik al zei. Een paar woorden.'

'En hoe gedraagt hij zich verder?'

'Hij is overal bang voor. Ik moet hem regelmatig zoeken omdat hij zich weer eens ergens heeft verstopt. Totaal verschrikt vind ik hem dan, terwijl hij beeft over zijn hele lichaam.'

'Wat doet u in zo'n geval?' wil Duijmbeek weten.

'Ik doe niets, mijn vrouw regelt dat.'

'Ik ga dan naar hem toe,' zegt Wannie. 'Heel voorzichtig. Ik kniel dan bij hem neer en praat heel zachtjes tegen hem.'

'Helpt dat?'

'Ja, in de meeste gevallen wel. Soms ook begint hij hartverscheurend te huilen en dan laat ik hem even alleen. Als hij enigszins bedaard is, ga ik opnieuw naar hem toe.'

Golm staat op, wenkt Duijmbeek mee te gaan naar de hoek van de kamer. 'Een paar dagen geleden pakte hij plotseling de pols van mijn vrouw en zei: "moeder."

Duijmbeek kijkt Golm ongelovig aan, dan naar de jongen en weer terug naar Golm.

'Hij zei moeder?'

'Terwijl ik hem dat woord niet had geleerd.'

'En u heeft het goed verstaan?'

'Ja, mijn vrouw en ik, allebei.'

'Ik ben professor Duijmbeek,' zegt hij als hij weer tegenover de jongen gaat zitten, 'en meneer Golm heeft je al verteld wat de bedoeling is. Ja, toch?'

De knaap kijkt de man tegenover hem strak aan. Verder geen enkele reactie.

'Ik ga je meenemen naar mijn huis. Daar krijg je een eigen kamer en dan zal ik je lesgeven. Ik zal je leren praten en schrijven. Sociale vaardigheden zal ik je ook bijbrengen.'

De jongen blijft maar voor zich uit staren.

'Volgens mij begrijpt hij er geen steek van,' zegt Wannie.

Golm legt zijn hand op de arm van de jongen.

'Je gaat met de professor mee. Jij,' en prikt met zijn vinger tegen de borst van de jongen, 'mee met de professor,' en wijst vervolgens naar Duijmbeek. 'Gesnopen?'

'Mee.'

'Ja, goed zo, mee dus, met de professor.' Voor de duidelijkheid wijst Golm nog maar een keer naar Duijmbeek.

'Je zult het heel erg naar je zin hebben bij Hieme en mij.'

'In overleg met de schepenen heb ik besloten de jongen op te nemen in ons dorp,' zegt burgemeester.

'Opnemen in ons dorp?' herhaalt veldwachter verbaasd. 'Daar is mij niets van bekend.'

'Dat klopt. Dat besluit is gisteravond gevallen.'

'En hoe moet ik mij dat voorstellen?'

'Voor de wet blijft hij een vondeling. Maar wij schrijven hem in in de Burgerlijke Stand.'

'Kan dat zo maar?'

'Ja, Tame, dat kan. Professor Duijmbeek is bereid te worden benoemd als voogd.'

Niets zo veranderlijk als de mens, denkt Golm. Eerst willen ze hem het dorp uit hebben en verkopen ze hem aan een louche directeur van een rariteitenkabinet en nu wordt hij opgenomen als lid van de gemeenschap.

'De jongen zal dan wel een naam moeten hebben,' vindt veldwachter.

'Heeft hij,' zegt Golm. 'Hij heet Kasmó.'

'Kasmo?' wil veldwachter weten. 'Hoe komt hij aan die naam?'

'Die heb ik hem gegeven.'

'Wij geven hem een andere naam,' stelt burgemeester voor. 'Een naam die beter bij hem past.'

'Meneer hier,' zegt Duijmbeek terwijl hij naar Golm wijst, 'heeft zich de afgelopen tijd over de jongen ontfermd. Ik vind dat we hem moeten belonen door de naam die hij hem heeft gegeven te respecteren.'

Burgemeester kijkt zeer bedenkelijk. Hij wordt niet graag tegengesproken. Voelt zijn gezag ondermijnd. Echter, een professor die overal in hoog aanzien staat wil hij niet in de wielen rijden. Bovendien is de man bereid voogd over de jongen te worden en daarmee heeft hij een zorg minder. Hij moet er niet aan denken dat hij voor de vondeling moet zorgen. Nee, dan maar even slikken. Na enkele ogenblikken reageert hij: 'Goed, dan heet hij vanaf nu officieel Kasmo.'

'Een achternaam moet hij ook nog hebben,' vindt veldwachter. 'Anders kan hij niet worden ingeschreven.'

'Ook daar heb ik over nagedacht. Met goedvinden van de professor wordt zijn achternaam Duijmbeek.'

'Hoor je dat?' zegt Golm. 'Vanaf nu heet je Kasmo Duijmbeek.'

Achter de vensters worden de gordijntjes opzij geschoven, luiken op een kier gezet. Nieuwsgierige blikken volgen burgemeester, veldwachter en Duijmbeek, met tussen hen in de jongen, strompelend, huilend en schuw om zich heen kijkend, op weg naar zijn nieuwe onderkomen: het huis van de professor, waar hij voortaan zal wonen.

Al snel is dit het gesprek van de dag. De professor die zich heeft ontfermd over de vondeling, de jongen uit de heuvel, het

heuvelkind. Burgemeester die hem een identiteit heeft gegeven, een naam zelfs.

Er wordt gefluisterd dat hij van hogere komaf is, van adel misschien. Nauwelijks voor te stellen, maar een professor met dergelijk aanzien neemt niet zomaar de eerste beste vondeling in huis. Daar moet iets achter zitten.

De vrouwen in de portieken en in de winkel van vrouw Kraal, de mannen op het land en achter hun pullen bier in de kroeg: ze praten er allemaal over.

Hier is meer aan de hand.

HET NIEUWE THUIS

De eerste dagen in zijn nieuwe omgeving bij professor Duijmbeek is de jongen nauwelijks aanspreekbaar. Hij staart voor zich uit, is angstig en bij elk hard geluid trilt hij over zijn hele lichaam. Het dichtklappen van een deur, het blaffen van een hond, het slaan van de pendule; alles lijkt hem ineen te doen krimpen. Spreken doet hij niet of nauwelijks. Uitsluitend woorden, korte, staccato-achtige zinnen. Eenvoudige vragen begrijpt hij niet en reageert met wantrouwen en angst. Hij knijpt zijn ogen dicht tegen het licht dat door de vensters naar binnen valt en tegen het schijnsel van de olielampen.

Direct naast de woonkamer ligt de kamer die Duijmbeek voor hem heeft ingericht. Vanuit zijn stoel kan de professor hem gadeslaan. Meestal zit de knaap op de grond, benen recht vooruit en duwt het paardje heen en weer. Naar voren, naar achteren, naar voren, naar achteren ...

Het gedrag van een kleuter. Duijmbeek laat hem zo veel mogelijk met rust. Wil dat hij zich eerst maar eens thuisvoelt.

Soms pakt de professor een boek, gaat in een stoel zitten in de kamer van de jongen, en leest.

De eerste keren wendt de knaap zijn blik af of verbergt zijn gezicht achter zijn handen. Na een paar keer durft hij de professor aan te kijken.

Tegen etenstijd gebaart Duijmbeek de jongen op te staan en hem te volgen.

'We gaan eten, Kasmó.'

Schoorvoetend loopt hij, argwanend om zich heen kijkend, achter de professor aan. Na een aantal dagen hoeft Duijmbeek alleen maar te zeggen dat het eten wordt opgediend en komt de jongen vanzelf aan tafel.

~

'Ik heb pap voor hem gemaakt. Hij kan toch niet de rest van zijn leven brood eten?'

'Een goed idee, Hieme. Misschien dat we met licht verteerbaar voedsel zijn maag en spijsvertering kunnen laten wennen aan een ander voedselpatroon. Soep en licht gekookte groenten, kunnen we ook proberen.'

'Hier, Kasmó,' zegt Hieme, terwijl ze zijn bord vol schept. 'Dit is pap. Probeer maar.'

Langdurig staart de jongen naar zijn bord, ruikt aan de pap en trekt een gezicht alsof hij elk moment gaat overgeven. Dan schuift hij het bord van zich af.

'Kasmó,' zegt Hieme, terwijl ze het bord weer in zijn richting schuift, 'je kunt niet leven van brood alleen. Het is belangrijk voor je dat je gezond eet.'

'Pak je lepel, Kasmó,' zegt Duijmbeek.

Aarzelend doet de jongen wat hem gezegd wordt.

Na een aantal weken lijkt hij gewend te zijn geraakt aan het eten dat Hieme hem voorzet. Licht verteerbaar voedsel, bedoeld om zijn maag niet al te zeer van streek te brengen.

Als hij enigszins geacclimatiseerd is begint Duijmbeek met zijn lessen. Zegt woorden, zinnen en maakt de jongen duidelijk dat hij die moet herhalen.

Kasmo blijkt over een scherp verstand te beschikken en leert in hoog tempo. Enkele weken na het begin van de lessen, kan Duijmbeek al eenvoudige gesprekjes met hem voeren.

~

'Vandaag gaan we naar buiten.'

'Nee.'

'Je kunt niet altijd binnenblijven, Kasmo. Je wilt toch iets van de wereld zien, je horizon verbreden?'

'Bang voor buiten.'

'Waarom?'

'Altijd opgesloten.'

'Ach, omdat je altijd opgesloten hebt gezeten, ben je bang om naar buiten te gaan.'

'Ja.'

'Maar ik ga met je mee, ik laat je niet alleen. We lopen eerst een klein stukje, blijven in de buurt van het huis. Mocht je terug willen, dan doen we dat.'

Het hart van de jongen bonst in zijn keel. Vrees voor de onbekende wereld. Wat als deze wereld te groot is? Mogelijk te luid, te fel. Wat als de mensen hem bekijken en oordelen. Als hij struikelt en uitgelachen wordt.

Het gaat niet alleen om het onbekende, het is ook de onzekerheid over zichzelf. Zijn hele leven heeft hij opgesloten gezeten. Veilig

tussen vier wanden, ver van de wereld om hem heen. Hoefde zich nergens zorgen over te maken. Had ook niet het besef dat er buiten zijn gevangenis een ander leven bestond. Een leven vol licht, gevaar, vrijheid, keuzes. Hij kende alleen het monotone ritme van zijn dagen, de stilte, het duister. Opeens wordt er van hem verlangd dat hij het gevecht met het leven aangaat. Dat hij zich wapent, weerbaar wordt.

Hij kan het allemaal nog niet bevatten.

Toch gaat hij die middag met de professor naar buiten. Schoorvoetend, met kleine voorzichtige passen. Angstig, maar ook nieuwsgierig.

Het overvalt hem.

Het hoefgetrappel van de paarden op de brink dreunt in zijn borstkas, maar tegelijkertijd kan hij zijn ogen niet afwenden van de glanzende paardenlijven. De koetsen lijken gevaarlijk snel, en toch trekt de sierlijkheid van de wielen hem aan. Het geroezemoes van de mensen doet hem ineenkrimpen, maar de klanken wekken ook een vreemde nieuwsgierigheid. De hoge torenspits van de kerk jaagt hem schrik aan, maar zijn blik wordt ernaartoe getrokken. Aan de ene kant voelt hij de neiging zich te verbergen, terwijl hij aan de andere kant de behoefte heeft alles in zich op te nemen.

Langzaam verdwijnt zijn angst en maakt plaats voor een gevoel van verwondering. Voor het eerst ook stelt hij zichzelf de vraag waarom dit alles hem jarenlang onthouden is gebleven.

Vanaf dat moment maakt de jongen elke dag een wandeling. Steeds in het gezelschap van Duijmbeek en aanvankelijk uitsluitend op de brink.

Zonder dat de knaap het merkt breidt de professor de route dagelijks een beetje uit. Langzaam maar zeker blijft het niet bij de brink alleen.

Na enkele weken vindt Duijmbeek dat zijn pupil zover is dat hij zonder begeleiding naar buiten kan. Hoewel er nogal wat overredingskracht voor nodig is, zet de professor door. Het kost de jongen moeite. Met de klink van de deur in zijn hand voelt Duijmbeek zijn aarzeling en angst.

'Je kunt dit, Kasmó.'

'Maar als ik ...?'

'Dan vertrouw je op hetgeen ik je heb geleerd. En op jezelf.'

Met zachte dwang duwt hij de knaap naar buiten. Hij weet dat het een immense stap voor hem is en hij voelt met hem mee.

Onbeholpen staat hij op de stoep, niet wetende wat te doen. Bang voor de dingen die komen gaan, bang om op zichzelf aangewezen te zijn. Achter hem heeft de professor de deur in het slot laten vallen. Er is geen weg terug.

Dan begint hij te lopen.

Eerst langzaam, alsof over elke stap nagedacht moet worden. Hij durft nauwelijks op of om te kijken. Zijn armen stijf langs zijn lichaam, alsof hij bang is zijn balans te verliezen.

Toch is alles vertrouwd om hem heen, hij heeft het allemaal al zo vaak gezien tijdens de wandelingen met de professor. Die vertrouwdheid geeft moed. Moed en kracht om door te gaan. Hij heeft weer een stuk van zichzelf ontdekt, een innerlijke drempel overwonnen.

Al spoedig heeft hij geen enkele moeite meer om alleen op pad te gaan en wordt zijn verschijning in de straten van het dorp als vanzelfsprekend ervaren.

Hij is vriendelijk en voorkomend en zijn houterige manier van lopen, zijn hoekige, bijna onwennige bewegingen doen denken aan iemand die zich sinds kort bewust is van zijn lichaam en de mogelijkheden die het biedt.

Sommige dorpsbewoners bejegenen hem met een zekere eerbied, alsof zijn adellijke afkomst boven elke twijfel verheven is. Anderen blijven vooralsnog op enige afstand. Eerst werd hij gezien als bezeten door de duivel, een vreemde die onheil en rampspoed over het dorp bracht, daarna plotseling als onschuldig, kwetsbaar en mogelijk van adel. Ze mijden hem, blijven voorzichtig en fluisteren achter zijn rug. Zoeken naar redenen om hem toch niet volledig te vertrouwen. De onzekerheid hangt als een onzichtbare muur tussen hem en de mensen om hem heen. De jongen merkt van dit alles niets. Hij bejegt eenieder met de onbevangenheid van een kind.

Naarmate de tijd verstrijkt raken echter ook de twijfelaars verzoend met zijn aanwezigheid. De nieuwsgierigheid wint het van het wantrouwen en de kilte, en heel langzaam wordt de knaap ook voor hen een onderdeel van het dorpsleven.

Werd hij de eerste dagen dat hij alleen in de straten van het dorp verscheen nog door een groep kinderen nagezeten en uitgejouwd, inmiddels houdt de jeugd zich, dankzij de tussenkomst van veldwachter, gedeisd.

Zo voegen veranderingen zich na verloop van tijd naadloos in het systeem en reilt en zeilt het dorp weer als vanouds.

EEN HEIDEN

'Zeker nu hij opgenomen is als een van ons,' zegt dominee, 'zeker nú.'

'Loop je niet te hard van stapel, Wamme?' wil burgemeester weten.

'Te hard van stapel? U heeft de geruchten toch ook gehoord?'

'Ja, die heb ik ook gehoord.'

'We hebben het hier over een jongeman van hoge komaf.'

Kijk aan, denkt de burgervader, hoe snel kan het omslaan. Eerst de duivel in eigen persoon, nu opeens van hoge komaf.

'Je draaft door, Wamme, het zijn vooralsnog geruchten.'

'We mogen geen enkel risico nemen.'

'Laat de jongen eerst eens een beetje tot zichzelf komen.'

'U bent degene geweest die hem heeft opgenomen in onze gemeenschap. U bent het geweest die hem een identiteit heeft gegeven, zonder geboorteakte wel te verstaan.'

'Dat klopt allemaal, Wamme, maar wel in overleg met de schepenen.'

Dominee weet hoe het er in deze dorpsvergaderingen aan toe gaat. Burgemeester is meestal de enige die het woord voert en wat hij in

zijn hoofd heeft moet gebeuren. Nee, van die beide schepenen heeft dominee geen al te hoge dunk. Jaknikkers, niet meer dan dat.

'Er zitten nu eenmaal consequenties aan het feit dat de jongen een dorpeling is geworden.'

'Waarom gelijk maar dopen?'

'Omdat hij voor de kerk een heiden is.'

'En wie stoort dat?'

Dominee doet alsof hij deze opmerking niet heeft gehoord.

'Het is een kind dat God ons gezonden heeft.'

Dat is nieuw, denkt burgemeester. Keer op keer luidkeels van de kansel roepen dat de jongen door de duivel is gezonden en nu opeens is God degene die hem op ons af heeft gestuurd.

'Ik heb je wel eens anders horen praten, Wamme.'

'Vergeet niet dat ik het ben geweest die voor u de kastanjes uit het vuur heeft gehaald. Ik heb de jongen niet verkocht aan een ondermaatse, louche circusdirecteur. Nee, burgemeester, dat was u en dat weet u maar al te goed.'

Die vervelende zedenpreker heeft gelijk, denkt burgemeester. Niet op reageren lijkt mij het beste. Geen oude koeien uit de sloot halen.

'Ga verder, Wamme.'

'De jongen leeft buiten het verbond van God,' zegt deze met bijna overslaande stem, 'en moet worden gered.'

Burgemeester buigt zich langzaam iets naar voren, zet zijn ellebogen op het tafelblad, zijn handen gevouwen onder zijn kin. Hij knijpt zijn ogen een weinig dicht en een vilein lachje speelt om zijn lippen.

'Toch een beetje bang dat er nog een restje duivel in de jongen is achtergebleven, Wamme?'

'Ik zeg u, de jongen moet worden gedoopt.'

Burgemeester leunt achterover. Heeft genoeg van deze, naar zijn mening, zinloze discussie.

'Goed, dan zal ik met zijn voogd overleggen. Duijmbeek heeft hierin het laatste woord.'

Dominee, die geen al te hoge pet op heeft van de godvruchtigheid van burgemeester, zegt: 'Ik zal zelf met de professor gaan praten.'

'Nee, laat dat maar aan mij over.

Ik regel het.

Beloofd.'

JE MOET GELOVEN

'Professor Duijmbeek is even bezig, hij komt zo,' zegt Hieme, terwijl ze met een theemuts binnenkomt. 'Val de jongen niet al te zeer lastig met uw vragen. Hij begrijpt niet alles en moet ook nog zijn huiswerk maken.'

'Onze vragen zijn niet lastig,' antwoordt dominee, terwijl hij zijn Bijbel voor zich op tafel legt, 'ze zijn daarentegen zeer belangrijk.'

'Het is voor zijn eigen bestwil,' vult de ouderling aan die met dominee meegekomen is.

Hieme heeft voor de beide heren thee ingeschonken. 'Ik zet de pot in de muts, dan kunt u zelf bijschenken.'

Dan draait ze zich om en bijna geruisloos sluit ze de deur achter zich.

Ze zitten aan de ronde tafel die onder het raam staat: dominee en de ouderling. De kamer is niet al te groot. Tegenover hen een kast met boeken, waarvan sommige ruggen zijn versleten. Aan de wanden schilderijen en prenten. Onder de tafel ligt een rond wollen kleed, dat hier en daar slijtage vertoont. In de hoek van de kamer tikt een staande pendule gaten in de verstikkende stilte. De haard brandt. Geur van turf, hout en boenwas. Dominee draait zich om en

kijkt naar de tuin, die er stil en verlaten bij ligt. De meidoorn kaal en dor. In de moestuin ligt stro over de kool- en wortelbedden als bescherming tegen de vorst. De kruidentuin, die door Hieme wordt onderhouden, is grotendeels verdord. De aarde geurt muf en vochtig.

'Het is een belangrijke dag,' zegt dominee op gedempte toon, terwijl hij zich iets naar de ouderling buigt. 'Een belangrijke dag voor zowel de jongen als het dorp.'

De man naast hem beaamt dit zwijgend. Ze drinken hun thee en wachten. Wachten op de voogd en zijn pupil.

Na enkele ogenblikken zijn op de gang voetstappen te horen en komt de professor de kamer binnen. De beide mannen staan op en maken een lichte buiging.

'Blijft u toch zitten,' zegt Duijmbeek, terwijl hij een stoel bijschuift en tegenover de heren plaatsneemt. Eén voor één kijkt hij ze aan. Het duurt enkele ogenblikken.

'Ik heb van burgemeester gehoord dat u heel graag wilt weten of mijn beschermeling een persoonlijke relatie heeft met God.'

Dominee recht zijn rug en schuift iets naar voren op zijn stoel.

'Nu hij officieel opgenomen is als dorpeling,' antwoordt hij, 'is dit van cruciaal belang.'

'Van cruciaal belang,' herhaalt de ouderling de woorden van dominee. 'U heeft hier ongetwijfeld met de jongen over gesproken.'

'Om u de waarheid te zeggen, nee.'

Hiervan schrikken de heren toch enigszins. Het is hen aan te zien. Dominee trekt krampachtig met zijn mond en de ouderling zet grote ogen op. Steken beiden hun verbazing niet onder stoelen of banken en kunnen nauwelijks geloven wat Duijmbeek zojuist heeft gezegd.

'Ik breng hem lezen, schrijven en sociale vaardigheden bij en dat heeft voor mij prioriteit.'

'Het is uiteraard belangrijk dat hij dit allemaal leert,' vindt dominee en fronst daarbij zijn wenkbrauwen, 'maar voorop staat toch echt het geloof. Zonder een stevige basis in zijn geloof zal hij nooit volledig in staat zijn om de uitdagingen van het leven met vertrouwen en wijsheid aan te gaan.'

'Het geloof,' vult de ouderling aan, 'geeft hem niet alleen richting, maar ook troost en kracht in moeilijke tijden.'

'Daarom,' gaat dominee verder, 'willen wij ervoor zorgen dat hij de verbinding met zijn geloof diepgaand en oprecht ontwikkelt, zodat het een fundament wordt waarop hij zijn hele leven kan bouwen.'

'Ik heb begrip voor uw goede intenties,' zegt Duijmbeek, 'maar u moet niet vergeten dat de jongen nog helemaal aan het begin van zijn ontwikkeling staat. Zo het er naar uitziet heeft hij jarenlang doorgebracht in een duistere kerker. Lezen, schrijven en omgangsvormen dienen hem als eerste bijgebracht te worden.'

'Nee, professor,' reageert dominee, 'en vergeef mij dat ik u tegenspreek, dat wat u als prioriteit beschouwt is slechts bijkomstig. Het is uiteindelijk het geloof dat ons draagt, richting en betekenis geeft. Het geloof is de grondslag van alles.'

'Dat zult u toch met ons eens zijn, professor,' voegt de ouderling toe.

'Het spijt mij, heren.'

'Hoe bedoelt u?' wil dominee weten.

'Ik heb alle respect voor uw overtuiging, maar het strookt niet met mijn denkwijze. Ik geloof niet in het bestaan van een god of bovennatuurlijke wezens.'

Een ijzige stilte valt. Dominee knijpt zijn lippen op elkaar en legt zijn hand op de Bijbel alsof hij houvast zoekt. De ouderling knippert nerveus met zijn oogleden.

Dominee vindt als eerste zijn spraak terug. 'U gelooft niet in het bestaan van God?' Er klinkt verontwaardiging in zijn stem. 'Heb ik dat nu goed begrepen?'

'Dat heeft u goed begrepen, dominee.'

De ouderling trommelt nerveus met zijn vingertoppen op het tafelblad. 'Maar een mens moet toch een geloof hebben.'

'Ik houd mij vast aan de rede,' antwoordt Duijmbeek, 'aan het logisch denken dat de mens is gegeven om de wereld te doorgronden, niet aan wat men slechts gelooft omdat dit hem, en vergeef mij deze uitdrukking, al eeuwenlang voorgekauwd wordt. Voor mij is God niet meer dan een projectie van menselijke eigenschappen. Mensen creëren God naar hun eigen ideaalbeeld.'

'Dat is een gewaagde uitspraak,' zegt dominee en moet moeite doen zijn stem niet te verheffen. De woorden van de man tegenover hem snijden dwars door zijn diepgewortelde principes. Het kost hem inspanning zijn waardigheid te bewaren. Hij weet dat er lieden in het dorp zijn die het niet zo nauw nemen met het geloof, maar deze man, deze professor, is ronduit goddeloos, een overtuigd godloochenaar. Hij knijpt zijn ogen een weinig dicht, leunt iets meer over de tafel in de richting van Duijmbeek, terwijl hij met zijn wijsvinger in diens richting prikt.

'U leeft gevaarlijk, professor.'

'Of misschien juist vrij,' antwoordt deze. 'Vrij van angst, vrij van dogma's en vrij om zelf te denken. Maar laten we niet afdwalen, heren. U bent hier niet naartoe gekomen om mij te overtuigen van uw geloof. U bent gekomen voor de jongen, en u wilt weten of hij een persoonlijke relatie met God heeft.'

'Dat klopt,' antwoordt dominee afgemeten. 'Maar bent u bereid ons met de jongen te laten praten?'

'Natuurlijk. Waarom niet?'

'Gezien uw levensinstelling.'

Hier kan Duijmbeek een glimlach niet onderdrukken.

'Mijne heren, dat is mijn visie op het leven. Kasmó heeft, zoals ieder ander mens op aarde, een vrije wil en hoewel ik zijn voogd ben, heeft hij de vrijheid zijn eigen keuzes te maken en zijn eigen gevoel te volgen. Ik zal hem roepen, zodat u uw vragen op hem af kunt vuren.'

'Kan hij inmiddels praten?' wil de ouderling weten.

'Zijn woordenschat is zeer beperkt, maar hij kan praten. Hij zal misschien niet alles begrijpen wat u zegt, maar dat merkt u vanzelf wel. Hij is leergierig en heel intelligent. Wat hem één keer wordt verteld, onthoudt hij.'

'Dan willen wij hem graag zien.'

'Heel erg graag,' vult de ouderling aan.

'Ik zal hem voor u halen.'

Kaarsrecht en bewegingloos zit de jongen en kijkt strak voor zich uit. Zijn handen rusten op zijn bovenbenen en zijn ogen zijn gericht op een punt in de verte, ver voorbij de muren van de kamer.

De beide mannen kijken hem zwijgend aan. Hun blikken ernstig en onderzoekend. De ouderling kijkt naar dominee en van dominee naar de jongen. Diens gezicht blijft onbewogen, geen enkele emotie, gesloten als een masker.

Dominee zucht hoorbaar en de ouderling schuift onrustig op zijn stoel. In de hoek van de kamer tikt de pendule in een gestaag ritme de seconden weg. Dan vouwt dominee langzaam zijn handen en legt ze op tafel.

'Kasmó,' doorbreekt hij de stilte, 'wat ons interesseert is of jij in je gevangenschap misschien een gevoel van een goddelijke aanwezigheid hebt ervaren.'

Gespannen kijken de mannen naar de jongen Deze knippert een paar keer met zijn oogleden. Smakt met zijn lippen. Dominee en

ouderling wachten af. Alleen het geluid van de pendule vult de kamer. Dan, eindelijk:

'Ik begrijp deze vraag niet,' antwoordt hij haperend, hortend en stotend, elk woord met nadruk uitgesproken, terwijl hij nog altijd strak voor zich uitstaart.

'Dan stel ik hem nog een keer. Heb jij tijdens de jaren dat je gevangen hebt gezeten een goddelijke aanwezigheid ervaren?'

'Tijdens mijn gevangenschap heb ik niets ervaren.'

'Dat kan bijna niet,' stelt dominee. 'Het geloof in God is ons van nature meegegeven, Kasmó.'

'Daarom zul je toch wel aan iets hogers hebben gedacht?' vraagt de ouderling.

'Iets hogers?'

'Ja, aan God die alles uit het niets heeft geschapen.'

'Dat kan ik niet geloven.'

Dominee schuift zijn stoel een beetje meer naar de jongen toe.

'Luister, Kasmó, er is nu eenmaal meer dan hetgeen je ziet en ervaart. Niet alles is te begrijpen en niet overal is een antwoord op. Heb je dus tijdens je gevangenschap aan iets hogers gedacht?'

'Nee.'

De ouderling buigt zich nu ook naar voren, met zijn gezicht vlakbij dat van de jongen.

'Denk eens goed na, Kasmó. Je zult toch wel iets hebben ervaren.'

'Wat bedoelt u?'

'De goddelijke vonk die ons allemaal treft.'

'Ik moet eerst beter leren lezen en schrijven om uw woorden te begrijpen.'

'Nee, Kasmó,' antwoordt dominee, 'het geloof is veel belangrijker dan lezen en schrijven.'

Ook de ouderling schuift zijn stoel meer in de richting van de jongen, die nu min of meer klem zit tussen de beide mannen.

'Je leeft in duisternis, Kasmó en wij zijn gekomen om je te bevrijden. Terug te brengen naar het licht.'

Dominee legt zijn hand op de schouder van de jongen. 'We hebben het beste met je voor, Kasmó, werkelijk het allerbeste.'

Op luidruchtige toon, en moet daarbij oppassen dat zijn stem niet overslaat, zegt de ouderling: 'Je moet gewoon geloven, Kasmó, je móét!' Dan vouwt hij zijn handen.

'Zeg mij na, mijn zoon: En de vrede van God, die alle verstand te boven gaat, zal uw harten bewaren in Christus Jezus. Amen. Zeg na.'

De jongen zwijgt en blijft strak voor zich uitstaren.

'Zeg na,' gebiedt dominee.

Dan staat de jongen op.

'Ik moet mijn huiswerk maken.'

Houterig loopt hij de kamer uit en sluit zachtjes de deur.

GEEN GOD VOOR GOLM

Het was een lange winter geweest. Een lange, koude winter. Het land lag bedekt onder een dikke laag sneeuw, die maar niet wilde wijken en de takken van de bomen bogen door onder het gewicht van de rijp. Ijsbloemen op de ruiten. Vastgevroren vensters. Binnen bijna net zo koud als buiten. Uit de schoorstenen witte rookpluimen. Losten op in de kristalheldere hemel.

Sloten waren dichtgevroren en zelfs op de vaart lag ijs. Geschaatst werd overal. Jong en oud bonden de ijzers onder. De volwassenen met lange, zwierige slagen: links ... rechts ... links ... rechts ... De kleintjes aan de hand van hun ouders. Een aantal kinderen duwden een stoel voor zich uit en leerden zo hun evenwicht op het gladde ijs te bewaren. Een hond, die de bevroren vlakke niet op durfde, stond blaffend aan de kant, in de hoop dat zijn baasje zich bij hem zou voegen. Drukte bij de koek en zopie tent van Caantje en Troelie. Voor de volwassenen was er zopie, een mengsel van bier, brandewijn en suiker. De kinderen werden getrakteerd op krakelingen, gemberbrood of spekpannenkoeken. Een man trok een slee, waarop twee meisjes zaten. Op het land bekogelden opgeschoten knapen zich met sneeuwballen.

IJskoude lucht in je longen. Witte pluimen bij het uitademen. In de nevel, als een aquarel in grijze tinten, de kerk van Maredijk.
Tegen het vallen van de avond naar huis.
Morgen weer een nieuwe dag.

Plotseling week de sneeuw. Langzaam maar gestaag. Plassen op het ijs, dat steeds dunner werd. En terwijl de laatste schaatsers voorzichtig hun rondjes draaiden en de koek en zopie tent werd afgebroken, kwam er een einde aan die lange, koude winter en diende de lente zich aan en waren de mensen al bijna vergeten hoe koud het was geweest.

~

De mannen op de brug over de vaart. Zoals zo vaak. Een vertrouwd beeld. Leunend met hun onderarmen op de houten, vermolmde leuning. Kijken naar het prille groen, naar de koeien, naar het gladde oppervlak van het water. Kijken naar het voorjaar. Langs de oever bloeien pinksterbloemen, lila, wit. Helder goudgele dotterbloemen, gele lis, fluitenkruid. Zegge wiegt zachtjes op het ritme van de lentebries.

De ooievaar is teruggekeerd.

Hurre duwt met zijn wijsvinger tegen de klep van zijn pet, die daardoor naar achteren schuift. 'Dominee was er nou niet bepaald gelukkig mee.'

'Helemaal niet,' beaamt Kaljo en spuugt in de vaart. 'Eigenlijk had hij zwaar de pest in.'

'Je kunt een mens ook niet dwingen te geloven in hetgeen jij gelooft,' vindt Hurre.

'Zeker de jongen niet. Wat weet hij nou van God of het geloof. Hij kan nauwelijks lopen en praten.'

'Nee,' is Hurre van mening, 'daar heeft dominee de plank behoorlijk mis geslagen.'

De mannen zwijgen, turen naar de verte. Turen naar wat ze altijd zien vanaf deze plek. Niets nieuws onder de zon.

Luid snaterend vliegt een koppel eenden over en verdwijnt in de strakblauwe, wolkenloze lucht. In het riet bouwt de meerkoet zijn drijfnest. Laag scheren meeuwen over het water op jacht naar kleine visjes.

De mannen kijken opzij, kijken naar Golm, die zich hult in stilzwijgen.

'Wat vind jij daar nou van, Golm,' wil Hurre weten.

'Waarvan?'

'Nou, van het hele gebeuren, van dominee en de jongen.'

'Vind jij dat dominee het goed heeft aangepakt?' vraagt Kaljo.

'Hij heeft gehandeld zoals ik als dominee waarschijnlijk ook zou doen,' antwoordt Golm. 'Ik wil niet oordelen of dat goed of fout is geweest.'

'Maar je kunt jouw geloof toch niet aan een ander opdringen?'

'Doet dominee anders?' antwoordt Golm. 'Elke zondag in de kerk zegt hij de mensen wat en hoe ze moeten geloven. Alsof hij rechtstreeks uit de hemel komt, waar ze het hem hebben verteld.'

Kaljo wendt zijn blik af en tuurt naar de horizon.

'Jij hebt niet zoveel met het geloof, hè, Golm?'

'Geloof,' antwoordt Golm. 'Geloof is een houvast voor wie bang is om te vallen.'

Hurre vindt het een gewaagde uitspraak. Zeer gewaagd.

'Heb jij die houvast dan niet, Golm?' wil Kaljo weten.

'Die had ik, ooit, maar daar is niets meer van over. Van dit houvast bedoel ik.'

'Komt dat door ...?' vraagt Hurre zacht, zonder zijn zin af te maken.

Hier zwijgt Golm enkele ogenblikken. Haalt langzaam zijn armen van de leuning en zet zijn beide handen erop. De twee mannen wachten af. Wachten af en blijven stil, terwijl Golm tuurt naar de verte.

'Twee keer een doodgeboren kind. Zo klein, zo onschuldig. Zo puur, zo rein. Bij het tweede kind verloor ik het kleine beetje houvast dat ik nog had.'

Hurre en Kaljo weten niets te zeggen. Ze kunnen het zich nog herinneren, het verdriet van Wannie en Golm.

'Toen ik die jongen zag zitten in die kooi, zag ik die twee levenloze kinderen. Op dat moment voelde ik dat ik iets voor die knaap moest doen. Ik wilde hem dát geven wat onze beide kinderen nooit hebben gehad ... leven.'

Hurre legt een hand op Golm's schouder.

'Ik begrijp het. Ja, ik begrijp het.'

'Alles om ons heen is één groot raadsel,' gaat Golm verder, terwijl hij zijn onderarmen weer op de brugleuning legt. 'Het ontstaan van alles is voor ons mensen een diep geheim. Het universum, de sterrenstelsels en zelfs ons eigen leven. Waar komt alles vandaan, waar komen wij vandaan, waar gaan we naartoe? We stellen ons voortdurend vragen, maar dat is volkomen zinloos. Er zijn geen antwoorden. Dominee vertelt ons elke zondag van de Heere God in de Hemel. Welke God? Welke Hemel? Wij begrijpen niets van alles om ons heen en kunnen ons helemaal geen voorstelling maken van welke God dan ook. Maar dominee weet precies wie God is en wat Hij met de mensen voorheeft.'

'Jij gelooft daar niet meer in, Golm?' wil Kaljo weten.

'Ik ben een aantal keren bij de professor geweest.'

'Jij?' vraagt Hurre verbaasd.

'Ik wilde de jongen bezoeken, wilde weten hoe het met hem ging. De professor vertelde mij van het bezoek van dominee en de ouderling en vertelde mij hoe hij over alles denkt. Daarna ben ik nog

een paar keer bij hem geweest en ik moet zeggen dat de dingen die hij mij vertelt heel verhelderend zijn.'

'Maar wat gelooft de professor dan?' wil Kaljo weten.

'Professor Duijmbeek gelooft niet in het bestaan van God of bovennatuurlijke wezens. Hij vertrouwt op de wetenschap, de logica en de menselijke ervaring om de wereld te begrijpen. Hij heeft geen God nodig om erachter te komen wat goed en kwaad is.'

'En jij, Golm?' wil Hurre weten. 'Heb jij wel een God nodig?'

'Het goede schrijven we toe aan God, het kwade aan de mens met zijn vrije wil. Dat is toch een kromme logica?'

'Daar heb ik nog nooit zo over nagedacht,' zegt Kaljo.

'Omdat de mensen al eeuwenlang klakkeloos aannemen wat in de kerk wordt verteld en wat de Bijbel ons leert,' is het antwoord van Golm. 'Mensen denken niet meer na. Dominee zegt het en zo is het. We zijn als makke schapen.'

In de verte slaat de torenklok van Maredijk. Op de akkers komen de eerste groene sprietjes boven de grond, lichtgroen tapijt. Op de weilanden lichtroze pinksterbloemen, zevenblad, felgele paardebloemen, rode en witte klaver, geliefd bij bijen, wilde margrietten, de paarsroze bloemhoofdjes van het knoopkruid. De reiger aan de oever. Turen in het water. Wachten. Wachten op prooi.

Hurre wijst. 'Kijk, de koeien van Fledde.'

Achter elkaar, in een uiterst traag tempo lopen ze over het koeienpad naar de stal. 'Die hebben geen klok nodig.'

'Elke zondag laat dominee ons weten dat de mens in zonde is geboren,' zegt Golm.

'De zondeval van Adam en Eva,' zegt Kaljo.

'Twee doodgeboren kinderen. Ga me nou niet vertellen dat deze kleine mensjes zondig waren.'

De beide anderen doen er het zwijgen toe.

'Voor mij is het geloof niet meer dan één grote bangmakerij.'

'Geen geloof en geen God voor jou?' vraagt Hurre.

'Het spijt me, Hurre, nee.'

'Ik moet over dit alles eens goed nadenken,' zegt Kaljo.

'Dat is ook de bedoeling,' antwoordt Golm. 'Dat de mensen zelf nadenken, bedoel ik.'

Terwijl aan de strakblauwe hemel ganzen overvliegen en de koeien inmiddels bij de stal zijn aangekomen, lopen de mannen langzaam terug naar het dorp.

Ieder met zijn eigen gedachten.

NAAR DE HEUVEL

Sinds een jaar woont de jongen nu bij professor Duijmbeek en diens huishoudster Hieme. Dagelijks onderwijst de professor hem. Leert hem praten, lezen en schrijven en de knaap maakt opvallend snelle vorderingen. Duijmbeek verbaast zich over het heldere verstand van zijn pupil, des te opmerkelijker daar hij kort geleden nog volledig onwetend was en geen enkel besef van de wereld om hem heen leek te hebben.

Ondanks zijn onbeholpenheid straalt hij een zekere beschaafdheid uit, iets aristocratisch bijna, dat voeding geeft aan de verhalen dat hij mogelijk van hogere komaf zou zijn. Duijmbeek weet het: het zijn slechts geruchten, maar zoals Hieme al zei: "Waar rook is, is meestal ook vuur."

Toen hij nog doceerde aan de universiteit deden deze speculaties al de ronde. Maar zoals dat meestal gaat kende niemand de bron.

De uitstraling van zijn pleegkind, het feit dat hij gevaccineerd is en zijn bovenmatige intelligentie, zouden kunnen leiden naar de gegoede burgerij en misschien zelfs hoger. Het bezoek dat de beide mannen aan burgemeester hebben gebracht zou ook een rol kunnen

spelen. De mannen die vragen stelden, maar geen enkele vraag wilden beantwoorden.

Vooralsnog blijft zijn afkomst een raadsel.

~

Duijmbeek houdt nauwgezet een dagboek bij, waarin hij minutieus het gedrag, de vorderingen en ontwikkeling van zijn pupil documenteert. Zijn observaties hebben inmiddels hun weg gevonden naar diverse filosofische en psychologische tijdschriften. Al snel blijft de belangstelling niet beperkt tot de academische wereld. Ook de kranten beginnen aandacht te besteden aan het heuvelkind en al spoedig wordt er in de wijde omtrek over de jongen gesproken.

Wie is deze mysterieuze knaap? Waar komt hij vandaan? Is het waar dat hij zijn hele leven in gevangenschap heeft doorgebracht? En belangrijker: is hij werkelijk van hogere komaf, zoals wordt beweerd?

Van heinde en verre stromen nieuwsgierigen toe om een glimp van hem op te vangen.

Tijdens zijn dagelijkse wandelingen wordt hij aangesproken door wildvreemde mensen. Willen alles van hem weten, hem aanraken, een eindje met hem meelopen. Heeft voor iedereen een vriendelijk woord, is buitengewoon beleefd, maar laat niets los. Als mensen te opdringerig worden laat hij duidelijk merken daar niet van gediend te zijn of slaat op de vlucht.

Wekelijks worden brieven voor hem bezorgd bij het grote huis op de brink. Mensen die hun vriendschap aanbieden, eenzame, oudere dames die hem uitnodigen voor de thee, jonge, vrijgezelle juffers die hem hartstochtelijk hun liefde betuigen in met parfum besprenkelde lange epistels.

Het heuvelkind is hard op weg een levende legende te worden.

~

'Golm zei dat de jongen op een dag plotseling de pols van zijn vrouw had gegrepen en "moeder" had gezegd.'

'Moeder?' vraagt Hieme.

'Ja.'

'En daar zijn Golm en zijn vrouw zeker van?'

'Heel zeker.'

'Dat betekent dat hij, toen hij opgesloten werd, in ieder geval kon praten, althans een paar woorden kon zeggen.'

'Meer dan dat, Hieme, veel meer. Hij heeft naar alle waarschijnlijkheid zijn moeder gekend en heeft daar, mogelijk onbewust, nog een herinnering aan.'

'En associeert een vrouw, misschien wel elke vrouw, met zijn moeder.'

'Heb jij het hem al horen zeggen?'

'Nee.'

'Misschien komen we erachter als ik zijn verslagen lees. Je weet dat hij zijn levensverhaal op papier zet.'

'Het is verbluffend dat hij daar na een jaar al toe in staat is. Wie had dat gedacht toen hij bij ons kwam.'

'Kasmo beschikt over een zeer helder verstand en is daarbij buitengewoon intelligent.'

'Hij kon nauwelijks een woord spreken toen hij hier voor de eerste keer voet over de drempel zette. Uw geduld is bewonderenswaardig, professor.'

'Ook jij hebt je steentje bijgedragen, Hieme.'

'Wat niet wegneemt dat we nog altijd geen idee hebben wie hij is en waar hij vandaan komt.'

'En waarom hij al die jaren gevangen heeft gezeten.'

'U vertelde dat u binnenkort met hem naar de heuvel wilt.'

'Ik heb lang gewacht, wilde hem niet onmiddellijk met zijn ellende confronteren. Maar ik durf het nu wel aan. Volgens burgemeester en de anderen heeft hij daar gevangen gezeten, maar als ik het over de heuvel heb zegt het hem niets. Hij heeft zijn gevangenis natuurlijk ook alleen maar van binnen gezien. Misschien komen er herinneringen als ik hem daarheen breng. Ik heb Golm gevraagd mee te gaan. Hij kent de weg in de onderaardse gangen.'

~

Vannacht heeft het geregend. Een zomerregen, dikke druppels. Golm had ze horen tikken op het kromgetrokken houten dak van het schuurtje. Was daarna weer ingeslapen, maar vroeg wakker geworden. Veel te vroeg naar zijn zin. Hij had zijn kippen verzorgd en eieren geraapt. Ontbeten en op weg gegaan. Naar het huis op de brink, het huis van Duijmbeek, waar de jongen woont.

De oude kinderkopjes glimmen in het vroege licht. Zilveren druppels aan de takken van de linden. Het hout van de luiken glanst nog donker van het vocht. Regenwater heeft zich verzameld in plassen, waarin de lucht wordt weerspiegeld met rafelige wolken en flarden blauw.

Golm heeft een toorts bij zich die hij straks aan zal steken om bij te lichten in de donkere gangen van de heuvel.

Duijmbeek en de jongen wachten reeds. De professor geeft Golm een hand en de jongen kust hem op beide wangen. Blij dat hij Golm ziet.

Dan gaan de drie mannen op weg. Op weg naar de heuvel en nagestaard door nieuwsgierige blikken van dorpsbewoners.

'Hier is de ingang, achter deze begroëing.'

'Hoe krijgen we dat weg,' wil Duijmbeek weten.

'Hiermee,' antwoordt Golm, en pakt een kapmes dat hij aan zijn broekriem heeft hangen. 'Aan de kant.'

Dan begint hij te hakken en aan de takken en bladeren te trekken. Het is zwaar werk en reeds na enkele minuten parelt het zweet op zijn voorhoofd. De jongen staat er hulpeloos bij. Heeft geen idee wat hem te wachten staat. Duijmbeek heeft hem verteld dat ze naar de heuvel gaan, maar dat zei hem helemaal niets. De professor heeft hem echter niet gezegd wat ze daar precies zouden gaan doen, wilde hem niet beïnvloeden.

Na een minuut of tien is de ingang vrij van onkruid en kunnen ze naar binnen. Golm trekt de deur naar zich toe. Schuurt over het zand en laat een spoor achter. Scharnieren knarsen. Vanuit het aardedonker komt de mannen een mufte, koude lucht tegemoet.

Golm steekt de toorts aan.

'Ik ga voorop, jullie komen achter mij aan.'

Dan lopen ze door de lange, vochtige gang, waar het ruikt naar kadavers van ongedierte, uitwerpselen en schimmels.

Gespannen houdt Duijmbeek zijn pupil in het oog. Wil zijn reactie zien, zijn lichaamstaal. Deze loopt daarentegen ontspannen naast de professor en schijnt geen idee te hebben waar hij zich bevindt. Langs openstaande deuren, waar in de ruimtes daarachter nog altijd, net als de vorige keer, stobalen liggen, inmiddels door schimmels aangetast. Grijsgroen van kleur, muf en scherp ruikend. Een broedplaats voor muizen, ratten, insecten en mijten. De vergane kledingstukken die er liggen zijn zwart, groen en wit uigeslagen en aangevreten door het ongedierte. De stank is ondragelijk. Een rat schiet vlak voor hun voeten langs en verdwijnt in een gat in de muur.

Golm loopt recht op zijn doel af, weet waar hij moet zijn. Aan het eind van de gang blijft hij staan.

'Hier is het.' Hij duwt met zijn voet de deur open. Voor hen ligt de ruimte waar nauwelijks daglicht door de beide getraliede vensters naar binnen valt, het stro inmiddels is vergaan en een misselijkmakende stank de mannen tegemoet komt en verstikkend werkt op de luchtwegen.

Duijmbeek pakt de hand van de jongen.

'Kom,' zegt hij, terwijl hij hem achter zich aan de ruimte intrekt. Gewillig loopt hij met de professor mee. In het midden van de ruimte blijven ze staan. Duijmbeek en Golm kijken naar de knaap. Kijken en wachten af.

Plotseling vertrekt zijn gezicht en begint hij over zijn hele lichaam hevig te trillen. Vervolgens slaat hij wild om zich heen, zijn armen maaiend door de lucht, terwijl hij van zijn ene voet op de andere springt.

Opeens is daar die gil, die afgrijselijke, snerpende gil, die door merg en been snijdt en weerkaatst tegen de kille betonnen wanden.

Onmiddellijk daarna draait hij zich om en rent krijsend door de lange, donkere gang, in de richting van de buitenlucht.

Daar vinden ze hem, ineengedoken zittend op de grond. Hij snikt hartverscheurend en zijn lichaam krimpt ineen onder de hevigheid van zijn huilbui.

Als Duijmbeek zijn hand op de schouder van de knaap legt en hem zachtjes toespreekt, bedaart hij, wordt hij rustiger.

Zo zitten ze daar, gedrieën in het gras. In het gras voor de ingang van de heuvel. Minutenlang. Zwijgend. Voor zich uit starend.

De wind strijkt zacht langs hun gezichten, nauwelijks merkbaar.

Zwanen vliegen over en alleen het klapwieken van hun vleugels doorbreekt de stilte van de ochtend.

Langzaam komen de mannen overeind, kloppen gras en zand van hun kleding, en lopen, met de jongen tussen hen in, terug naar het dorp.

Bovenop de heuvel, op het hoogste punt, staat de ooievaar.

DE TEKENING

'Waar was ik ... voordat ik ... voordat ik was?'

'Voordat je was? Wat bedoel je, Kasmó?'

'Waar was ik voordat ... voordat ik bestond?'

'O, bedoel je dat,' zegt Hieme, terwijl ze thee inschenkt en de theepot weer terug in de muts zet. 'Je zat, net als alle andere mensen, in de buik van je moeder.'

'In de buik van de moeder?'

Hieme pakt haar breiwerk weer op.

'Ja. Voordat de mens wordt geboren zit hij negen maanden in de buik van zijn moeder. Daar groeit hij, totdat hij groot genoeg is om geboren te worden.'

De jongen kijkt haar ongelovig aan.

'Ik ... ik heb dus ... ik heb dus een moeder?'

'Iedereen heeft een moeder, Kasmó.'

'Ik heb een moeder,' mompelt hij zacht.

'Alle mensen hebben een moeder en een vader.'

'Dat is een wonder, vrouw Hieme.'

'Dat is het ook, Kasmó. Een groot wonder.'

'Je hebt een bal met draad en dan tover je daar iets uit dat op een trui lijkt.'

'O,' zegt Hieme lachend, 'bedoel je dat.'

'Pas geleden droomde ik van een vrouw.' Hij denkt even na. 'Nee, dat klopt niet, ik droomde van een vrouw en een man.'

'Kort geleden wist je nog niet wat dromen waren en dacht je dat alles wat je 's nachts had gedroomd ook werkelijk was gebeurd.'

'Een vrouw en een man,' gaat hij verder, terwijl hij zijn ogen sluit. 'Allebei in het zwart gekleed. De vrouw droeg een hoed. Een hoed met veren, gekleurde veren.'

'Een voorname dame misschien?'

'Er stonden twee paarden. Twee witte paarden en een koets. Ik moest weg van de vrouw, ik moest met de man mee in de koets.'

'Weet je wie die vrouw was?'

'Nee.'

'Hoe noemde je haar? Noemde je haar moeder?'

'Ik weet niet of ik haar moeder heb genoemd. Maar ik geloof niet dat het mijn moeder was.'

'En waarom geloof je dat?'

'Omdat ze mij aan die man heeft gegeven. De man met wie ik mee moest. Een moeder geeft haar kind toch niet weg?'

'Drink je thee voordat hij koud wordt.'

'Het rook niet lekker in de koets.' Hij trekt een vies gezicht. 'Nee, niet lekker.'

'En waar gingen jullie naartoe?'

'Dat weet ik niet.'

'Zijn jullie lang onderweg geweest?'

'Dat weet ik ook niet. Ik weet wel dat er iets op de deur van de koets stond.'

'Wat stond daarop dan?'

Dan opent hij eindelijk zijn ogen.

'Ik zal het vanavond tekenen, dan kun je het zien.'

'Heeft de man verteld waar jullie naartoe gingen?'

'Hij heeft niet gepraat. Hij heeft me uit de koets gegooid en toen was er die andere man.'

'Andere man?'

'Hij was ook helemaal in het zwart gekleed en had een masker voor zijn gezicht.'

'Wat wilde deze man?'

'Hij fluisterde, maar ik kon niet verstaan wat hij zei. Ik weet wel dat ik bang voor hem was. Toen werd ik wakker en was ik helemaal nat van het zweet.'

Hieme legt haar breiwerk op tafel en legt haar hand op de arm van de jongen.

'Een bijzondere droom, Kasmó.'

Dan drinkt hij eindelijk zijn thee.

Die avond geeft Kasmó een tekening aan Hieme. Ze kijkt er langdurig naar. Van de tekening naar Kasmó en weer terug.

'Dit stond op de deur van de koets, Kasmó?'

Er klinkt verbazing in haar stem.

'Ja, vrouw Hieme, op de grote zwarte koets.'

'Wil je de professor voor me halen?'

Als Duijmbeek even later komt, doet Hieme in het kort verslag van wat Kasmó haar die middag heeft verteld. De vrouw, de man, de koets, de paarden. 'Dit,' zegt ze, terwijl ze de tekening aan de professor geeft, 'stond volgens Kasmó op de deur van de koets.'

Duijmbeek staart naar het papier. Dan laat hij zich langzaam op een stoel zakken, terwijl hij naar de tekening blijft kijken.

'Kom eens bij me zitten, Kasmó.'

Kasmó en ook Hieme gaan zitten. Duijmbeek legt de tekening voor zich op de tafel. Tuurt er weer naar.

Het is geen meesterwerk, maar desalniettemin goed getekend.

'Dit heb jij op de deur van de koets zien staan, Kasmó?'

'Ja, professor. Op de deur van de grote, zwarte koets.'

'In je droom?'

'Ja, in mijn droom, maar ook gewoon echt.'

'Dat weet je heel zeker?'

'Ja, professor, heel erg zeker.'

'Dat kun je je dus nog herinneren?'

'Het zit ergens heel diep in mij verstopt.' Hij slaat met zijn vlakke hand tegen zijn voorhoofd. 'Hier. Diep van binnen.'

'Kijk,' zegt Duijmbeek en draait de tekening in de richting van Hieme. 'Dit hier is een wapenschild. Dat zou betekenen dat de geruchten mogelijk op waarheid berusten.' Hij ademt diep in. 'Als dit zo is, Hieme, dan is dit groter dan we dachten.'

'O mijn God ...'

HERINNERINGEN

'Vertel me wat er gebeurde in die ruimte in de heuvel.'

'Ik weet het niet, professor. Het was alsof ik droomde. Een nare, verschrikkelijke droom.'

Ze zitten op de houten bank in de tuin. Hieme heeft vanmorgen kussens op de zitting gelegd. Groene en gele kussens.

De zomer nadert haar einde. De zon is nog warm, maar de dagen beginnen reeds te korten. Schaduwen worden langer.

De lavendel is nagenoeg uitgebloeid, doffe grijsgroene bossen. Vlinders dansen tussen de kruiden en het bloeiende ijzerhard, aangetrokken door de geur en nectar. Atalanta, koolwitje, dagpauwoog.

Insecten dwarrelen rond de geurige bloemen van de bergamotplant. Nog een paar dagen dan bloeit de herfstaster.

De takken van de oude appelboom hangen zwaar van het rijpende fruit. Bijen en wespen zwermen om de overrijpe gevallen vruchten.

In de moestuin van Hieme kleuren de kruidenbedden, deels in bloei, deels houtig, intens geurend in de middagzon: salie, tijm, munt, marjolein. De kalebassen beginnen bleekoranje te kleuren tussen hun ranken.

Op de rand van het dak zit de merel.

Duijmbeek heeft met opzet een paar dagen gewacht om met de jongen te praten over hetgeen in de heuvel was gebeurd. Wilde niets overhaasten en hem tijd geven tot zichzelf te komen. Gedachten te ordenen. Na te denken. Eigenlijk had hij gehoopt dat Kasmó uit zichzelf zou terugkomen op die ochtend in die kille, vochtige ruimte.

'Een nare, verschrikkelijke droom, zeg je?'

'Het was een droom en ook weer niet, professor.'

'Kun je dat uitleggen?'

'Het was een droom, maar die was zo echt dat ik eigenlijk niet meer wist wat droom en wat werkelijkheid was. Ik zag dingen.'

'Kun je me ook vertellen wat je dan zag?'

Kasmó sluit zijn ogen. Zucht diep en zwijgt. Pas na een lange stilte begint hij te praten.

'Er is een man, een man met zwarte kleren aan, die zegt dat ik naar binnen moet. Ik wil niet. Hij duwt in mijn rug. Au! Dan doet hij de deur dicht en ben ik alleen. Ik roep, ik schreeuw en bonk op de deur.'

De jongen slaat met zijn vuisten in het luchtledige.

'Er komt een beetje licht door twee openingen, in de muur, helemaal bovenin de ruimte.'

'Misschien dat je daarom zo goed in het donker kunt zien.'

'Onderin de deur zit een gat. Daar wordt iets doorheen geschoven.'

Kasmó knijpt zijn ogen nog steviger op elkaar.

'Ik denk dat het brood is. Brood en drinken.'

Hij fronst zijn wenkbrauwen en neigt zijn hoofd iets opzij, alsof hij ingespannen naar iets tuurt.

'Ja, brood en drinken worden door het gat geschoven.'

Er parelt zweet op zijn voorhoofd. Nog altijd heeft hij zijn ogen gesloten. Hij smakt met zijn lippen.

'Het drinken smaakt zo vreemd, anders dan anders. Alles begint te draaien. De hele ruimte wordt wazig. Ik ben zo moe.'

Zijn kin zakt op zijn borst en even lijkt het alsof hij in slaap is gevallen. Duijmbeek verroert zich niet, wacht af. Ademloos. Het duurt enkele ogenblikken.

'Ik word wakker en mijn hoofd is koud.'

'Je hoofd is koud, zeg je? Zou het kunnen zijn dat je haren zijn geknipt?'

De jongen woelt met zijn vingers door zijn haar.

'Ja, het is heel kort. Het hangt niet meer voor mijn gezicht.'

Met gesloten ogen tast hij met zijn handen langs zijn lichaam.

'Ik heb andere kleren aan.'

'Kun je de man zien die je haren heeft geknipt en andere kleren heeft gegeven.'

'Nee, hij is gekomen toen ik lag te slapen.'

'Ik denk dat er een slaapmiddel in je water werd gedaan.'

Eindelijk opent de jongen zijn ogen.

'Waarom?'

'Naar alle waarschijnlijkheid om te voorkomen dat je iemand zou zien of mogelijk iemand zou herkennen.'

De jongen kijkt Duijmbeek aan.

'Waarom hebben ze mij opgesloten, professor? Ik heb toch niets kwaads gedaan?'

'Daar zou ik je geen antwoord op kunnen geven, Kasmó. Ik heb vermoedens, maar alvorens ik die uitspreek moet ik daarover zekerheid hebben.'

'Denkt u dat u mijn moeder kunt vinden?'

'Ook daarop moet ik het antwoord schuldig blijven.'

'Vrouw Hieme zegt dat iedereen een moeder heeft.'

'Dat klopt. Iedereen heeft een moeder.'

De jongen schuift met zijn schoenen over de grond.

'Misschien zoekt ze mij wel, professor.'

'Dat zou kunnen, Kasmó. Dat zou zomaar kunnen.'

'En dat ze mij op een dag komt halen.'

'Ik hoop het voor je,' zegt Duijmbeek zacht, terwijl hij zijn hand op die van de jongen legt. 'Ik hoop het van harte.'

AANSLAG

'Mag ik nog een droom vertellen, vrouw Hieme?'

Hieme legt haar borduurwerk op tafel en kijkt de jongen aan.

'Maar natuurlijk, Kasmó.'

'Het was een paar dagen geleden. In mijn droom zag ik een mooie man. Hij had een witte mantel aan. De man had een krans bij zich.'

'Een krans? Een bloemenkrans?'

'Nee, geen bloemen. Precies weet ik het niet. Het leek een gouden krans. De man strekte zijn armen uit en wilde mij de krans geven. Ik wilde hem aanpakken en toen zei de man dat ik over twee weken zou sterven. Ik antwoordde dat ik nog maar zo kort op de wereld was en nog niet dood wilde gaan. Ik heb de krans niet aangepakt. Toen legde de man de krans op tafel en verdween. De krans begon steeds mooier te stralen. Ik stapte uit bed en zei: "Nu wil ik sterven" en meteen was de krans weg. Toen ik weer in bed wilde stappen werd ik wakker.'

Al een paar dagen wordt hij geplaagd door onrust, paniekaanvallen en buitensporig zweten. Overdag loopt hij doelloos rond, angstig om zich heen kijkend. 's Nachts kan hij de slaap niet vatten en wanneer

hij dan eenmaal slaapt, is hij onrustig en wordt bij het minste geringste wakker. Een vaag, onheilspellend voorgevoel heeft hem in zijn greep.

'Kun je iets vertellen over dat voorgevoel, Kasmó?'

'Het is alsof er iets op me afkomt.'

'Iets op je afkomt?'

'Ja, iets dat ik niet kan zien, maar wel kan voelen.'

'En wat is dat precies voor gevoel?'

'Ik ben bang, professor.'

'Waar ben je precies bang voor?'

'Ik weet het niet.'

De laatste maanden had Kasmó blijk gegeven van gaven die moeilijk te duiden waren: intuïtief, misschien zelfs mediamiek.

Het was al een paar keer voorgekomen dat zijn lichaam, zonder aanwijsbare reden plotseling hevig begonnen te schokken. Abrupt stond hij dan op, liep met snelle passen naar zijn kamer waar hij zich onder zijn bed verstopte. Niet veel later werd er dan aan de deur gebeld en kreeg de professor onaangekondigd bezoek. Tijdens een wandeling bleef hij plots stilstaan en verschool zich trillend achter een boom, zijn armen stijf tegen zijn lichaam gedrukt. Kort daarna stormde een op hol geslagen paard over de brink. Toen Duijmbeek hem voor het eerst meenam buiten de dorpsgrens, klaagde hij opeens over een ondragelijke stank en weigerde verder te lopen. Pas nadat ze uiteindelijk hun weg vervolgden en een hoek omsloegen, kwamen ze langs een onlangs aangelegde begraafplaats. Kasmó dreigde over te geven, draaide zich om en rende weg.

Bij het begin van onweer, dat zenuwpijn en een bloedneus veroorzaakte, kon hij onmiddellijk zeggen of het kort of lang zou

duren, en als iemand hem onhoorbaar en ongezien van achteren naderde, voelde hij dat op een afstand van honderd stappen.

Nu maakt Duijmbeek zich zorgen over het voorgevoel van zijn pupil, maar hij laat niets blijken, uit angst de jongen nog meer te verwarren.

Een paar dagen later geeft Kasmó te kennen dat hij niet mee wil wandelen.

'Ik voel mij niet zo lekker. Ik ben misselijk.'

'Ach, wat vervelend.'

'Ik heb vanmorgen walnoten gegeten. Zou het daarvan kunnen komen?'

'Heel goed mogelijk. Misschien ben je allergisch.'

'Daarom blijf ik liever thuis, professor.'

'Ik begrijp het, Kasmó. Ik zal Hieme vragen of ze kamillethee voor je wil maken. Daar knap je beslist van op. Misschien is het verstandig als je even op bed gaat liggen. Ik ben met een half uur weer terug.'

Hieme komt met de thee.

'Hier, Kasmó, drink dit maar op. Je zult je straks beter voelen.'

'De professor zegt dat ik even op bed moet gaan liggen.'

'Doe dat maar.'

Tegen half twaalf krijgt hij plotseling grote aandrang om naar het privaat te gaan. Hij hangt zijn vest en jas over een stoel en gaat zitten. Na enkele minuten hoort hij gestommel op de gang. Hij zet de deur op een kier.

'Hieme? Ben jij dat?'

Als het stil blijft sluit hij de deur weer en besteedt er verder geen aandacht meer aan.

Op het moment dat hij klaar is wordt de deur opengerukt en ziet hij een man staan, geheel in het zwart gekleed. Zijn gezicht verborgen

achter een masker. De jongen springt verschrikt overeind en grijpt naar zijn broek om deze omhoog te trekken. Op dat moment heft de man zijn arm, haalt uit en voelt Kasmó een scherpe pijn op zijn voorhoofd. Dan ziet hij hoe de man zich omdraait en de gang uitrent.

Hij brengt zijn hand naar zijn hoofd en voelt hoe bloed over zijn gezicht stroomt. Het wordt zwart voor zijn ogen en hij valt op de grond.

Als hij korte tijd later bijkomt is hij volledig in de war. Met moeite krabbelt hij overeind. Hij is kotsmisselijk en moet zich bedwingen niet over te geven. Alles draait om hem heen. Wankelend zoekt hij steun tegen de wand. Hij moet naar vrouw Hieme. Naar vrouw Hieme. Naar haar kamer. In paniek rent hij door de gang en staat dan opeens in zijn eigen kamer. Draait zich daar weer om en stormt weer terug de gang in. Hij is volledig gedesoriënteerd. Alles lijkt op elkaar. In de verwarring kan hij de kamer van Hieme niet vinden en staat plots voor de kelderdeur. Rukt deze open en struikelt de schemerige ruimte in. Helemaal overstuur verstopt hij zich achter een stapel houten kratten.

'Hij zou even gaan liggen.'

'Dat heb ik hem geadviseerd.'

'In zijn kamer is hij niet. Ik zal in de tuin gaan kijken, misschien is hij daar.'

Als Hieme de gang in loopt vallen haar meteen de vlekken op de vloer op. Ze bukt zich. Bloed. Vers bloed. Geschrokken loopt ze terug naar de kamer.

'Er ligt bloed in de gang, professor.'

'Bloed? In de gang?'

In de gang ziet ook de professor het bloed.

'Daar,' zegt hij en wijst, 'nog meer bloed. Het spoor loopt naar de kelder. Pak een lamp, Hieme.'

Als Duijmbeek even later de kelderdeur opent en met de lamp naar binnen schijnt, slaakt Hieme een afgrijselijke gil.

'Daar, professor, Kasmó!'

In een hoek van de kelder, half verscholen achter de houten kratten, zien ze hem liggen. Zijn gezicht zit onder het bloed en ook zijn overhemd is doorweekt.

Samen leggen ze hem op bed. Hij kreunt bij elke aanraking en de wond boven zijn rechterwenkbrauw bloedt nog steeds.

'Ga de dokter halen, Hieme. Snel.'

Binnen een paar minuten arriveert de dokter die sinds kort op het dorp woont. Een goedlachse vijftiger, met een volle baard en een ronde bril.

'Een hoofdwond. Ziet er erger uit dan het is. Een oppervlakkige snee. Hoofdwonden bloeden altijd hevig.'

'Is hij gevallen, dokter?' wil Hieme weten.

'Ik zou het u niet kunnen zeggen.'

Kundig verbindt de arts de wond, terwijl Kasmó verward om zich heen kijkt. Geen woord heeft hij nog gezegd. Ook geen antwoord gegeven op de vragen die hem werden gesteld.

'Laat hem in bed liggen, het letsel is niet ernstig en binnen een paar uur is hij opgeknapt.'

Kort nadat de arts is gegaan, raakt Kasmó in een delirium. Hij begint te schreeuwen, te ijlen, slaat spastisch om zich heen en stoot wartaal uit. Met moeite kunnen Duijmbeek en Hieme hem in bed houden. Koude kompressen op zijn hoofd en borst schijnen hem enigszins te kalmeren.

Terwijl de professor zijn hoofd ondersteunt, geeft Hieme de jongen voorzichtig valeriaanwortelthee te drinken. Kort daarop slaapt hij in en sluit Duijmbeek de gordijnen.

De volgende dag kan hij dan, zij met horten en stoten, half zittend in de kussens, zijn verhaal doen.

'De deur van het privaat werd opengerukt. Ik zag een man. Hij droeg een masker voor zijn gezicht. Hij had iets in zijn hand, maar ik kon niet zien wat dat was. Toen voelde ik een helse pijn en ben ik gevallen.'

'Hoe ben je dan in de kelder terecht gekomen?'

'Ik zocht vrouw Hieme, maar ik kon haar niet vinden. Opeens zat ik in de kelder. Ik kan mij niet herinneren hoe ik daar ben gekomen.'

'We moeten veldwachter waarschuwen,' vindt Duijmbeek. 'De jongen moet worden verhoord en er zal een protocol opgesteld moeten worden.'

Veldwachter komt, in het gezelschap van burgemeester.

'Ongehoord,' zegt de burgervader, 'en dat in ons dorp.'

Veldwachter, blij dat er eindelijk eens iets gebeurt waarbij hij zijn gewichtigheid kan tonen, gaat op een stoel naast het bed van de jongen zitten.

'Zo, Kasmó, vertel.'

Dan legt de jongen uit wat er is gebeurd. Hetzelfde verhaal dat hij tegen Duijmbeek en Hieme heeft verteld. Veldwachter schrijft en burgemeester steekt een sigaar op.

'Wij zullen dit tot op de bodem uitzoeken,' zegt de diender des gezags, daarbij in het midden latend wie "wij" zijn.

Als de beide heren weg zijn, maakt Hieme een lichte bouillon en geeft dat de jongen te drinken. Na nog een paar uur te hebben geslapen, is hij weer op de been.

GRAAF VON HOHENSTEIN-RABENFELD

'Zou Zijne Edelachtbare de burgemeester zo welwillend willen zijn mij voor te stellen aan de beroemdste zoon van zijn gemeenschap?'

'Maar vanzelfsprekend, Uwe Hooggeboren,' antwoordt burgemeester, terwijl hij een lichte buiging maakt en zijn trots nauwelijks weet te verbergen. 'Maar vanzelfsprekend.' Hij buigt nog maar eens een keer. Het is ook niet de eerste de beste die te gast is in zijn huis. Nee, een heuse graaf: Graaf von Hohenstein-Rabenfeld, diplomatiek gezant en geheimraad.

Waar de man vandaan gekomen is blijft voor burgemeester vooralsnog in nevelen gehuld. Maar dat is op dit moment niet interessant. Belangrijk is dat een zo hooggeplaatst figuur te gast is in zijn huis, in zijn dorp.

~

Twee heren staan op een zonnige middag bij hem op de stoep. Voornamen heren, dat leidt geen twijfel. Komen in opdracht van een graaf, waar burgemeester nog nooit van heeft gehoord. De graaf, zo

laten de heren weten, zou graag kennis maken met Kasmó Duijmbeek, over wie zoveel wordt verteld.

In de grote kamer op de eerste verdieping nemen de heren plaats. Burgemeester in zijn eigen stoel, de beide heren links en rechts van hem.

Al snel wordt duidelijk dat de graaf niet alleen komt, maar dat een heel gevolg hem zal vergezellen. Heren en dames uit de hoogste kringen en allemaal om de mysterieuze jongeman, die inmiddels bekend staat als het heuvelkind, te leren kennen.

'Tot in het buitenland heeft men het over hem,' zegt een van de heren.

'Aan het hof is hij het gesprek van de dag,' vult de ander aan.

In welk buitenland en aan welk hof interesseert burgemeester nauwelijks. Belangrijker is dat hij, door het hoge bezoek dat aanstaande is, in de belangstelling komt te staan. Eindelijk afrekenen met de kleinburgerlijkheid waarmee hij dagelijks wordt omringd. Een man van aanzien zal hij worden. Eindelijk het respect dat hij meent te verdienen.

De beide heren kijken om zich heen. De ruimte, zo concluderen zij, is niet de ambiance waarin de graaf doorgaans verkeert. Er moeten enige aanpassingen plaatsvinden: de tafel en de stoelen gaan eruit, waarna een aantal kleinere tafels en andere stoelen worden neergezet. Stoelen die passen bij de wensen van de hooggeplaatste gasten. Er zal drank worden geserveerd, met daarbij lichte, zorgvuldig geselecteerde hapjes.

Nee, burgemeester hoeft zich geen zorgen te maken, alles wordt geregeld en vooral ... betaald. Dat stelt burgemeester gerust. Met geld smijten is er niet meer bij. Dat kan hij zich na die keer met de circusdirecteur en Trenie niet meer veroorloven. Dat zou het dorp niet meer pikken. Nu dit duidelijk is leunt hij ontspannen achterover,

zijn handen gevouwen over zijn te dikke buik. Zijn vingers spelend met zijn ambtsketen.

~

Nog voordat de graaf een voet over de drempel heeft gezet, is het de hele dag een komen en gaan van allerlei lieden. Meubilair wordt vervangen, tafels gedekt, servies geschikt, kristallen glazen opgepoetst en alles van de fijnste kwaliteit.

De volgende dag komen, voorafgaande aan de graaf, de eerste gasten. Dames in prachtige kostuums, gekleed volgens de laatste mode. Japons van fijn mousseline, zijde, katoen. Hooggesloten aan de hals met soms een kleine kraag van kant. De taille smal en strak ingesnoerd, geaccentueerd door een ceintuur. Rokken die wijd naar beneden vallen, rustend op meerdere onderrokken.

De haren zorgvuldig opgestoken. Lokken. Krullen langs het gezicht. Sommige dames dragen een bonnet, een breedgerande, met linten versierde hoed. Handschoenen zijn een vanzelfsprekendheid.

De heren, die de dames vergezellen, dragen witte overhemden met gesteven, opstaande boorden. Een cravat, een brede zijden of katoenen das, kunstig geknoopt. Bontgekleurde vesten. Wijde pantalons, strak en hoog in de taille, tot op de enkels, met al dan niet een band onder de voet. De meeste heren dragen een rokjas, sommigen een lange jas. Zwart, bruin, blauw, al dan niet met een fluwelen kraag. Handschoenen, hoge hoed en wandelstok ontbreken niet.

Het zijn nog nooit vertoonde taferelen op de doorgaans ingeslapen brink. Dorpelingen hebben zich verzameld onder de lindebomen en kijken hun ogen uit. Zoveel voornaamheid hebben ze nog nooit gezien.

Als dan uiteindelijk de koets met daarin de graaf, getrokken door vier glanzende, opgetuigde paarden, de brink oprijdt, houden de toeschouwers de adem in. Hoeven kletteren op de keien. Een man in livrei, met op zijn hoofd een steek, springt behendig van de bok, opent plechtig de deur en klapt het met fluweel beklede trapje uit. Dan stapt de graaf uit zijn koets. Een rijzige gestalte, gekleed in een kostuum met opstaande kraag, waarop met gouddraad sierlijke motieven zijn geborduurd. Over zijn schouders hangt een witte mantel, afgezet met hermelijn. Kaarsrecht en plechtig verdwijnt hij dan door de openstaande deur van de burgemeesterswoning.

Kasmo staat bij Duijmbeek, in een hoek van de ruimte. Hij kijkt zijn ogen uit en verschuilt zich half achter de professor als burgemeester in zijn richting komt.

'Kom, Kasmo,' zegt deze, 'de graaf wil je leren kennen.'

De jongen blijft stokstijf staan. Durft zich niet te verroeren.

Duijmbeek doet een paar stappen opzij zodat de jongen tevoorschijn komt.

'Ga met burgemeester mee. Ik blijf in de buurt.'

De burgervader pakt de jongen bij zijn elleboog en leidt hem naar de graaf. Deze staat in het midden van de ruimte en kijkt de knaap strak aan.

'Kasmo,' zegt burgemeester, 'het is mij een grote eer je voor stellen aan Graaf von Hohenstein-Rabenfeld.'

De graaf steekt zijn hand op.

'Neem me niet kwalijk, meneer de burgemeester,' zegt hij met zachte stem, 'maar de eer is geheel aan mijn zijde. Niet andersom.'

Hij doet een stap naar voren en pakt beide handen van de jongen, zonder zijn blik van hem af te wenden.

'Zo, jij bent dus het heuvelkind.'

Kasmo durft geen woord te zeggen. Knikt alleen maar.

'Je hebt geen idee hoe lang ik naar dit moment heb verlangd.'

Dan wendt hij zich naar de overige gasten, die afwachting toekijken.

'Dames en heren,' zegt hij, terwijl hij langzaam door de ruimte begint te lopen, 'ik stel u met genoegen voor aan Kasmó Duijmbeek, het heuvelkind.'

Men applaudisseert, zacht en hoffelijk. De dames maken een kniks, de heren een lichte buiging.

'Kasmó,' gaat de graaf verder, 'is het gesprek van de dag. Overal te lande ligt zijn naam op ieders lippen en zelfs aan het hof spreekt men over hem. Niet alleen hijzelf, dames en heren, maar ook zijn mysterieuze geschiedenis houdt de gemoederen bezig. Wie is hij? Waar komt hij vandaan?'

Men kijkt elkaar aan, mompelt, fluistert.

'Ik heb mij laten vertellen dat de naam Kasmó Duijmbeek zelfs in heel Europa een begrip aan het worden is.'

Intussen heeft deze zich weer half achter de professor verscholen. Diep onder de indruk van hetgeen om hem heen gebeurt.

'Maar misschien brengt zijn eigen verhaal licht in de duisternis en weten we spoedig wie hij werkelijk is en waar hij vandaan komt. Kasmó is namelijk bezig zijn levensverhaal op te schrijven. Zo is het toch, Kasmó?'

'Ja,' klinkt het, nauwelijks hoorbaar.

'Dames en heren,' vervolgt de graaf, 'laten wij een toast uitbrengen op Kasmó Duijmbeek, het heuvelkind.'

Deze staat nog steeds half verscholen achter de rug van zijn voogd. Durft de mensen nauwelijks aan te kijken. Langzaam komen ze naderbij, duwen Duijmbeek respectloos aan de kant, vormen een kring om de jongen en bekijken hem schaamteloos van top tot teen. De dames beginnen te giechelen en te kirren. Komen steeds dichterbij. Strekken hun armen naar hem uit. Strelen zijn haar, zijn

gezicht. Er zijn er zelfs die zich heel dicht tegen hem aan drukken en hem voor zichzelf lijken op te eisen.

Vingers glijden langs zijn hals, over zijn arm, zijn borst. Een van hen fluistert hem iets in zijn oor en lacht vervolgens luid en overdreven. Een ander pakt zijn hand en legt deze op haar voluptueuze borsten. Hij wordt misselijk van de bedwelmende geur van hun parfum. Hij voelt zich bedreigd, angstig door hun opdringerigheid. Alsof hij een gebruiksvoorwerp is waar men ongegeneerd aan mag zitten. Dat men naar behoefte mag gebruiken. Hij probeert zich kleiner te maken, onzichtbaar te worden. De heren slaan het van afstand gade, lachen en schijnen zich kostelijk te amuseren. Zelfs de graaf laat zich niet onbetuigd. Hij heft zijn glas en schijnt daarmee het gezelschap aan te moedigen.

Boven het gelach, het gekir en het geroezemoes klinkt plotseling de stem van Duijmbeek. Bars en gebiedend.

'Stop! Houd hier onmiddellijk mee op!'

Het is als een donderslag bij heldere hemel. Een klap uit een onverwachte hoek. De dames kijken verbaasd naar Duijmbeek en naar elkaar. Halen hun schouders op, begrijpen er helemaal niets van. Fluisteren, lachen en giechelen over zoveel burgerlijkheid. De man is kennelijk helemaal niets gewend. Lijkt totaal onwetend over de wereld om hem heen. Onwetend hoe het in hun kringen doorgaans gebruikelijk is. Affreus dat deze eenvoudige boerenpummel hen terecht durft te wijzen.

Opeens staat burgemeester naast Duijmbeek.

'Wat veroorlooft u zich?' fluistert hij. 'U weet zeker niet in welk gezelschap u zich bevindt!'

'Dat is mij inmiddels duidelijk.'

'Ik eis dat u ogenblikkelijk uw excuses aanbiedt. Aan de dames en heren, maar vooral aan de graaf.'

Duijmbeek piekert er niet over.

'Destijds kwam hij door uw toedoen terecht bij een reizend circus. Hier werd hij tentoongesteld voor sensatiebelust publiek. Deze mensen hier,' Duijmbeek maakt een wijds armgebaar, 'deze mensen hier zijn geen haar beter! Mijn pupil is geen kermisattractie, hij is een mens!'

'Uw excuses, professor,' sist burgemeester tussen zijn tanden. 'En wel onmiddellijk!'

Daarop pakt Duijmbeek de jongen bij de hand.

'Kom, Kasmó, dit is geen gezelschap voor ons.'

Zodra Duijmbeek en de jongen de ruimte verlaten, heerst er even een verstilde verbijstering. Wederom halen de dames en heren hun schouders op en kijken elkaar vol ongeloof aan. Dan slaat de verwarring plotseling om in een schaterend gelach, uitbundig en onbeheerst, dat de beide mannen door de open vensters spottend achtervolgt als zij zich reeds op de brink bevinden.

NORMEN EN WAARDEN

'U heeft mij ten overstaan van de graaf te schande gezet.'

'U vergist zich, burgemeester. Ik heb u niet te schande gezet. Ik heb de graaf en zijn fijne gezelschap een lesje geleerd.'

'Wie bent u, dat u het durft een man van zulk hoog aanzien de les te lezen?!'

Burgemeester ijsbeert door zijn kamer waar hij professor Duijmbeek heeft ontboden. Zweet parelt op zijn voorhoofd. Zijn gelaat is rood aangelopen en zijn handen trillen wanneer hij een zakdoek tevoorschijn haalt en daarmee het vocht van zijn gezicht veegt.

'De graaf was woest en dat is nog zacht uitgedrukt.'

'Ik weet niet welke normen en waarden u erop na houdt, burgemeester ...'

'Ik verbied een dergelijke toon!' onderbreekt burgemeester de professor en slaat daarbij met zijn vuist op tafel.

'Maar deze kermisvoorstelling was een ware aanfluiting,' gaat Duijmbeek ongestoord verder, zonder zich iets aan te trekken van de interruptie. 'Vond u zelf ook niet?'

'Wat ik vind is in deze niet belangrijk,' roept burgemeester met luid overslaande stem. 'Belangrijk is dat de graaf zich geschoffeerd voelde.'

'Mijn pupil werd ten overstaan van een ieder behandeld als een gebruiksvoorwerp, waar men maar naar believen aan kon frunniken. Hij is geen attractie die men tentoonstelt op jaarmarkten, maar hij een mens zoals u en ik, burgemeester.'

'Probeert u mij nu ook nog de les te lezen?!'

'Ooit werd Kasmó weggehaald bij een louche circuseigenaar, waar hij door uw toedoen terecht was gekomen. Dat bent u toch niet vergeten, hoop ik?'

'Dat gaat u helemaal niets aan. Bovendien was dat voordat u hier op het dorp kwam wonen.'

'Golm heeft zich ingezet voor de jongen, zich om hem bekommerd. Heeft zijn best voor hem gedaan. Als hij er niet was geweest, had de jongen nu nog, en ik benadruk het nog maar een keer, door uw toedoen, burgemeester, onder erbarmelijke omstandigheden zijn leven gesleten in een ijzeren kooi. Daarna heb ik met veel geduld en liefde geprobeerd hem een plaats in de maatschappij te geven.'

'Dat zal ik ook niet ontkennen,' zegt de burgervader, terwijl hij weer is gaan zitten. 'Ik weiger echter voortdurend aan te moeten horen wat ik allemaal fout heb gedaan.'

'Ik kan mij voorstellen dat dit tegen uw zere been is, maar dit zijn de feiten. Die ik overigens had laten rusten als u het voor de jongen had opgenomen, daar, bij de graaf en zijn onbeschofte gezelschap.'

'Wat had ik moeten doen, naar uw mening?'

'Van een burgervader mag men verwachten dat hij het opneemt voor de mensen in zijn gemeenschap.'

Burgemeester is inmiddels weer gaan staan en ijsbeert wederom door de kamer.

'Ik kom op voor elke dorpeling, professor. Ik verbied een dergelijk verwijt!'

'De jongen wist niet waar hij het zoeken moest met die opdringerige, kirrende vrouwen om hem heen die zich gedroegen als uitgelaten, overjarige bakvissen. Als klap op de vuurpijl heft de graaf zijn glas. Met andere woorden: jullie gaan je gang maar. Zet de knaap maar voor schut.'

'U overdrijft schromelijk.'

'Kasmo was totaal ontdaan en verward toen we thuis kwamen en wilde onmiddellijk naar bed. Hij beefde over zijn hele lichaam en was nauwelijks nog aanspreekbaar.'

'Ach, professor, we zijn allemaal wel eens in de war, nietwaar? zegt de burgervader met een minachtend lachje. 'Maar hoe dan ook, dit gaat nog een staartje krijgen, dat verzeker ik u.'

Veertien dagen later ontvangt professor Duijmbeek een schrijven van burgemeester waarin staat dat zijn voogdijschap wordt ingetrokken. Graaf von Hohenstein-Rabenfeld zal worden benoemd tot de nieuwe voogd, tevens pleegvader. Kasmo, het heuvelkind, zal met de graaf meegaan naar het buitenland om daar voortaan te wonen.

Als een lopend vuurtje verbreidt het zich door het dorp. Het is het gesprek van de dag: Professor Duijmbeek, die het onvoorwaardelijk opgenomen heeft voor zijn pupil en in de ogen van de burgervader het gezag heeft ondermijnd en zich in zijn eer gekrenkt voelt. Daarvoor neemt hij nu wraak. Kasmo die bij een wildvreemde graaf op zijn landgoed zal gaan wonen. Een man die hij slechts één keer heeft ontmoet.

DORP IN OPSTAND

In de kroeg komen ze bij elkaar, de mannen en de vrouwen, jong en oud. Allemaal geven ze gehoor aan de oproep van Golm, Hurre en Kaljo, om te praten over de laatste ontwikkelingen: het intrekken van het voogdijschap van professor Duijmbeek. Ze zijn het er allemaal over eens: burgemeester is buiten zijn boekje gegaan en dat terwijl hij zich, na de affaire met de directeur van dat circus en Trenie, geen excessen meer kon veroorloven.

Weer een bewijs hoe macht corrumpeert. Misbruik, zegt een enkeling hardop. Dit keer heeft hij werkelijk alle grenzen overschreden. Hier moet over gesproken worden. Dit kunnen ze niet zomaar laten passeren.

De kastelein is in zijn nopjes en tapt pullen vol schuimend bier. Iedereen praat door elkaar: meningen, oordelen en halve waarheden buitelen over de tafels.

Als iedereen binnen is sluit de kroegbaas de deuren en neemt Golm het woord.

'Als een donderslag bij heldere hemel viel er opeens een graaf uit de lucht? Iemand die weet wie hij is?'

De mensen schudden hun hoofden. Nee, nog nooit van de man gehoord. Bovendien lopen de graven nou niet bepaald in en uit in het doorgaans ingeslapen dorp.

'Niemand die hem dus kent?' vraagt Golm.

'Ik ken veel graven en baronnen,' roept Caantje. 'Het wemelt bij mij thuis van het blauwe bloed. Ik kan geen stap zetten of ik breek mijn nek over een of ander adellijk figuur.'

Iedereen barst in lachen uit. Tranen lopen over de wangen. Men slaat elkaar op de schouders en bestelt nieuwe pullen bier. De kastelein kan het nauwelijks bijbenen.

'Jullie hebben allemaal gehoord dat de jongen als een soort kop van Jut tentoongesteld werd op dat feestje van die graaf en dat het gedrag van de hoge gasten ronduit schandalig genoemd mag worden.'

Iedereen knikt. Ja, ze hebben er allemaal van gehoord en degenen die er niet van hebben gehoord knikken omdat de anderen dat nu eenmaal ook doen. Wie deze verhalen heeft verspreid is inmiddels al niet meer duidelijk. Ze waren er opeens en vreemd genoeg weken ze niet eens zoveel af van de waarheid.

'Burgemeester heeft al eerder een scheve schaats gereden, maar hij schijnt daar niets van te hebben geleerd,' vindt Derre. 'Hij heeft toegelaten dat de jongen weer publiekelijk tentoon werd gesteld.'

'Juist,' vult zijn vrouw hem aan. 'Als een goedkope attractie.' 'Nee, burgemeester is weer in de fout gegaan,' is Troelie van mening, 'net als destijds met dat circus.'

'Dat hebben jullie niet van mij,' zegt Golm, die ooit had beloofd niets los te laten over het gesprek dat hij destijds met burgemeester, dominee en veldwachter had.

'Nee, dat hebben we niet van jou, Golm,' roept Frede.

Brank zegt: 'Het is een openbaar geheim.'

Niemand die weet hoe aan het licht is gekomen welk spel er destijds door het drietal is gespeeld. Opeens wist iedereen het, zonder dat de bron te achterhalen viel. Het was inmiddels gemeengoed en niemand die zich afvroeg of het allemaal wel op waarheid berustte.

'Kasmo is inmiddels één van ons,' gaat Golm verder. 'Een dorpsgenoot zoals wij allemaal.'

'Een bekende verschijning in ons dorp,' vindt Kaljo.

'Een vertrouwde verschijning,' vult Hurre aan.

'Wij hebben hem opgenomen in onze gemeenschap,' vervolgt Golm, 'en mogen wij hem nu zomaar met een of andere onbekende, vage graaf mee laten gaan?'

'Nee,' klinkt het volmondig. 'Nee, dat mag niet gebeuren.'

'Het is een kwetsbare jongen en wie weet hoe ongelukkig hij zich zal voelen in dat verre buitenland.'

Iedereen geeft Golm gelijk. Hij weet het mooi te verwoorden.

Deze neemt een slok bier en met de rug van zijn hand veegt hij langs zijn mond. 'Het is burgemeester geweest die het nodig vond dat hij een dorpling werd. Het is burgemeester geweest die hem een identiteit heeft gegeven en het is dezelfde burgemeester geweest die professor Duijmbeek heeft benoemd tot voogd van de jongen.'

Onder luid applaus laveert de kastelein intussen behendig met pullen bier tussen de tafels door.

'Nu voelt de burgervader zich gekrenkt en wat gebeurt er? Onmiddellijk neemt hij wraak en trekt het voogdijschap van de professor in.'

'Kinderachtig,' roept Delbrecht.

Odelina slaat met haar vuist op tafel. 'Hij kan niet tegen zijn verlies, onze burgemeester!'

'Dit is,' gaat Golm verder, 'machtsmisbruik. Hij gebruikt de jongen als speelbal voor zijn gekrenkte eer.'

Netje zegt: 'Zonder de professor was de jongen nog steeds een wildeman geweest, die niet had kunnen praten en lopen.'

'Lopen heb ik hem geleerd,' antwoordt Golm met enige verontwaardiging in zijn stem. 'Dat dit maar duidelijk is.'

'Wat gaat er nu gebeuren?' vraagt Troelie.

Ja, dat willen de andere aanwezigen ook weten. Welke stappen worden er nu ondernomen?

'Morgen ga ik naar burgemeester en zal hem vertellen van deze bijeenkomst. Ik zal hem duidelijk laten weten dat hij zijn ambt misbruikt, alleen vanwege het feit dat hij zich persoonlijk gekrenkt voelt.'

Hurre vraagt: 'En dan?'

'Dan,' zegt Golm, 'laat ik onze burgervader weten dat hij moet kiezen of delen. Of hij geeft het voogdijschap weer terug aan de professor of ik zal bij hogerhand een boekje over hem open gaan doen.'

'Op dat laatste zal hij niet zitten te wachten,' lacht Fledde.

'Zo gaan we het doen,' sluit Golm af. 'Zo en niet anders.'

Er wordt luidkeels gejuicht, er klinkt applaus en gejoel. De vrouwen vallen elkaar in de armen, de mannen slaan elkaar op de schouders. Nieuwe pullen bier worden besteld.

Anderhalve week later maakt burgemeester bekend dat professor Duijmbeek weer tot voogd is benoemd.

Zo is ook deze storm gaan liggen en is alles weer bij het oude.

HET EINDE

Kasmo heeft van alles niets meegekregen. Duijmbeek heeft hem niet verteld van het gesprek dat hij met burgemeester had, noch van diens plannen. Ook heeft hij de bijeenkomst in de kroeg voor de jongen verzwegen.

Voor Kasmo lijkt de ontmoeting met de graaf een afgesloten hoofdstuk. Hij is er tegenover de professor in ieder geval niet op teruggekomen en deze laat het verder rusten.

Zo snel als de graaf gekomen is, zo geruisloos is hij ook weer verdwenen. Terug naar het verre buitenland. Een enkeling, waaronder professor Duijmbeek, vraagt zich af wat de man bezielt heeft om zich als voogd op te werpen en de jongen mee te nemen naar zijn landgoed, om hem daar als pleegvader onder zijn hoede te nemen.

'Als Kasmo werkelijk van gegoede komaf is en hij door hogerhand jarenlang gevangen werd gehouden,' zegt Duijmbeek, 'zou het kunnen zijn dat men in bepaalde kringen nu heel erg zenuwachtig wordt. Kasmo werkt immers aan zijn levensverhaal en heeft al te kennen gegeven dat hij dit binnenkort wil publiceren.'

'Zou het kunnen zijn,' vraagt Hieme, 'dat de graaf hem op bevel van hogerhand mee naar zijn landgoed moest nemen, zodat hij hem in de gaten kon houden en kon voorkomen dat hij iets zou doen wat in bepaalde kringen opzien zou baren? Het publiceren van zijn levensverhaal bijvoorbeeld?'

'Met die gedachte heb ik ook gespeeld,' antwoordt de professor. 'Dat deze graaf zonder slag of stoot zijn voogdijschap weer heeft teruggegeven, is op zijn zachtst gezegd opmerkelijk.'

'Als hij op zijn strepen was gaan staan had de burgemeester tekst en uitleg moeten geven. Hij had moeten verklaren waarom deze onbekende graaf plots zo gretig was het voogdijschap op zich te nemen en de jongen op zijn landgoed te laten wonen.'

'De dorpelingen zouden de waarheid willen weten en de kans zou groot zijn dat er dan een beerput open zou gaan, waar noch de graaf, noch de burgemeester belang bij zou hebben. Om nog maar te zwijgen van bepaalde hoge kringen.'

Hieme zegt: 'Dan maar stilletjes door de achterdeur verdwijnen, moet de graaf hebben gedacht.'

'We zullen er mogelijk nooit achter komen,' denkt Duijmbeek.

~

Het is een druilerige middag. Al sinds de ochtend valt er een lichte motregen. De keien op de brink glanzen nat en donker. De takken van de lindebomen buigen onder het gewicht van het regenwater. Een zware, loodgrijze hemel hangt boven het dorp. Voorlopig zal de regen aanhouden. De geur van de naderende herfst hangt in de lucht. De bladeren beginnen reeds te kleuren en het zal niet lang meer duren voordat ze zullen vallen en de grond bedekken in bruine, rode en gele tinten.

Het is op deze middag dat Kasmó, ondanks de regen, zijn dagelijkse wandeling wil maken. Verscholen onder zijn paraplu steekt hij de brink over en loopt in de richting van het pleintje waar hij ooit door een onbekende werd achtergelaten. Bij de smidse blijft hij staan. Hurre slaat met een zware hamer op het aambeeld, waarop een gloeiend stuk ijzer ligt. Bij elke slag spatten vonken uiteen, rode lichtjes die als vuurvliegjes door de ruimte dansen. Een korte hoofdknik naar de jongen, die daarop weer verder loopt. Brikke houdt hem staande, vraagt hoe het gaat, praat een ogenblik met hem en verdwijnt vervolgens in haar woning.

Als hij een hoek is omgeslagen staat hij plotseling naast hem: een man met zwarte bakkebaarden en een zware snor. Kasmó schrikt van de plotselinge verschijning, maar de man legt geruststellend zijn hand op de arm van de jongen.

'Kom over een uur naar de ingang van de nieuwe begraafplaats,' zegt hij zacht, 'ik ben gekomen om je afkomst op te helderen.'

'Mijn eh ... mijn afkomst?' vraagt de jongen verbaasd. 'Je weet wie ik ben?'

'Ik weet wie je bent.'

Dan verdwijnt de man, even snel als hij verscheen.

Kasmó besluit niet naar huis te gaan. Wil niets tegen Duijmbeek en Hieme zeggen over de vreemde ontmoeting die hij zojuist had met de man die zegt zijn afkomst te kennen.

Doelloos zwerft hij door de straten, wachtend tot het uur om is. Het is inmiddels harder gaan regenen en in het portiek van een huis zoekt hij beschutting. Hij slaat zijn papaplu uit. Waterdruppels springen alle kanten op.

De begraafplaats is vanaf hier iets minder dan tien minuten lopen en als Kasmó daar aankomt is er precies een uur verstreken nadat hij de vreemdeling heeft ontmoet.

Niemand te zien. Zou hij het wel goed hebben begrepen? Hij is nerveus en angstig tegelijk. Kijkt onophoudelijk om zich heen of hij de man ergens ziet.

Na enkele minuten voelt hij dat er iemand achter hem staat. Met een ruk draait hij zich om en ziet de vreemdeling met de zwarte bakkebaarden en de zware snor. Verschrikt doet de jongen een paar passen bij hem vandaan.

'Niet bang zijn Ik ben gekomen met de beste bedoelingen. Laten we een eindje lopen.'

Samen wandelen ze naar de rand van het kerkhof, daar waar struiken dicht opeen staan. Hier aangekomen stopt de man en pakt iets vanonder zijn cape vandaan.

'Hier zegt hij,' en geeft Kasmó een klein buideltje van violette zijde. 'Hierin zitten de documenten die je afkomst bewijzen.'

Hevig trillend pakt de jongen het zakje aan. Op het moment dat hij het rijgkoordje lospeutert, stoot de man heftig toe en een tweezijdig geslepen mes dringt diep in de borst van de jongen. Een scherpe pijn schiet door zijn lichaam en zijn adem stakt. Onmiddellijk daarop trekt de dader het mes met kracht terug, draait zich om en rent het park uit.

Kasmó grijpt naar zijn borst en voelt het bloed tussen zijn vingers doorstromen. In wilde paniek strompelt hij naar huis. Op de stoep zakt hij door zijn knieën en bonkt met de laatste kracht die hij in zich voelt tegen de voordeur.

~

Als de dokter arriveert, hebben Duijmbeek en Hieme hem al op bed gelegd. Hij is bij kennis, zij het buitengewoon zwak. Zijn lichaam gloeit en zijn ogen schieten wild alle kanten op. Zweet gutst over zijn gezicht en glanst in zijn hals.

De arts bekijkt het letsel en ziet dat het nog altijd hevig bloedt.

'Een diepe steekwond tussen de zesde en zevende rib. Zet hem maar even overeind, dan kan ik hem verbinden.'

Uit zijn koffer neemt hij verband, maakt het nat en drukt het stevig op de wond. Dan wikkelt hij er een linnen doek omheen en knoopt het strak vast om het bloeden te stelpen.

'Is er iemand die u op de hoogte zou willen stellen?'

'Hoe ernstig is het dokter?'

'Heel ernstig, professor, ik kan helaas niets meer voor hem doen. Het is een kwestie van uren en mogelijk korter.'

'Zou jij Golm willen halen, Hieme?'

Een kwartier later staat ook Golm aan het bed van de jongen, die af en toe zijn bewustzijn verliest. Dan weer enigszins helder is en zelfs flauwtjes kan glimlachen tegen de mensen om hem heen. Steeds onregelmatiger wordt zijn ademhaling en zijn pols zwakker.

'Het duurt nu niet lang meer,' fluistert de dokter. 'Het kan elk ogenblik gebeurd zijn.'

Met een zakdoekje veegt Hieme haar gezicht droog, terwijl Golm een arm om haar schouders legt.

Dan knielt Duijmbeek bij het bed neer en pakt de hand van zijn pupil, die daarop zijn ogen opslaat.

'Zou je nog iets willen zeggen, Kasmó?' vraagt hij zacht.

Nauwelijks hoorbaar fluistert de jongen: 'In alle ledematen ben ik moe, ze worden mij te zwaar.'

Een paar minuten later doet hij wederom zijn ogen open.

'Een grote reis ... een verre reis ...'

Dan draait hij zich op zijn rechterzij, sluit zijn ogen en sterft.

MORGEN ...

Als Kaljo en Hurre in de richting van de brug lopen, zien ze hem staan: een eenzame gestalte in de schemering, steunend met zijn onderarmen op de verweerde houten leuning.

De mannen houden hun pas in.

'Ik denk dat we hem maar even alleen moeten laten,' zegt Hurre.

'Alleen met zijn gedachten.'

'Je hebt gelijk, Hurre. Laten we teruggaan.'

Zonder dat de man op de brug zijn vrienden heeft gezien, staat hij daar en staart over het water.

In de verte slaat de torenklok van Maredijk. Ganzen vliegen over en eenden landen op het gladde oppervlak van de vaart. Kringen die alsmaar groter worden. Groter en groter en die verdwijnen in niets, zoals alles ooit in niets zal verdwijnen.

'Morgen leer ik je lopen,' fluistert de man. 'Morgen ...'

In het blauw cirkelt de ooievaar. Gedragen door de wind. Langzaam slinkt zijn silhouet, vervloeit met de eindeloze lucht, totdat hij als een vage schim oplost in de zachte golven van de horizon.

KASPAR HAUSER (1812-1833)

In 1828 trof schoenmaker Weickmann in het Duitse Neurenberg een wat zonderlinge jongen aan. Hij leek een jaar of zestien, liep moeizaam en kon slechts een paar woorden spreken.

Hij had een brief bij zich waarin stond dat hij op 30 april 1812 was geboren en zijn naam kon schrijven. De jongen maakte duidelijk dat hij Kaspar Hauser heette.

Hij werd opgevangen en onderwezen, maar bleef een raadselachtig figuur. Hij vertelde dat hij zijn hele leven opgesloten had gezeten in een verduisterde kelder.

Al snel ontstond het gerucht dat hij de erfprins van het Groothertogdom Baden zou zijn — de zoon van Stéphanie de Beauharnais (geadopteerde dochter van Napoleon) en erfprins Karl van Baden.

Volgens deze theorie zou Hauser bij zijn geboorte zijn verwisseld of ontvoerd, omdat hij een bedreiging vormde voor andere erfopvolgers binnen het Huis Baden, vooral voor de tak rond groothertog Ludwig en diens opvolgers.

De officiële lezing van het hof van Baden luidde dat de erfprins kort na de geboorte in 1812 stierf. Tegenstanders geloofden echter dat Kaspar Hauser de echte prins was, weggemoffeld om politieke redenen.

Het Huis Baden heeft deze theorie altijd fel ontkend en benadrukte dat Hauser een bedrieger of verwarde jongeman was.

Kaspar Hauser zelf heeft nooit beweerd een prins te zijn uit het Huis Baden. Het waren geruchten door anderen verspreid.

Hij wordt meerdere keren aangevallen en in 1833 overlijdt hij in het Duitse Ansbach aan een steekwond.

Zijn ware identiteit is tot op de dag van vandaag een onopgelost mysterie. Ondanks DNA-onderzoek is er nog altijd geen sluitend bewijs gevonden over wie hij in werkelijkheid was.

MONUMENT EN GRAF

Op de plek van zijn overlijden is een monument opgericht met de Latijnse inscriptie: "Hic occultus occulto occisus est", wat betekent: "Hier werd een geheimzinnige op geheimzinnige wijze om het leven gebracht".

Het graf van Kaspar Hauser bevindt zich in Ansbach (Duitsland), waar hij op 17 december 1833 overleed. Daarop de Latijnse tekst:

Hic jacet	Hier ligt
Casparus Hauser,	Kaspar Hauser,
aenigma sui temporis,	een raadsel van zijn tijd,
ignota nativitas,	zijn geboorte onbekend,
occulta mors.	zijn dood duister.
MDCCCXXXIII	1833

KASPAR HAUSER FESTSPIELE

De Kaspar Hauser Festspiele vinden sinds 1998 elk even jaar plaats in juli en augustus in de Duitse stad Ansbach.

Ze combineren theater, lezingen, muziek, film, kunst en literatuur om de mysterieuze persoon Kaspar Hauser vanuit verschillende perspectieven te belichten.

Veel acts worden opgevoerd op historische locaties in Ansbach die verband hebben met Hauser, zoals plekken die hij zelf heeft gekend.

DE OOIEVAAR

De ooievaar als metafoor krijgt in relatie tot mijn personage Kasmó Duijmbeek een gelaagde betekenis. In mijn roman verschijnt Kasmó op mysterieuze wijze op het kleine pleintje, als een jonge man zonder verleden, zonder taal, als het ware "gebracht" in de wereld zoals een ooievaar een kind zou brengen. De symboliek van de ooievaar – drager van nieuw leven, zuiverheid, onschuld – weerspiegelt Kasmó's publieke verschijning: hij was onwetend, naïef, ogenschijnlijk onbevlekt door de wereld.

NAMEN VAN PERSONAGES

De figuur van Kaspar Hauser is omgeven met raadsels, die tot op de dag van vandaag historici, schrijvers en onderzoekers blijven intrigeren.

Zijn plotselinge verschijning in Neurenberg in 1828, gehuld in vage herinneringen en onsamenhangende verhalen over zijn verleden, heeft aanleiding gegeven tot talloze theorieën: van koninklijke afkomst tot bedrieglijke oplichterij. Het mysterie wordt alleen maar versterkt door de tragische omstandigheden van zijn dood, die sommigen zien als moord om een geheim te bewaren.

Het zou een sprookje kunnen zijn, een verhaal dat niet echt is gebeurd. Om in deze sfeer te blijven heb ik de personages in mijn roman namen gegeven die niet bestaan. Verzinsels dus.

DE AUTEUR

Carl Slotboom (Zutphen 1949) studeerde operazang (tenor) in Nederland, Duitsland en Oostenrijk. Zong aan verschillende theaters in binnen- en buitenland.

Hij is een bekend toneelschrijver en heeft meer dan honderd toneelstukken op zijn naam staan, die veelvuldig in binnen- en buitenland worden gespeeld.

Tevens was hij werkzaam als regisseur (operette/musical/toneel) en gaf theatercursussen en theaterworkshops.

Na zijn zangcarrière had hij jarenlang een praktijk als hypnotherapeut, met als specialisatie traumaverwerking na incest. Hij gaf tevens cursussen, workshops, lezingen parapsychologie en hypnose.

Carl Slotboom is een overtuigd atheïst, wat betekent dat hij niet gelooft in een hogere macht of godsdienstige dogma's. Ondanks zijn overtuiging staat hij open voor iedereen en toont respect voor alle mensen, ongeacht hun achtergrond, levenswijze of seksuele geaardheid.

Hij is sinds 1973 getrouwd met Anja. Zij hebben een dochter en twee kleindochters.

GERAADPLEEGDE BRONNEN

Caspar Hauser – Jakob Wassermann

Het geheim van de kroonprins – Johan Diepstraten

Kaspar Hauser – Wim Zaal

Kaspar Hauser – Hans Peter van Manen

Jeder für sich und Gott gegen alle – Film uit 1974 / Regie: Werner Herzog

Kaspar Hauser – Film uit 1993 / Regie: Peter Sehr

Diverse bronnen op internet

Dank aan:

Anja Slotboom-van den Berg

Danielle Slotboom

Anneke de Jong

BOEKEN VAN CARL SLOTBOOM

Bevroren tijd / Roman / Iskander Uitgevers

Erfrorene Zeit / Roman / Bookmundo

Weer net als eerst / Roman / Iskander Uitgevers

Druppels in de zee / Roman / Brave New Books

Hersenspinsels / Verhalen / Brave New Books

Dweilen met de kraan open / Verhalen / Brave New Books

Laat ze maar kletsen / Verhalen / Brave New Books

Dansen in de regen / Verhalen / Brave New Books

De tijd voorbij / Roman / Brave New Books